

*UNIVERSAL
LIBRARY

OU_200005

UNIVERSAL
LIBRARY

ಅಲ್ಲಾ ಹೋ ಡೈರ್

ಕಿಡಿ

ಶ್ರೀಮಾನ್

“ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ”ರ ಮುನ್ನುಡಿಯೊಡನೆ

ಅ. ನ. ಕೃಷ್ಣರಾಯ.

ಪ್ರಕಾಶಕರು

ಎ. ಜಿ. ಟಿ. ಜನರಲ್ ಏಜನ್ಸಿ

ಬಳ್ಳೇಪೇಟೆ

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ.

ಈ ಲೇಖಕರ ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳು

ಕಥೆ:—

* ಮಿಂಚು

ಕನಸು

ನಾಟಕ:—

* ಮಮವೆಯೋ—ಮನೆಹಾಳೋ ?

* ಅಪುತಿ

* ಅಪದ್ವೇನು

ಗೋಮುಖಿ ವ್ಯಾಘ್ರ

ಯೋಷಿ

ಸೂಳೆ

ನೃಪ:—

* ಯೋಸ ಹುಟ್ಟು

* ರಾಜಾ ರವಿವರ್ಮ

ನಾಟ್ಯಕಲಾ

ಚಿತ್ರಕಲಾ

ಜೀವನಚರಿತ್ರೆ:—

ಕಬೀರ್

ಟಾಲಸ್ತ್ಯಾಯ್

* ಈ ಗುರುತಿನವು ಈಗಾಗಲೇ ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ.

(ಈ ಗ್ರಂಥದ ಎಲ್ಲ ಹಕ್ಕುಗಳೂ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಿಗೆ ಸೇರಿವೆ)

ಮುದ್ರಣಕಾರರು

ಬಿ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯಂಗಾರ್,

೩/೩೪ ಮನವಾರ್ತಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ.

ಮುನ್ನುಡಿ

ನನ್ನ ತರುಣಮಿತ್ರರಾದ ಪ್ರೀಮ್‌ ಅ. ನ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಈ ಸಣ್ಣಕತೆಗಳ ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೆ ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನು ಬರೆಯುವುದು ನನಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

ಹೊಸಗನ್ನಡದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆರಂಭವಾಗಿ ಈಗ ಇನ್ನೂ ಮೂವತ್ತು ವರುಷವಾಗಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದವರು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವಿ ತಮ್ಮ ಕೈಯನ್ನು ಯಾವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೂಡಿದಳು ಎಂಬುದನ್ನು ತಾವೇ ತಿಳಿದಿದ್ದರಲ್ಲ. ಈ ಮೂವತ್ತು ವರುಷದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರುವ ಗ್ರಂಥಸಮುದಾಯದಿಂದ ಆ ಕೆಲಸದ ಸ್ವರೂಪ ಜನರಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವುಟ್ಟಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ, ಗ್ರಂಥಕರ್ತರೂ ಅದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡದ ಜನದ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ರೂಪುಕೊಡುವುದು, ಅದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಆ ಜೀವನದ ರೂಪನ್ನು ಹೊಸದು ಮಾಡುವುದು, ಇದು ಈ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉದ್ದೇಶ. ಎಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉದ್ದೇಶವೂ ಇದೇ. ಆದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವಕನು ಎಲ್ಲ ವೇಳೆಯಲ್ಲೂ ಈ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತ ಕೆಲಸಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ನೆನೆಯುತ್ತ ಕೆಲಸಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವೂ ಅಲ್ಲ, ಅವಶ್ಯಕವೂ ಅಲ್ಲ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವಕನು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದ ಒಂದು ಪದ್ಧತಿಗಾಗಿ ಬರೆಯದೆ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಕಲಕು ಕುಲುಕುಗಳನ್ನು, ಸೃಷ್ಟಿಯ ಲೀಲೆಯಲ್ಲಿ ತಾನು ನೋಡಿದ ದೃಶ್ಯದ ಚಿತ್ರವನ್ನು, ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದರೆ ಈ ಉದ್ದೇಶ ಅದರಲ್ಲಿ ತಾನಾಗಿ ಸೇರಿಬರುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಭಾಗದ ಕೆಲಸವನ್ನು ತನ್ನಿಂದಾದಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಬೇಸು ಹುಳುವಿನ ಹಾಗೆ ಇವನು ತಾನೇ ಅರಿಯದ ಒಂದು ಹಿರಿಯ ಕಾರ್ಯದ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಅವನ ಜನ್ಮ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ; ಅವನ ನುಡಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ; ಅವನ ಜನದ ಜೀವನ ಹಸನಾಗುತ್ತದೆ.

ಕನ್ನಡದ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದ ಪದ್ಧತಿಗಾಗಿ ಬರೆಯದೆ ಈಗೂ ಹೊಸದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಿಯಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಸಂಪರ್ಕವು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಯಿತೆನ್ನುವುದು ನಿರ್ವಿವಾದವಾದ ಮಾತು. ನವ್ಯತೆಯ ಸುಖ ಮೊರೆಯಲೆಂದು ಗಾಯಕನು ಹಳೆಯ ಹಾಡು ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದರೂ ಹೊಸ ಹಾಡನ್ನು ಹಾಡುವಂತೆ ಅಥವಾ ಹಿಂದೆ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಡನ್ನೇ ಬೇರೊಂದು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನುಡಿಯುವಂತೆ ನಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ರೂಪಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸಯುಗವು ಆರಂಭವಾಗಿ ಈಗ ಸುಮಾರು ಮುನ್ನೂರು ವರುಷ ಆಗಿದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಜೀವನ ಬಹುಮುಖವಾದಂತೆ ಅದರ ಬಿಂಬವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಅನೇಕ ಬಾರು ಅನೇಕ ಉದರ ಅನೇಕ ವಕ್ರ ನೇತ್ರಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ವಿಶ್ವರೂಪಿಯಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾವು ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವುದು ಅಲ್ಲಿಯ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ. ಇವು ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಹೊಸವು, ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹಳೆಯವು. ಬರಹದ ದೇಹ ಹಿಂದಿನದು; ಅದು ವಸ್ತ್ರ ಧರಿಸಿರುವ ರೀತಿಬೇರೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ವಸ್ತ್ರದ ಬಣ್ಣ ರಚನೆ ಬೇರೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅದೇ ವಸ್ತ್ರ; ಸರಗು ಬಲತೋಳಿನಮೇಲೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಎಡತೋಳಿನಮೇಲೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಹಳೆಯದು ಅಂಗರೇಕು, ಕಸೆ; ಹೊಸದು ಅಂಗಿ, ಗುಂಡಿ.

ಹೀಗೆ ನಮ್ಮ ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈಗ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು ಎರಡು: ಸಣ್ಣ ಕತೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಂಜಕ ಗೀತ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಈ ರೂಪಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದುವೇ. ಅಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ನಾವೆಲ್ಲ ನಾಟಕ ಉಪನ್ಯಾಸ ಇವೂ ಬಹಳ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇವು ಇನ್ನೂ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಸಣ್ಣ ಕತೆ ಗೀತಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಹಲವು ಕಾರಣ ಇವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ಏನೆಂದರೆ, ಯಾವ ಒಂದು ಭಾವನೆಗಾಗಲಿ ಈ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಆಕಾರವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಬಲ್ಲವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಇವು ಹದವಾದ ಉಕ್ಕಿನಂತೆ ತಿರುಗಿಸಿದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹವಣಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಸನ್ನಾಹ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ದೊಡ್ಡ ಕತೆ ದೊಡ್ಡ ಕಾವ್ಯ ಆನೆಯಹಾಗೆ;

ಸಣ್ಣ ಕತೆ ಗೀತಗಳು ಹಾವಿನಹಾಗೆ. ಎಂಥ ಮಾವುತನಾದರೂ ಆನೆಯನ್ನು ತಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಯತ್ನ ಮಾಡಬೇಕು; ಹಾವನ್ನು ತಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಜೀನಿಯ ಬುರುಡೆ ಸಾಕು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕತೆಯು ನೂರಾರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಭಾವವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿ ಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದರ ಆ ಪ್ರಸಾರವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಆ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನೇ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದು ಅಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ರೀತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದವರು ಸಣ್ಣ ಕತೆಯ ಶಕ್ತಿಗೆ ಮನಸೋತು ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಐಶ್ವರ್ಯವೆಂದಿಗೆ ಬರುವುದೋ ಎಂದು ಹಂಬಲಿಸುವರು.

ಈ ಹಂಬಲು ಬಹುಕಾಲ ಹಂಬಲಾಗಿ ಇರತಕ್ಕದ್ದೇ. ಇದು ಬೇಗನೆ ತೀರಲಾರದು. ಈಗ ನಾವು ಮಾಡಿರುವುದು ಸೂರರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗವಿರಬಹುದು. ಮಾಡದೆ ಇರುವುದು ತೊಂಬತ್ತು ಒಂಭತ್ತು. ಈಮಧ್ಯೆ ಇದು ಮೊಳಕೆಯಾಗಿರುವಾಗಲೇ ಇದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಿಗೆ ಜುಗುಪ್ಸೆ. ಬಹಳ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಂ. ಎ., ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿದವರೊಬ್ಬರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಕೆಲವು ಕತೆಗಳನ್ನು ಬರೆದ ರಂತೆ. ಆಗ ಊರೆಲ್ಲಾ ಇವರನ್ನು ಎಂ. ಎ., ಪರೀಕ್ಷೆಮಾಡಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕತೆ ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಇವನಿಗೇನು ಬಂತು ತೆವಲು ಎಂದರಂತೆ. ಊರೆಲ್ಲಾ ಎಂದರೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದವರೆಲ್ಲಾ, ನಾನು ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲಾರಂಭಿಸಿ ದಾಗಲೂ ಇಂಥ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ಬರೆಯುತ್ತಿರುವವರ ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಮಾತು ಬರುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಆಗಣಷ್ಟು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ನಾವು ಬಹಳ ಚಿಂತಿಸಬೇಕಾದ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಬಹಳ ಬೆಳೆದಿರುವ ದೆಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ವಿಮರ್ಶಕನು ಸಣ್ಣ ಕತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಮಾತನ್ನು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಉದ್ದ ಕಡಮೆ ಆದದ್ದರಿಂದ ಇದರ ಯೋಗ್ಯತೆ ಕಡಿಮೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಈ ಜುಗುಪ್ಸೆಯ ಕಾರಣವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಸಣ್ಣ ಕತೆ ಎನ್ನುವುದು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೂಪ. ಇತರ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೃತಿ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಊಹೆ ಪ್ರತಿಭೆ ವಿಮರ್ಶೆ ಬೇಕಾಗುವಂತೆ ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ.

ಸರಿಯಾದ ಸಣ್ಣ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ತನವಿರುವುದು ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಅದರ ಗುಣದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಶ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈಗ ಹತ್ತೂ ಕಡೆ ಅಚ್ಚಾಗುತ್ತಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಕಥೆಯೂ ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲವಲ್ಲಾ ಎಂದು ಯಾರೂ ಅಸಹನೆ ತೋರಬಾರದು. ಯಾವುದು ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದರೂ ಅದರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನವಿರಬೇಕು, ಸಹನೆ ಇರಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಯಾವ ಭಾಗವೇ ಆಗಲಿ ಬೆಳೆಯಬೇಕೆಂದು ನಾವು ಇಚ್ಛೆ ಪಡುವುದಾದರೆ ನಾವು ಅದನ್ನು ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ನೋಡಬೇಕು. ಈ ಮನೋಧರ್ಮ ನಮ್ಮ ಜನರಲ್ಲಿ ವಾಡಿಕೆಯಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಇದುವರೆಗೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನಮ್ಮ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದವು ಇವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಬರೆದವರ ಹೆಸರನ್ನು ನಾಸ್ತಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಡವರ ಬಾಳಿನೊಂದಿಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿ, ಹಸ್ಯದ ಜನದಮೇಲೆ ಪ್ರೀತಿ, ಎಲ್ಲ ಜೀವನವನ್ನೂ ಕುರಿತು ಪ್ರೇಮ, ಕಷ್ಟವನ್ನು ಕುರಿತು ಕನಿಕರ, ಹಿಂದಣ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಹೆಮ್ಮೆ, ಮುಂದಣ ದಾರಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ವಿಚಾರ ಇವೆಲ್ಲಾ ಕಂಡಿವೆ. ಒಂದೊಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೃದಯದ ಭಾವನೆ ಬಹುಜನದ ಭಾವನೆಯಾಗಲು ಯತ್ನ ಮಾಡಿದೆ. ಈಗ ಎರಡು ಮೂರು ವರ್ಷದ ಈಚೆಗಂತೂ ಬೇರೆಬೇರೆ ತರಹದ ಕತೆಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ನಮ್ಮ ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಪಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಅ. ಸ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಶ್ಲಾಘ್ಯವಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದಾರೆ. ಈ ಮೊದಲೇ ಇವರ ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಜನರಿಗೆ ಇವರ ಪರಿಚಯ ಆಗಿದೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ತಮ್ಮ ಸುತ್ತಣ ಬಾಳನ್ನು ಕೌತುಕದಿಂದ ನೋಡತಕ್ಕವರು; ಅದರ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕುತೂಹಲರಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಬಲ್ಲವರು; ಅದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೊಮ್ಮುವ ಭಾವನೆಗೆ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಆಕಾರ ಕೊಡಬಲ್ಲವರು. ಇವರ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಗಗ್ಗ ಹುಡುಗ ನೋದರಮಾವ ಸ್ನೇಹಿತರು ತರುಣರು ಗುಮಾಸ್ತರು ಇವರೆಲ್ಲಾ ನಿಜವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು. ಜೀವನದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದದ್ದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ತರುವುದು ಹಿರಿಯಶಕ್ತಿ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಇವರ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ನೋದವರೊಡನೆ ನೋಯುವ ಕನಿಕರ, ಬಾಳಿನ ಅಲ್ಪ

ತನವನ್ನು ಸುಸಿದ ಒಂದು ಔವಾಯ್, ಜೀವನದ ಕೇಡುಗಳನ್ನು ನೋಡು
ವುದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೆಚ್ಚು, ಆಲೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮುನ್ನೋಟ, ಮುಂದರಿಯ
ಬೀಕೆಂಬ ಉತ್ಸಾಹ ಇವು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯ
ವಾಗಿ ಪ್ರಕಾರವಾಗಬೇಕಾದ ಗುಣಗಳು. ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಈ ಗುಣಗಳು
ದಲವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿವೆ: ಒಂದು ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಚಾತುರತಗಳ ಭೇದವರಿಯದ
ಸಹಾನುಭೂತಿ; ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ನಟನ, ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ
ಗಾಯಕನ, ಹೃದಯದ ಅರಿವು; ಒಂದರಲ್ಲಿ ಕೊಳಚೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟ ಸೋದ
ರನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕರುಣೆ; ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ವೈಶಾಲ್ಯವನ್ನು ರಸಿರುವ ಒಂದು ಚಿತ್ತ
ವೃತ್ತಿ. ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿರು
ವವರಿಗೆ ಇವರ ಲೇಖನಗಳಿಂದ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ, ಒಂದು
ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಶೀರ್ವಚಿಯುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನೂ ಈಗ ತಲೆಯೆತ್ತುತ್ತಿರುವ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಮುಂದೆ ನಮ್ಮ
ತರುಣರ ಉದ್ಯಮದಿಂದ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ನಾವು ಕೈಕೊಂಡಿರುವ ಕೆಲಸ
ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸ; ಬದಲೆ ಪ್ರಮದಿಂದ, ಬಹು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ, ವಿಶೇಷ ಉತ್ತೇ
ಜನದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧಿಸಬಹುದಾದದ್ದು. ಇದಕ್ಕೆ ಟೊಂಕಕಟ್ಟಿ ನಿಂತಿರುವ
ತರುಣರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ವಿಧವಿಧವೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಕೊಡು
ವುದು ನಮ್ಮ ಜನರಲ್ಲಿರ ಕೆಲಸ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಲ್ಪ ವಯಸ್ಸಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ
ವಿಷಯ ಜನತೆಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿರುವ
ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಕರ್ತವ್ಯ. ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಆಲೆಯಿಂದ ಭಾಷಾ
ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಿರುವ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಅ. ನ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ
ನನ್ನ ಹಾರಯಿಕೆಯಿದೆ. ನಮ್ಮ ಭಾಷಾಮಾತೆಯ, ನಮ್ಮ ಜನತೆಯ,
ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರ ಅನುಗ್ರಹ ಇವರಿಗೆ ತುಂಬಾ ಒದಗಲಿ.
ಇವರ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಲಿ. ಇವರಿಗೆ ಬೇಕಾದ
ಸೌಕರ್ಯಗಳು ಸಿಗಬೇಕೆಂಬುದಿ. ಇವರ ಭಾಷಾಸೇವೆ ಸಾಂಗವಾಗಿ ನಡೆಯಲಿ.

ಬೆಂಗಳೂರು. ಅಂಗೀಕರಣ ಸಂ ||
ಕಾರ್ತಿಕ ಶುದ್ಧ ತ್ರಯೋದಶಿ }

ಶ್ರೀನಿವಾಸ.

ಬಿನ್ನಹ

ವಿದೇಶೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕತೆಯು ಯಾವ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿರಬೇಕೋ ಅದೇ ಸ್ಥಾನವು ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಏರ್ಪಡುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಕನ್ನಡದ ಕೆಲವು ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಥಾಭಾಗಗಳು ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳ ಲೆಖ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಬಹುದಾದರೂ ಸಣ್ಣ ಕತೆಯನ್ನೇ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಂದು ಪ್ರಧಾನಾಂಶವಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಮನಸ್ಸು ಕೊಟ್ಟವರು ವಿದೇಶೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಪರಿಚಯವುಳ್ಳ ಇಂದಿನ ಕೆಲವು ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಕಾಲಾನುಗುಣವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಘಂಟೆ ಘಂಟೆಗಳು ಕುಳಿತು ನಿಘಂಟುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪಂಪ, ರನ್ನ, ಪದ್ಮವೆರಿಗಳನ್ನು ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ತಾಳ್ಮೆಯು ನಮ್ಮವರಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜ್ಞಾನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಸಗಳಿಗೂ, ರೂಪಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಏಕಾಂಕನಾಟಕಗಳಿಗೂ ಕಾವ್ಯಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೀತೆಗಳಿಗೂ ಲಘುಗದ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳಿಗೂ ಈಗ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಜನತೆಯು ದೆಚ್ಚು ಕಾಲಹರಣವಾಗದಂತೆ ಒಂದೇ ಸಲಕ್ಕೆ ಓದಿ ಮುಗಿಸುವಂತಹ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕೋರುತ್ತಿದೆ; ಆ ಕೋರಿಕೆಯನ್ನು ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳು, ಏಕಾಂಕನಾಟಕಗಳು, ನ್ಯಾಸಗಳು, ಗೀತೆಗಳು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಒಂದು ಕಾಲದ ಆಸಕ್ತಕತೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿದ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನೇನಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳ ಗೌರವವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯೂ ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಿದೆ. ಸಣ್ಣ ಕತೆಯು ಕಾದಂಬರಿಯ ಒಂದು ಅಭ್ಯಾಸವಲ್ಲ ಅಥವಾ ಕಾದಂಬರಿಯ ಸಾರಾಂಶವೂ ಅಲ್ಲ. ಯಾವ ಕಥಾವಸ್ತುವು ಕಾದಂಬರಿಗೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅದೇ ಸಣ್ಣ ಕತೆಗೆ ಕೇವಲ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವಾದುದಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾದಂಬರಿಯ ಪ್ರಸಂಚವು ವಿಸ್ತಾರ ಪ್ರಸಂಚ. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೋ, ಒಂದು ಸಂಸಾರವನ್ನೋ, ಹಲವು ಘಟನೆಗಳನ್ನೋ ಮುಂದೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಾದಂಬರಿಕಾರನು ಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ,

ಘಟನೆಗಳ ಪೂರ್ವೋತ್ತರಾಸಾದಿಂದ ಮುಕ್ತಾಯದವರೆಗೆ ತನ್ನ ಭಾವನಾರಕ್ತಿಗೆ ತೋರಿದಷ್ಟು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಯಬಹುದು. ಅನೇಕ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಒಮ್ಮೆಲೇ ನಿಯೋಜಿಸಿ ಎಷ್ಟೋವೇಳೆಯಾದನಂತರ ಅವುಗಳ ಕೊನೆಗಾಣುವಿಕೆಯನ್ನು ತೋರಬಹುದು ಆದರೆ ಈಗಿಲ್ಲ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಪ್ರವರ್ತನೆಯು ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಾರನು ಒಂದು ಜೀವನದ ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬೆಳವಳಿಗೆಯನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ; ಜೀವನದ ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತನಗೊಪ್ಪಿಕೆಯಾದ ಯಾವದೋ ಒಂದು ಅಂಶವನ್ನು ಅದರ ತುಂಬುಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮ. ಇದನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸುವವರು ಕೂಡ ಜೀವನದ ಮೊದಲಿನಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಯಾವದಾದರೂ ಒಂದೇ ಒಂದು ಭಾವವನ್ನು ಮುಂದು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ವಿರಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಣ್ಣ ಕತೆಯೆಂದು ಒಂದು ಕೃತಿಯನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಅದು ಒಂದು ಕಥಾಂಶದ, ಭಾವನೆಯ ಜೀವನಾಚಿತ್ರದ, ಮನೋಗುಣದ, ಘಟನೆಯ ನಿರೂಪಣವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಕಟ್ಟುಂಟು. ಇದರಿಂದ ಕಾದಂಬರಿಕಾರನಂತೆ ಕತೆಗಾರನು ತಾನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದುಕೊಂಡಿರುವುದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಳಲಾಗದಿದ್ದರೂ ಅನುಸಂಗಿತವೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ರಮ್ಯತೆ, ತೀಕ್ಷ್ಣತೆಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಹೊರಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ರೇಖಾವಿನ್ಯಾಸದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿರುವ ಕುರಲ ಶಿಲ್ಪಿಯು ಬಣ್ಣಗಳ, ದೂರದೃಶ್ಯದ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಕೇವಲ ರೇಖೆಗಳಿಗೆ ಬದ್ಧನಾಗಿ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾದ ಶಕ್ತಿಮಯವಾದ ಓಜಸ್ಸನ್ನು ತೋರಬಲ್ಲನೋ ಹಾಗೆಯೇ ಕತೆಗಾರನೂ ತನ್ನ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಸಾಧನದಿಂದ ಇಡಿಯಾದ ಜೀವನವನ್ನು ತೋರದಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಕೆಲಸವು ಅಚ್ಚಳಿಯದ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಮೂಡುವಂತೆ ಮಾಡಬಲ್ಲನು.

ಸಮಾಜದ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ತಪ್ಪು ಒಪ್ಪುಗಳನ್ನು ತೋರುವುದಕ್ಕೆ ಸಣ್ಣ ಕತೆಯು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಶಕ್ತ್ಯಾಯುಧ. ಉಚ್ಛ್ರಾಸಾಹಿತ್ಯದ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಸರ್ವ ಜನಾದರಣೀಯತೆಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತವೆ.

ಈ “ಕಿಡಿ” ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕತೆಗಳೇ ಇವೆ; ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ನಾನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದಿರುವ ವಿಷಯಗಳ ಕತೆಗಳಿವೆ. ಬೇವನದ ಹೊರಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ರಂಗು ರಂಗಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ, ಅಂತರಂಗದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೊರಗಾಣಿಸುವುದೇ ನಾನು ಕತೆಗಳ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುವ ನೀತಿ. ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಅಂತ ಹೊರತೂ ಹೊರ ರಂಗವು ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಅಂತರಂಗವು ರುದ್ಧಿಗೊಂಡ ಹೊರತೂ ಬಹಿರಂಗವು ಪವಿತ್ರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಅನೇಕರಿಗೆ ರುಚಿಸದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಕ್ರಿಯಾಶಾಲಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಹಾರೈಸುವ ಬರೆಹಗಾರನು ಯಾರನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಲೂ ಲೇಖನಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಓದುಗರು ಮರೆಯದಿರಬೇಕು.

ಈ ಕತೆಗಳನ್ನು ಓದುವವರಿಗೆ ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನೂ ಸಂಘಟನೆಗಳನ್ನೂ ಬರೆದವನ ಬೇವನಕ್ಕೆ ವರೆದಷ್ಟುವ ಚಪಲ ಹುಟ್ಟಬಹುದು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲಬರಿಗೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ತಮಗೆ ಪರಿಚಿತರಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಮಸ್ತಯವಾಗಬಹುದು. ನಾನು ನನ್ನನ್ನಾಗಲಿ, ಯಾರನ್ನಾಗಲಿ ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಇವುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಲ್ಲ-ಈ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಯಾವ ವಿಷಯವೂ ನನ್ನ ಬೇವನದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿಲ್ಲ. ಮಾಡುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ನಿರಿಸುವಾಗ ಬರೆಹಗಾರನು ತಾನೇ ಪಾತ್ರಗಳು-ಪಾತ್ರಗಳು ತಾನೇ ಎಂಬ ಭ್ರಮೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಓದುಗರು ಆ ಭ್ರಮೆಯ ಗಡಿಯನ್ನು ಕಾಪ್ಯರಂಗಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವೇ ಮುಟ್ಟಿಸದೆ ಬೇವನರಂಗಕ್ಕೂ ಎಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ದೃಷ್ಟಿಬೇಧವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಾರದಾಗಿ ಓದುಗರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಸವಿನಯ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ.

ನನ್ನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ಕಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಹಿರಿಯಣ್ಣಂದಿರಾದ ‘ಶ್ರೀನಿವಾಸ’ರ ಶುಭಾಕಾಂಕ್ಷೆಯ ಹಿತನಚನವು ಮೊರೆತುದು ನನ್ನ ಪುಣ್ಯ ವಿಶೇಷವೆಂದೇ ಭಾವಿಸುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿಯೂ, ನನ್ನ ಅಲ್ಪ ಕೃತಿಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ತೋರುತ್ತಿರುವ ಅಂತಃಕರಣವು ನನ್ನನ್ನು ಆರಮೂಕನನ್ನಾಗಿಸಿದೆ. ಅಂತಹ ನಿರ್ಮಲಾಂತಃಕರಣದ ಕಣಸುಗಾರರು ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದ, ನಮ್ಮ ಜನತೆಯ, ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸೇವೆಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ದೊಡ್ಡ ಹೆಮ್ಮೆಯ ವಿಷಯವೇ ಆಗಿದೆ.

ನನ್ನ ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಕಾರನಕ್ಕೆ ಕಾರಣಕರ್ತವ ವ. ಚ. ಟಿ. ಏಬ್ರಹ್ಯಮ್ ಮಾಲಿಕರಾದ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಕೆ. ಜಿ. ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾಯರೇ ಇದರ ದೊರೆಯನ್ನೂ ಹೊತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನನ್ನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ, ನನ್ನ ಬನಕ್ಕೂ ನಾನು ಏನಾದರೂ ಸೇವೆಮಾಡಲು ಈವರೆಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಈ ಗೆಳೆಯರ ಸೌವಾರ್ಧವ ಸಹಾಯದಿಂದಲ್ಲದೆ ನನ್ನೊಬ್ಬನ ಶಕ್ತಿ ಸಾಧನಗಳಿಂದಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾತುರನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ನಾವು ಗ್ರಂಥಗಳ ರಚನೆಯಿಂದ ಗೊತ್ತಾದ ಈರ್ತಿಯು ಯಾರು ಯಾರಿಗೆ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಸೇರತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದರೆ ನಮ್ಮ ಪಾಲು ಬಹಳ ಸಣ್ಣದಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವಾಗಲೂ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂತೋಷ ಒಂದು ದುಃಖ ಎರಡೂ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಮೂಲಕ ನನ್ನ ಜನತೆಯ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ತುಸವಾದರೂ ಸಮಾಪನಾದೆ ನಲ್ಲಾ ಎಂಬುದೇ ಹಗ್ಗ; ಆದರೆ ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಲಿಲ್ಲವಲ್ಲಾ ಎಂಬುದೇ ತಗ್ಗು. ನಾನಾಗಲೀ ನನ್ನಂತೆಯೇ ನಾಡು ನುಡಿಯ ಸೇವೆಮಾಡುತ್ತಿರುವ ನನ್ನ ಸಾಹಿತ್ಯಬಂಧುಗಳೇ ಆಗಲಿ ಯಾರೂ ನಾವು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಕೆಲಸಗಳು, ಬರೆಯುತ್ತಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ವಿಮರ್ಶನಾ ತೀತನೆಂದೂ, ಸರ್ವಾಂಗ ಸುಂದರವಾದುವೆಂದೂ ಭಾವಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಸೇವೆಯನ್ನು ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ದೇಶೀಯರು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ನಮ್ಮಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಸೇವೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ನಮ್ಮ ಜನ್ಮಗಳನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸ ಬೇಕೆಂಬುದೇ ನಮ್ಮ ದೈತ್ಯಾರ್ವಕವಾದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ.

೪—೧೧—೧೯೩೨

ಅನ್ನಪೂರ್ಣ : ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಪುರಂ
ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ.

ಪರಿವಿಡಿ

೧. ಶ್ರೀನಿವಾಸರ ಮುನ್ನುಡಿ		v
೨. ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಿನ ಬಿನ್ನಹ		x
೩. ಕರುಳಿನ ಕೂಗು		೩
೪. ರಾಮೋತ್ಸವ		೧೯
೫. ಮುಗಿಯದ ಕಥೆ		೩೧
೬. ರಮಾ		೪೯
೭. ಹಾರ		೬೩
೮. ಗೆದ್ದವರು ಯಾರು ?		೭೪

ಚಿತ್ರ

೧. ಅಲ್ಲಾ ಹೋ ಅಕ್ಕರ

ಪೂಜ್ಯರಾದ

ನನ್ನ ತಂದೆಯವರ ಚರಣಸ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ

ಈ ಪುಟ್ಟಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದ್ದೇನೆ.

I Love all beaucous things
I seek and adore them.
God hath no better praise
And man in his hasty days,
Is honoured for them.
I too will something make
And joy in the making
Although to-morrow it seem
Like the empty words of a dream
Remembered on waking.

—*Robert Bridges.*

ಕರುಳಿನ ಕೂಗು

— ೦ —

೧

‘ಉಸ್ಮಾನ್.....ಉಸ್ಮಾನ್’

ಮಲಗಿದ್ದ ಮಗನಿಂದ ಉತ್ತರವು ಬರಲಿಲ್ಲ.

‘ಉಸ್ಮಾನ್.....ಮೇರಾಬೇಟಾ.....’

‘ದಾದಾ.....’

‘ಉತ್ತೋಜೀ.....’

ಮಗನಿದ್ದು ತಂದೆಯ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿದನು. ವಿಶಾಲವಾದ ದುಂಡು ಮುಖದಲ್ಲ ಮಿನುಗುತ್ತಿದ್ದ ದೊಡ್ಡ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿನ ಅರುಮಿತ್ರ ನೋಟವನ್ನು ನೋಡಿದನು. ತಂದೆಯೂ ಮಗನನ್ನು ನೋಡಿದನು. ನಿವ್ವೆಯ ನೆಪದಲ್ಲ ಮುಸುಕಿಟ್ಟು ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಅತ್ತು ಅತ್ತು ಕೆಂಪೇರಿದ್ದ ಮಗನ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿನ ಗುಪ್ತ ಶೋಕವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದನು. ಹುಟ್ಟಿದ ಆರು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿಯೇ? ತಾಯಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಮಗನನ್ನು ಅತ್ಯಾದರದಿಂದ ಪ್ರೀತಿಸಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ತಂದಿದ್ದನು. ಮಗನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ನೋಡುವ ಆನಂದದ ಭರದಲ್ಲಿ ಕರುಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಡತನದ ದಾರುಣವೇದನೆಯನ್ನು ಮರೆತಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಮುಂದೆ ನಿಂತಿದ್ದವನು ತನ್ನ ಮಗ..... ತಾನು ೨೦ ಸಂವತ್ಸರಗಳು ಸಾಕಿ, ಸಲಹಿ, ಪ್ರೀತಿಸಿದ ಮಗ. ತನ್ನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೆಳಕಿನ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ನೀಡಿದ ಮಗ!! ನೆನೆಯುತ್ತ ನೆನೆಯುತ್ತ ಮಡೆಮ್ಮದನ ನೀಳವಾದ ಬಿಳಿಯ ಗಡ್ಡವು ದುಃಖಾಘ್ರವಿನಿಂದ ತೊಯ್ದು ಹೋಯಿತು.

ಎಷ್ಟೋಬಾರಿ ಈ ಹಾಳು ಜೀವನದಿಂದ ಮಗನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿ ಅವನನ್ನು ನಾಲ್ವರ ಸರಿಸಮಕ್ಕೆ ತರಬೇಕೆಂದು ಅಂದುಕೊಂಡಿದ್ದನು.

ಹೊತ್ತು ಹುಟ್ಟುವ ಸಮಯಕ್ಕೆದ್ದು, ತುಂಬದ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ತುಂಬುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಹೆಗಲಮೇಲೆ ಸಾರಂಗಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತು, ಮಾರ್ಕೆಟ್ಟಿನ ಬಳಿಗೋ ಮತ್ತೆ ಯಾವದಾದರೂ ಜನಸಂದಣಿಯು ಸೇರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೋ ಚೌಕವಾಗಿ ಕುಳಿತು ಕಬೀರನ, ವೀರಣ, ಪುರಂದರಾದಿವಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಗಂಟಲುಕಿತ್ತು ಬರುವತನಕ ಹಾಡಿ ಹಾಡಿ, ಅಪರಾನ್ಹದ ವೇಳೆಗೆ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿದ್ದ ಚಿಲ್ಲರೆ ಕಾಸುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡು, ಅವರಿಂದ ಅಂದಿನ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದ ಜೀವನವು ಮಹಮ್ಮದನಿಗೆ ಸಾಕಾಗಿಯೋಗಿತ್ತು. 'ಸಂದೆಯ ಗತಿಯೇನು? - ನಾಳಿನ ಗತಿಯೇನು? - ಕಾಹಿಲೆಬಿದ್ದರೆ ಏನುಗತಿ?' ಎಂಬ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲದಂತೆ ಎರಡುಹೊತ್ತೂ ಹೊಟ್ಟೆತುಂಬುವಂತಹ ಕಸುವಿಗೆ ಮಗನನ್ನು ಹಾಕಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲಿಕೆಯಿತ್ತು. ಅದು ಕೆಲದಿವಸಗಳ ಹಿಂದೆ ನೆರವೇರಿತ್ತು. ಉಸ್ಮಾನನ ಸುಂದರ ರೂಪು, ಮೃದುಮಧುರವಾದ ಕಂಠ, ನಡೆನುಡಿಯ ಬೆಡಗುಗಳು ಪ್ರವಾಸಿಗಳಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ 'ಕಲ್ಕತ್ತೆಯ ಪಾರ್ಸಿ ನಾಟಕಮಂಡಳಿ'ಯ ಮಾಲೀಕರ ಗಮನವನ್ನತ್ತ ಸೆಳೆದವು. ಮಾತುಕತೆಗಳಾಗಿ ತಿಂಗಳಿಗೆ ೫೦ ರೂಪಾಯಿಯ ಸಂಬಳದಮೇಲೆ ಉಸ್ಮಾನನು ಕಂಪೆನಿಯನ್ನು ಸೇರುವುದು ಗೊತ್ತಾಗಿಹೋಯಿತು. ತನ್ನ ಸಮಸ್ತ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕೂ ಕಾರಣನಾದ ತಂದೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಬೇಕು. ಆದರೆ ಉಸ್ಮಾನನಿಗೆ ಒಂದು ತೃಪ್ತಿ. ತಾನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಹಣವನ್ನು ತಂದೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಅವನು ನಾಲ್ಕುದಿವಸವಾದರೂ ಸುಖವಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಗುವುದಲ್ಲ ಎಂಬುದು. ಮಗನನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರಲಾಗದ ವಿರಹವೇದನೆಯು ಮಹಮ್ಮದನನ್ನು ಎರಡುಮೂರು ದಿವಸದಲ್ಲಿಯೇ ಆರೈಕೆ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮೇಘರಾಶಿಯಮೇಲೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಸುಳಿಯುವ ಮಿಂಚಿನ ಜಿಕ್ಕಿಯ ಬಕ್ಕಿಯಂತೆ 'ಅವನ ಮುಂದಿನ ಸುಖವನ್ನು ನಾನು ಮುರಿಯಲೇ. ಮುಂದೆ ನನ್ನ ಉಸ್ಮಾನನು ದೊಡ್ಡ ಗವಯ್ ಆಗಬಹುದು.' ಎಂದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವು ಹೊಳೆಯುವುದು.

ರೈಲು ಹೊರಡುವ ಸಮಯ. ತಂದೆ ಮಕ್ಕಳು ಅಪ್ಪಿ ಕಣ್ಣೀರಿನ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ. ವೃದ್ಧನಾದ ಋಷಿರೂಪನಾದ ತಂದೆ. ತರುಣನಾದ ಸುಂದರನಾದ ಮಗ. ಇಬ್ಬರೂ ದುಃಖದ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ

ತಮ್ಮನ್ನು ಮರೆತುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮಗನ ಮನಸ್ಸಿನ ತುಂಬ ತಂದೆಯ ಚಿಂತೆ; ತಂದೆಯ ಮನಸ್ಸಿನ ತುಂಬ ಮಗನ ಚಿಂತೆ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ

‘ದಾದಾ’ ಎನ್ನುವನು.

‘ಜೇಟಾ’ ಎಂದು ಮರುದನಿ ವೃದ್ಧನ ಹೃದಯವನ್ನು ಸೀಳಿಕೊಂಡು ಹೊರಬರುವುದು. ವಿಧಿಯಿಲ್ಲದೆ, ರೈಲ್ವೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ಇಬ್ಬರೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾದರು. ರೈಲು ಮೆಲ್ಲನೆ ಹೊರಟೂ ಬಿಟ್ಟಿತು..... ರೈಲಿನೊಂದಿಗೆ ಮಹಮ್ಮದನು ಮಗನನ್ನೆ ನಿಯಿಕ್ಕುವೆ ನೋಡುತ್ತಾ ಓಡುವನು. ಮಗನು ಬಗ್ಗಿ ತಂದೆಯ ಗಡ್ಡವನ್ನು ನೇವರಿಸುತ್ತ

‘ದಾದಾ.....ದಾದಾ....’ ಎಂದು ಆರ್ತನಂತೆ ಕೂಗುವನು. ಕಾಲು ಸೋತು ಮಹಮ್ಮದನು ನಿಂತುಬಿಟ್ಟನು. ರೈಲು ವೇಗವೇಗವಾಗಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದೆ ಹೊರಟುಹೋಯಿತು. ಮಹಮ್ಮದನು ಕಾಲೆಳೆದುಕೊಂಡು ಮೆಲ್ಲನೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು. ಅವನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಮೂರೇ ಮಾತುಗಳು.....ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೆಯಂತೆ ತಡೆತಡೆದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೊರಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವರು ವೃದ್ಧನನ್ನು ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತರಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡು ನಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರ ಬಗ್ಗಿದ ಕತ್ತನ್ನೆತ್ತದೆ ಮಹಮ್ಮದನು ಮುಂದೆ ಸಾಗುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಅವನ ಬಾಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ತಡೆಯಿಡೆಯಿಲ್ಲದೆ

‘ಜೇಟಾ.....ದಾದಾ.....ಖುದಾ.....’

ಎಂಬ ಮೂರು ಮಾತುಗಳು ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದವು.

೨

ಕಲ್ಕತ್ತೆಯ ‘ಪಾರ್ಸಿ ನಾಟಕಮಂಡಳಿ’ಗೂ ಉಸ್ಮಾನನಿಗೂ ಗೆಳೆತನವಾಗಿ ಐದು ವರ್ಷಗಳಾಗಿತ್ತು. ಇಂದವನು ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಹೊಟ್ಟೆ ಹೊರೆಯಲು ಕಂಪೆನಿಯನ್ನು ಸೇರಿದ ಬಡ ಉಸ್ಮಾನನಲ್ಲ. ಕಂಪೆನಿಯ ಪ್ರಧಾನ ನಟಶ್ರೀಷ್ಠನಾದ ಗವಯ್ ಉಸ್ಮಾನ್‌ಖಾನ್ ಸಾಹೇಬ್. ಬಣ್ಣವಿಲ್ಲದ, ಬೆಳಕಿಲ್ಲದ, ಸೊಗಸಿಲ್ಲದ ಬಡಕುಶೀರಜೀವನದಿಂದ ರಂಗುರಂಗಾದ ರಂಗಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಒಮ್ಮೆಲೇ ಅಡರಿದ್ದ ಉಸ್ಮಾನನಿಗೆ ತನ್ನ

ಹಿಂದಿನ ಜೀವನವು ಕ್ರಮೇಣ ಮರೆಯುತ್ತ ಬಂದಿತ್ತು. ತಾನು ತಂದೆಯ
ನ್ನಗಲಿ ಬಂದಂದಿನಿಂದ ಈ ಐದು ವರ್ಷಗಳು ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆಗಾಗಿ ಪಟ್ಟ
ಕಷ್ಟದ ನೆನಪೂ ಮರೆತುಹೋಗಿತ್ತು. ತನ್ನ ಇಂದಿನ ದೆಸೆಗೆ ತಂದೆಯ
ಸಹನೆ, ನಿರ್ವಾಹ್ಯ ಅಂತಃಕರಣ, ಆತ್ಮಾರ್ಪಣಗಳೆಷ್ಟು ಕಾರಣವೆಂಬುದರ
ಸ್ಮರಣವೂ ಅಸುತ್ತು ಬಂದಿತ್ತು. ತನ್ನ ಘನತೆಯು ಯಾವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ
ಮುಂದೆ ಯಾವ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಏರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರ ಕಡೆಗೇ ಅವನ ಲಕ್ಷ್ಯ.
ಹೀಗಾಗಿ ಐದು ವರ್ಷಗಳ ರಣಸಾಧನೆಯಿಂದ 'ಗವಯಾ' ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಉಸ್ತಾನ
ನೇರಿ ತನ್ನ ಕಂಪೆನಿಯ ಯಜಮಾನನ ಹಾಗೂ ಪ್ರೇಕ್ಷಕವರ್ಗದ ಪೂರ್ಣ
ಭಿಮಾನವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಉಸ್ತಾನನ ಮಧುರ ಕಂಠದ
ಮನೋಹರ ಗಾನಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರೂ ಮೈಮರೆತಿದ್ದರು. ಉಸ್ತಾನನೇ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ
ತನ್ನ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಮೈಮರೆತುಬಿಡುವನು. ರಂಗಕ್ಕೊಪ್ಪುವ ರೂಪ
ಲಾವಣ್ಯಗಳೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಉಸ್ತಾನನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಜೀಗ ಬರಲು ಬಹಳ
ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಮಜನೂನ್, ಫರ್ವಾದ್, ಸುಲೇಮಾನ್, ದುಷ್ಯಂತ
ಮೊದಲಾದ ದೃಂಗಾರರಸಪ್ರಧಾನವಾದ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉಸ್ತಾನನು ಹೆಸರು
ಪಡೆದಿದ್ದನು.

ಮೊನ್ನಿನ ದಿವಸಗಳ ಭಿಕ್ಷುಕಾವಸ್ಥೆಯೂ ತೀರಿತ್ತು. ನಿನ್ನಿನ ದಿವಸ
ಗಳ ಸಾಧಕಾವಸ್ಥೆಯೂ ತೀರಿತ್ತು. ಇಂದು ಉಸ್ತಾನನು ಸಿದ್ಧಪುರುಷ.
ಅವನ ಸಣ್ಣ ಮಾತೇ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗೆ ಮಹದಾಚ್ಛೆಯಂತೆ ಬೋಧೆಯಾ
ಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮಂಡಳಿಯ ಮಾಲೀಕನಿಂದ ಮೊದಲೊಂದು ಸಣ್ಣ ಸೇವಕನ
ವರೆಗೂ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಉಸ್ತಾನನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸುವುದೇ ಮುಖ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯ
ವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಪಾರ್ಸಿ ಕಂಪೆನಿಯ ಅನಭಿಷಿಕ್ತ ಪ್ರಭು
ವೆಂದರೆ ಉಸ್ತಾನನೆಂದಾಯಿತು. ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾದರೆ
ಉಸ್ತಾನನ ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಬೇಕು. ಹೊಸ ನಟರನ್ನು ಮಂಡಳಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ
ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಉಸ್ತಾನನೊಪ್ಪಬೇಕು. ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸ
ಬೇಕಾದರೆ ಉಸ್ತಾನನ ಮನಸ್ಸು ಸಮಾಧಾನವಾಗಿರಬೇಕು. ಮಂಡಳಿಯ
ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಉಸ್ತಾನನ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿಯೇ ನಡೆಯಲಾರಂಭ
ವಾದವು.

ಪಾಸಿಫಿಕಂಪೆನಿಯಲ್ಲಿ ಉಸ್ಮಾನನೇ ನಾಯಕ, ಪ್ಯಾರಿಯೇ ನಾಯಕಿ. ಉಸ್ಮಾನನ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ತಾನಿದ್ದ ಕಂಪೆನಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು 'ನಾಯಕಿ' ಪಾತ್ರಗಳನ್ನಾಳಿಸಲು ಪ್ಯಾರಿಯು ಬಂದಿದ್ದಳು. ಅವಳನ್ನು ಕಂಪೆನಿಗೆ ಸೇರಿಸುವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಬಹಳ ಕಂಪನಿಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಮಾಲೀಕರನ್ನೂ ದಿವಾಳಿ ಎಚ್ಚಿಸಿದ ಸ್ವೈರಿಣಿಯೇ ಇವಳೆಂದು ಕೆಲವು ನಟರ ಆರೋಪ. ಅವಳು ಕೇಳುವ ಸಂಬಳ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಮೀರಿದ್ದೆಂದು ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರ ಗೊಣಗು. ಆದರೆ 'ಅವಳ ರಾರೀರ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ, ಇರಲಿ' ಎಂದು ಉಸ್ಮಾನನ ಮತ. ಅದೇ ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿ ಹೋಯಿತು.

ತೆಳ್ಳನೆಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೇಹ; ನೀಳವಾದ ಗುಂಗುರು ಗುಂಗುರು ಕೇಶ ರಾಶಿ; ವಿಶಾಲವಾದ ಚಂಚಲವಾದ ಕಣ್ಣುಮಲಗಳು; ಸ್ವಲ್ಪ ನೊಟಕಾದರೂ ಮಾಟವನ್ನು ಕೆಡಿಸದ ನಾಸಿಕ. ಅದರಮೇಲೆ ಮುತ್ತಿನ ಮೂಗುತಿ. ಕರ್ಣಗಳಲ್ಲೆಡೆ ವಜ್ರದ ಲೋಲಾಕುಗಳು. ಗುಲಾಬಿಯ ಬಣ್ಣದ ಮಾದರಿಯ ಕುಪ್ಪಸದಮೇಲೆ ಕಿತ್ತಲೆಯ ಬಣ್ಣದ ತೆಳ್ಳನೆಯ ಸೀರೆ. ಕಾಲಿಗೆ ಹೂಗಲಸ ಮಾಡಿದ ಚಮಕಿಯ ಪಾಪಾಸುಗಳು. ಕೈಯಲ್ಲಿ ರೇಶ್ಮೆಯ ಧನಚೀಲ. ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಕೃತ್ರಿಮವೆನ್ನುವಂತಹ ನಯದ ಮೆರುಗು, ಇವುಗಳಿಗೆ ಉಸ್ಮಾನನು ಬೆರಗಾಗಿದ್ದನೋ ಪ್ಯಾರಿಯ ನೈಜವಾಗಿಯೂ ಕೋಮಲವಾಗಿದ್ದ 'ಶಾರೀರ'ಕ್ಕೆ ಮನಸೋತಿದ್ದನೋ ಅಂತೂ ಪ್ಯಾರಿಯು ಅವನ ನಾಯಕಿಯಾಗಿ ಕಂಪೆನಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಳು.

ಉಸ್ಮಾನ್-ಪ್ಯಾರಿಯವರ ಗಾಢ ಅಭಿನಯಗಳನ್ನು ನೋಡಲು ದಿಗ್ವಿರಗಗಳಿಂದ ಜನರು ಬರುವಂತಾದರು. ಎಲ್ಲ ನೋಡಿದರೂ ಅವರ ಕೀರ್ತಿಯ ಗಾಢ. ಯಾರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಅವರ ಹಾಡಿಕೆಯ ಕುರುಕು ಪದಗಳು. ದೆಸೆದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಉಸ್ಮಾನ-ಪ್ಯಾರಿಯವರ ಕೀರ್ತಿಲತೆಯು ಹಬ್ಬಿ ಪಸರಿಸಿತು.

ಉಸ್ಮಾನ್-ಪ್ಯಾರಿಯವರ ಖ್ಯಾತಿ ಹಬ್ಬಿದಂತೆಯೇ ನಿತಿಯ ಚರಿತೆಯೂ ಹಬ್ಬತೊಡಗಿತು. ಪ್ಯಾರಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿದ್ದ ನಟರೇ ಅವಳಮೇಲೆ ಇಲ್ಲ

ಸಲ್ಲದ ಆರೋಪಗಳನ್ನು ಹೊರಿಸಿ, ಹೊರಗೂ ಹರಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕೆಟ್ಟ ಅರ್ಥ ಸೂಚನೆಯಾಗುವಂತೆ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸುದ್ದಿಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ರಂಗದ ನಾಯಕಿಯು ಉಸ್ಮಾನನ ಜೀವನಕ್ಕೂ ಕಾಲಿಡುತ್ತ ಬಂದಳು. ರಂಗದ ಸೀನಿನಳು.... ಕೃತ್ರಿಮ ಜೀವನದ ಬುಲೆಟ್‌ಗಳು.... ವಿಡಂಬನ ಬಾಳಿನ ರಹಸ್ಯತೆಯು.... ಅಭಿನಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಲೈಲಾ.... ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಪ್ರಭೆಯನ್ನು ಬೀರತೊಡಗಿದಳು. ಪ್ರೇಮದ ದಾರಿದ್ರ್ಯದಿಂದ ಒಣಗಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಉಸ್ಮಾನನ ಹೃದಯ ಕಾಸನವನ್ನು ಆ ದಳ್ಳುರಿಯು ಜೀಗ ಜೀಗನೆ ದಹಿಸಲಾರಂಭಿಸಿತು. ತಾನು.... ತನ್ನ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು.... ವಿಧ್ವಂಸದವಿಗಳು ಅವಳ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಳಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತ ಬಂದವು. ನಿಂತಲ್ಲ, ಕುಳಿತಲ್ಲ, ಇದ್ದಲ್ಲ ಹೋದಲ್ಲ ಅವನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದುದು ಒಂದೇ ರೂಪ ಸ್ವಾರಿಯದು. ಪ್ರೇಮದ ಪವಿತ್ರ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮೋಹದ ಕುತ್ತು ಉಸ್ಮಾನನ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸತೊಡಗಿತು. ತನಗವಳು ಒಲಿದಾಗ ವಿನಮ್ರ ಭಕ್ತನಂತೆ ದೀನನಾಗಿ ತನ್ನದಿಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರ್ಪಿಸಿಬಿಡುವನು; ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದಾಗ ಮೊಣಕಾಲೂರಿ ತಿರುಕನಂತೆ ಪ್ರಣಯಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬೇಡುವನು. ಸ್ವಾರಿಯು ತನ್ನ ಹಳೆಯ ಗೆಳೆಯರನ್ನರಸುತ್ತ 'ಅಭಿಪಾರಿಕೆ'ಯ ಪಾತ್ರವನ್ನಭಿನಯಿಸತೊಡಗಿದಾಗ ರೋಷಾಕ್ರಾಂತನಾಗಿ ಝರ್ಝರಿಸಿ ಹೋಗುವನು. ಆದರವಳು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಕಣ್ಣಿನೋಟವನ್ನೂ ಮೈತೇಲಿಸಿದೊಡನೆಯೇ ಚಂಡಜ್ವಾಲೆಗೆ ಕರಗುವ ಮಂಜುವೆಟ್ಟಿದಂತೆ ಕರಗಿ ಅವಳ ಪಾದಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆದು ಬಿಡುವನು. ಅವಳು ಮುನಿದು ಮಾತನಾಡದೆ ಕುಳಿತಾಗ ದೇವಿಯೌಪಾಸಕನಂತೆ ಆಕೆಯ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷವು ಬೇಗಬೀಳುವಂತೆ ಮಾಡಿದು 'ಖುದಾ'ನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವನು. ಅಂತೂ ಸರಳವೂ ಶುಭ್ರವೂ ಪವಿತ್ರವೂ ಆಗಿದ್ದ ಉಸ್ಮಾನನ ಮನಸ್ಸು ಅಸಹಜವಾದ ಭಯಂಕರ ತಾಂಡವದ ರಂಗಮಂಟಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಇದರ ಶಾಂತಿಗೆ ಸ್ವಾರಿಯು ತನ್ನ ಅಮೃತ ಹಸ್ತದಿಂದಲೇ ಮೊದಲನೆಯಸಲ ಅರ್ಪಿಸಿ ಪಾಠಗಲಿಸಿದ್ದ ಮಧುವಿನಲ್ಲ ಮೈಮರೆಯಲಿಕ್ಕಿ ಸುವನು. ಮೋಹದ ಸೀಡೆಯೊಂದೆಡೆಯಲ್ಲ, ಮಧುವಿನ ವಿಲೋಭನ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆಯಲ್ಲ; ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸಿಲುಕಿ ಉಸ್ಮಾನನು ತನ್ನನ್ನೇ ತಾನು ಮರೆತುಬಿಟ್ಟನು. ಮನಸ್ಸು ಬಂದರೆ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಅಭಿನಯಿಸು

ವನು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವಕ್ರಚೇಷ್ಟೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅಸಂಬದ್ಧ ಪ್ರಲಾಪದಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರಗೊಳಿಸುವವನು ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ಮುಗಿಸಿಬಿಡುವನು.

೩

ನಗರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗುಡಿಸಲುಗಳು. ಎಲ್ಲವೂ ಬಡತನದಲ್ಲಿ ಬಾಳನ್ನು ಹೊರಲಾರದೆ, ಹೊರೆಯಲಾರದೆ, ನೀಗಲಾರದೆ ಇರುವವರ ಮನೆಗಳು. ಭಿಕ್ಷಾಟನೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದಿನ ಗ್ರಾಸವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದು. ಮನೆಗೆ ಬಂದು ತಿಂದು ಮುಗಿಸುವುದು. ನಿಶ್ಚಿಂತರಾಗಿ ಮಲಗಿ ನಿದ್ರಿಸುವುದು. ಎದ್ದು ಯಥಾವಿಧಿಯಾಗಿ ಸಾರಂಗಿಯನ್ನೋ ಪಿಟೀಲನ್ನೋ ಹಿಡಿದು ಹೊರಡುವುದು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಚಾವಣಿಯೊಳಗೆ ನುಗ್ಗಿ, ನೆನೆಯ ದಂತೆ ಕೂರಲು ಕೂಡ ಅವಕಾಶವಿರುವದೆ ಒಳಗೆಲ್ಲಾ ಧಾರೆಬಂದು ನಿಲ್ಲುವುದು. ಆಗ ಯಾರಮನೆಯ ಜಗುಲಿಯನ್ನಾದರೂ ಆಶ್ರಯಿಸಿ ತಲೆ ಮರೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಿಂತಿದ್ದು ಮಳೆಬಿಟ್ಟೊಡನೆಯೇ ಮನೆಯನ್ನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಇಂತಹ ಮನೆಯೊಂದು ಮಹಮ್ಮದನಿಗೂ ಸೇರಿತ್ತು. ತಾನೇ ಅದನ್ನು ಕೈಯಾರ ಕಟ್ಟಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಗತಿಸಿದ ಹೆಂಡತಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ 'ಅಮೀನಾ ಮಹಲ್' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಉಸ್ಮಾನನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಸೊಸೆಯನ್ನು ಮನೆಗೆ ಕರೆತಂದರೆ ಅವರಿಗಾಗಿ ಒಂದೆರಡು ಕೋಣೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕು. ತನ್ನ ಸೊಸೆಯು ಎಂದೆಂದಿಗೂ 'ಇಂತಹ ಮಾವ ಮತ್ತು ಇವನೇ ಪತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಾ ದಯಪಾಲಿಸಲಿ' ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವಂತೆ ಅವಳನ್ನು ಸ್ವಂತ ಮಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕು ಎಂದು ಕನಸುಕಾಣುವನು. ಮಹಮ್ಮದನ ಆತ್ಮದ ಹಕ್ಕಿಯು ಉಸ್ಮಾನನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಗೂಡುಮಾಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಸಾರಂಗಿಯನ್ನು ಬಾರಿಸುತ್ತ ಬಾರಿಸುತ್ತ ಉಸ್ಮಾನನನ್ನು ನೆನೆದು ದೀರ್ಘವಾಗಿ ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಡುವನು. ಈ 'ಅಸಾವೇರಿ' ಬೇಟಾ ಹಾಡಿದರೆ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು.... ಈ 'ಹಿಂದೋಲ' ಬೇಟಾನ ಧ್ವನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೂಡುತ್ತೆ.... ಈ 'ಭೈರವಿ' ಬೇಟಾನ ಯೋಗ್ಯತೆ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೋರುತ್ತೆ! ಎಂದು ಅಂದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಬೇಸತ್ತು ಮನೆಗೆ ಬಳಲಿ

ಬಂದು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಹಿಂದಿನ ಅಭ್ಯಾಸಬಲದಿಂದ 'ರೇ ಬೇಬಾ....ಉಸ್ಮಾನ್' ಎಂದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೂಗುವನು. ಉಸ್ಮಾನ್‌ನು ದೂರದ ಕಲ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದವನನ್ನು ನೆನೆದು 'ಹಾಯ್' ಅಂದುಕೊಳ್ಳುವನು. ತನ್ನ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಲಂಕರಿಸಿದ್ದ ಉಸ್ಮಾನ್‌ನ ಅಭಿನಯ ಚಿತ್ರಗಳೇ ಮಹಮ್ಮದನಿಗೆ ನೆಳಲಿಯುತ್ತಿದ್ದ, ರಾಂತಿಯೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಗಳು. ಚಿತ್ರಗಳೆದುರಿಗೆ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನೆರೆಸಿ ನಿಂತು ಪ್ರೇಮ....ಕುತೂಹಲ.....ಹೆಮ್ಮೆ.....ಅನಿರೀಕ್ಷಿತಭಯ.....ರೋಕಗಳಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಉಸ್ಮಾನ್‌ನನ್ನು ಅಪ್ಪಿ ಚುಂಬಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಅಪ್ಪಿ ಚುಂಬಿಸುವನು.

'ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಒಮ್ಮೆ ಕಲ್ಪತ್ತೆಗೆ ಹೋಗಿ ಮಗನ ವೈಭವವನ್ನು ನೋಡಿ ಬರಲೇ' ಎಂದಂದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಮರುಕ್ಷಣವೇ ರಾಜವೇಷ ಘೂಷಿತನಾಗಿ ಜಿಲೆಬಾಳುವ ಮೋಬಾರು ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ನಗುವೊಗದಿಂದ ಕುಳಿತಿದ್ದ ತನ್ನ ಮಗನ ಚಿತ್ರದಕಡೆ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ 'ಛೇ! ಈಗವನು ರಾಜಕುಮಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ನಾನು ಬಡತಿರುಕ. ಅವನನ್ನು ಯಾತಕ್ಕೆ ಪಿಡಿಸಲಿ....ನಾನು ಯಾರೆಂದು ಅವನ ಸ್ನೇಹಿತರು ಕೇಳಿದರೆ 'ನನ್ನ ತಂದೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವನಿಗೆಷ್ಟು ನಾಚಿಕೆ'....ಅದನ್ನೇ ಕುರಿತು ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಯೋಚಿಸಿದನು. 'ನಾನು ತಿರುಕ....ನಿಜ. ಕಲ್ಪತ್ತೆಗೆ ಹೋದರೆ ನನ್ನ ಮಗ ನನ್ನನ್ನು ತಿರುಕನೆಂದು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವನೇ' ಎಂದು ಚಿಂತಿಸಿದನು. ತನ್ನ ಮೌಢ್ಯಕ್ಕೆ ತನ್ನನ್ನೇ ನಿಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಮರುಕ್ಷಣವೇ ನಗುವನು.

ಉಸ್ಮಾನ್‌ನು ತಂದೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಆರುವರ್ಷಗಳಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತ್ತು. ಕಳೆದ ಒಂದು ವರ್ಷದ ತನಕ ತಂದೆಗೆ ತಪ್ಪದೆ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣವನ್ನೂ, ತನ್ನ ಅಭಿನಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದವನು ಈಚೆಗೆ ತಾಟಸ್ಥ್ಯವನ್ನು ತಾಳಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು. 'ಇಂದು ಬರಬಹುದು....ನಾಳೆ ಬರಬಹುದು' ಎಂದು ಕಾಗದವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ ಮಹಮ್ಮದನು ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟುಹೋಗಿದ್ದನು. 'ಕಾಹಿಲೆ ಬಿದ್ದಿರಬಹುದೇ?' ಎಂದು ಯೋಚಿಸುವನು. ಹೇಗೆ ಹೇಗೆ ಯೋಚಿಸಿದರೂ ಬಗೆವರಿಯದಾಯಿತು. ಪಾರ್ಸಿಕಂಪೆನಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರಿಗೆ ಪತ್ರಬರೆದನು. ಅವರಿಂದಲೂ ಮಾರೋಲೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಮಹಮ್ಮದನಿಗೆ ದುಃಖವು ಹಿಡಿಸ

ದಾಯಿತು. ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಕಲ್ಪತ್ತಿಗೆ ಹೋಗಿಯೇ ಹೋಗಿ ಮಗನನ್ನು ನೋಡಿ ಬರಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡನು.

ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಣವಿತ್ತು. ದುಡಿದುಡಿದು....ನಾಳೆ ಉಸ್ಮಾನನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಮನೆಗೆ ಬಂದರೆ ಅವನ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಸೀರೆಯನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಡಬೇಕೆಂದೂ, ಮನೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ದೊಡ್ಡದು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದ ೧೦೦ ರೂಪಾಯಿಗಳು. 'ಅವನ್ನು ಈಗ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಲ್ಲಾ....ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ' ಎಂದು ೨೦ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ದಾರಿಯ ಭೋಜನಕ್ಕೆ ೮-೧೦ ರಾಗಿಯ ರೊಟ್ಟಿಗಳ ಬುತ್ತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅಂದಿನ ರಾತ್ರಿಯೇ ರೈಲು ಹತ್ತಿ ಬಿಟ್ಟನು.

ಕಲ್ಪತ್ತೆಯಂತದ ವಿಶಾಲವಾದ ತ್ರಿಮಂತನಗರದಲ್ಲಿ ಬಡ ಮಹಮ್ಮದನನ್ನು ಕೇಳುವವರಾರು? ಅಪರಿಚಿತ ಸ್ಥಳ....ಅಪರಿಚಿತರ ವಾತಾವರಣ....ಜೊತೆಗೆ ಇರುವ ಅಲ್ಪಹಣವನ್ನು ಯಾರು ಕದ್ದುಬಿಡುವರೋ ಎನ್ನುವ ಭೀತಿ!!! ಊರನ್ನು ಸುತ್ತಿಸುತ್ತಿ ಬೇಸತ್ತು ನು. ಉಸ್ಮಾನನನ್ನು ತೋರುವವರು ಒಬ್ಬರೂ ಸಿಕ್ಕರು. ಕೊನೆಗೆ ಉಸ್ಮಾನನು ಸೇರಿದುದು ಪಾರ್ಸಿ ಕಂಪೆನಿಯೆಂದು ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡು ಕಲ್ಪತ್ತೆಯ ಪಾರ್ಸಿ ಕಂಪೆನಿಗಳೆಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಉಸ್ಮಾನನನ್ನರಸುತ್ತ ಹೊರಟನು.

ಕೊನೆಗೆ....ಮೂರು ದಿವಸಗಳ ನಿರರ್ಥಕ, ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕ ಅಶೇಷಾಟ ತೊಂದರೆಯೇ....ಉಸ್ಮಾನನ 'ಪಾರ್ಸಿ ಕಂಪೆನಿ'ಯ ಗುರುತು ಸಿಕ್ಕಿತು. ಮಹಮ್ಮದನ ಎವೆಯು ಉದ್ದೇಗದಿಂದ ಬಡಿದುಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿತು. 'ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ತನ್ನ ಗುರುತು ಸಿಕ್ಕುವುದೋ....ಸಿಕ್ಕದಿದ್ದರೇನು ಗತಿ?' ಕಂಪೆನಿಯ ಅಂಗಣದೊಳಗೆ ಹೋಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಳಗಿನಿಂದ ಒಂದು ಮೋಟಾರು ಬಂದಿ ಮಹಮ್ಮದನಿಗಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋಯಿತು. ಒಳಗಿದ್ದ ಪುರುಷ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಸುಳಿದಂತಾಯಿತು....ಉಸ್ಮಾನನಿಗೆ ಬಹಳ ಸಮೀಪದ ಹೋಲಿಕೆ....ಅವನೇ ಇರಬಹುದೇ? ಒಳಹೊಕ್ಕು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ನೌಕರನನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದನು. ಅವನು ಈ ವೃದ್ಧವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಲಿಗೆಯ ಸಂಚೋದನ

ನೆಗೆ ಬೆರಗಾಗಿ 'ಅಹುದು. ಅವರೇ ಗವಯ್ ಉಸ್ಮಾನ್‌ಖಾನ್ ಸಾಹೇಬರು' ಎಂದು ಉತ್ತರವಿತ್ತನು. ಮಹಮ್ಮದನಿಗೆ ಎದೆಯ ಹಂಬಲ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು.

‘ಈಗಲ್ಲಗೆ ಹೊರಟದ್ದಾರೆ?’ ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

‘ಡೆಲ್ಲಿಗೆ. ಕಂಪನಿಯು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿದೆ. ಇವತ್ತಿನ ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಖಾನ್ ಸಾಹೇಬರು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ’ ಎಂದು ಆ ನೌಕರನು ಮಾರುತ್ತರವಿತ್ತನು. ಮಹಮ್ಮದನಿಗೆ ಭೂಮ್ಯಾಕಾರಗಳು ಒಂದಾದಂತಾದವು. ಬಿಳುವುದನ್ನು ಬಿಳುವುದನ್ನು ನೋಡದೆ ರೈಲ್ವೆಯ ಸ್ಟೇಷನ್ ಬಳಿಗೊಡಿದನು.

ಡೆಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವ ರೈಲಿನ ನಿಲ್ದಾಣವನ್ನು ಮಹಮ್ಮದನು ಸೇರುವ ಹೊತ್ತಿಗೂ, ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವ ಹೊತ್ತಿಗೂ ಸರಿಹೋಯಿತು. ಮಹಮ್ಮದನ ಕಾಲುಗಳೆರಡೂ ಕುಸಿದುಬಿದ್ದವು. ‘ಹಾಯ್-ಖುದಾ! ನನ್ನ ಮೇಲೆ ದಯೆಬೀಡವೇ.’ ಎಂಬೊಂದು ಮೊರೆಯು ಮಾತ್ರ ಗಗನವನ್ನು ಭೇದಿಸುವಂತೆ ಮುಟ್ಟಿತು.

೪

ಡೆಲ್ಲಿಯ ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ‘ಪಾರ್ಸಿ ಕಂಪೆನಿ’ಯು ಕಲ್ಕತ್ತೆಯನ್ನು ಸೇರಿತು. ಪ್ಯಾರಿಯಮೇಲೆ ಆ ವೇಳೆಗೆ ಒಳಗೊಳಗೆ ಕವರು ತಿದ್ದ ಕಿಚ್ಚು ಈಗ ಜ್ವಲಿಸಲಾರಂಭಿಸಿತು. ನಟರ ಅಸಂತೋಷವನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಮಂಡಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರು ಆತುರರಾದರು. ಪ್ಯಾರಿಯ, ಉಸ್ಮಾನನ ನಡೆವಳಿಕೆಗಳು ಇಡೀ ಕಲ್ಕತ್ತಾ ನಗರವನ್ನೇ ಆಶ್ಚರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಉಸ್ಮಾನನು ಎಂದಿನ ವರೆಗೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರನ್ನು ತನ್ನ ಅಮಾನುಷ ಗಾನ ಕೌಶಲ್ಯದಿಂದ ತಣಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನೋ ಅಂದಿನವರೆಗೆ ಅವನ ಹೇಸಿಗೆಯ ನಡತೆಯನ್ನು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಮರೆಮು ತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರಿಗ...ಶಾರೀರದ ಸುಖಸಂಪತ್ತಿ ಕುಗ್ಗಿದಾಗ...ಅಭಿನಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿಮಿತವಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವೀಚ್ಛಾಪ್ರವರ್ತನೆ ಮೂಡಿದಾಗ...‘ಮಾನವೀಯ’ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನೂ ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ ಅವನು ಮಿತಿಮೀರಿ ಸೆರೆಕೂಡಿದು ಪ್ಯಾರಿಯ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಕೈಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬೀದಿಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೋಟಾರಿನಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲಾರಂಭಿಸಿದಾಗ...ಅವರ ಅಭಿಮಾನವೂ ಲಯಗತಿಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿತು.

ಮೊದಲು ಯಾವ ಉಸ್ಮಾನ್ ಪ್ಯಾರಿಯವರ ಹೆಸರು ಕಂಪೆನಿಗೆ ಲಕ್ಷಾಂತರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸಿತೋ ಈಗ ಅವರ ಹೆಸರುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಂಪೆನಿಯ ಖರ್ಚು ಕೂಡಾ ಹುಟ್ಟಿದಾಯಿತು. ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಕಠಿಣತೆಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ನಾಯಕ ನಾಯಕಿಯರಿಬ್ಬರಿಗೂ 'ಕಂಪೆನಿಯನ್ನು ಬಿಡಲು' ಪೂರ್ವಸೂಚನ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಉಸ್ಮಾನಿಗೆ ಯೋಚನೆಗೀಗ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಅವನು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ಯಾರಿಯು ತಾನು ಮೊದಲಿದ್ದ ಕಂಪೆನಿಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಹೋಗಿಸೇರಿ ಉಸ್ಮಾನನನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮರೆತುಬಿಟ್ಟಳು.

ಉಸ್ಮಾನನ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಯಿತು. ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ ಏನಾಯಿತೆಂಬ ಅರಿವವಸಿಗೀಗುಂಟಾಯಿತು. ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದ ಸಹಸ್ರಾರು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಂಚನೆಯಿಂದ ಪ್ಯಾರಿಯ ಸುಖಕ್ಕೆ ಸುರಿದಿದ್ದನು. ಇಂದವಳು ಲಕ್ಷಾಭಿ ಕಾರಿ...ತಾನು ಮೊದಲಿನ ಭಿಕಾರಿ. ಮೊದಲಿನ ತನ್ನ ಶಾರೀರ ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ನೀಗಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ದೇಹವು ದುರ್ವ್ಯಾಸನಗಳಲ್ಲ ಕ್ಷಯಿಸಿ ನಾದವಿಲ್ಲದ ಬಿದಿರು ಕೊಳವೆಯಂತಾಗಿತ್ತು. ಕಣ್ಣುಗಳು, ಕೆನ್ನೆಗಳು, ಎದೆಯ ಗೂಡು ಗುಣಿಬಿದ್ದು ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಪ್ರೇತಕಳೆಬರದಂತಾಗಿತ್ತು. ಒಳಗಿನ ತಿರುಳೆದು ಉಸ್ಮಾನನು ಒಳಗೆ ನಿರಾಶ್ರಯನು.....ಹೊರಗಿನ ಸೌಭಾಗ್ಯವನ್ನು ನೀಗಿಕೊಂಡು ಹೊರಗೆ ನಿರಾಶ್ರಯನು!!

ಈ ಆಘಾತವು ಒಂದು ತಪ್ಪಿನಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಅವನನ್ನೆಳೆದೊಯ್ದಿತು. ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕಂಪೆನಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿ, ಸಿಕ್ಕುಸಿಕ್ಕಿದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿ, ಸಿಕ್ಕುಸಿಕ್ಕಿದ ಮದ್ಯಪಾನಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಾ ತನ್ನ ಪತನ ಜೀವನದ ಹಾದನ್ನು ಹಾಡಮುಗಿಸಲೆತ್ತಿಸಿದನು. ಅವನ ಜೀವನವು ನಾವಿಕನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ನಾವೆಯು ಚಂಡಮಾರುತನ ಪ್ರಚಂಡಾಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿದಂತಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಘೋರ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯೊಂದನ್ನವನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ಉಸ್ಮಾನನು 'ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವೈದ್ಯಶಾಲೆ'ಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಹೊರಗಿನ 'ನಿರಾಶ್ರಯತೆ'

ಹೋಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಒಳಗಿನ 'ನಿರಾಶ್ರಯತೆ'ಯು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. 'ನೈದೃಶಾಲಿಯಲ್ಲ ತನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲೊಂದು ಹಾಸಿಗೆ. ಕಾಹಿಲೆಗ್ರಸ್ತನೊಬ್ಬ ಕಿರಿಯ ಅವನ 'ತಂದೆಯು ಮತ್ತು ತಾಯಿ'ಯು ಬಂದು ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತು ಮಗನನ್ನು ಅರೈಕೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ನೋಟವನ್ನು ನೋಡಿದ್ದ. ಅದು ಅವನ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ್ದ ಕೆಲವು ಹಳೆಯ ನೆನಪುಗಳನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಿತು. ಇಂದಿನಿಂದ ಹಿಂದಿನವರೆಗೆ ತನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಘಟನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಂದು ಒಂದಾಗಿ ಚ್ಚೂಪಿಸಿಕೊಂಡನು. ತಾನು ಎಂತಹ ಸರಳ, ಸದ್ಗುಣಭರಿತ, ಸುಕುಮಾರನಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡನು ಮತ್ತು ತನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ನೆನೆದನು. ಅವನ ಕಾರುಣ್ಯ, ತಾಯಿಯಿಲ್ಲದ ಮಗುವೆಂದು ತನ್ನನ್ನು ಸಾಕಿದ ಪ್ರೀತಿಯ ರೀತಿ, ತಾನು ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರೂ ಬಳಲುವೆನೆಂದು ಜೀಸರವಿಲ್ಲದೆ ಆ ಬೆಳೆದ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲ ಶ್ರಮವನ್ನೂ ತಾನೇ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಉದಾತ್ತತೆ, ತನ್ನ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಸರ್ವವನ್ನೂ ಅರ್ಪಿಸಿದ್ದ ನಿಷ್ಕ್ರಮ ಪ್ರೇಮ!! ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನೆನೆದು ಮಗುಸನಂತೆ ಅತ್ತು ಬಿಟ್ಟನು. ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಅವನ ಬಾಯಿಂದ 'ದಾದಾ! ದಾದಾ! ದಾದಾ!' ಎನ್ನುವ ಕಳಕಳೆಯ ನುಡಿಯೊಂದು ಮಾತ್ರ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ದುಃಖದ ಎದುರಿಗೆ ತಾನೆಂತಹ ಹಸುಗೊಸೆಂಬುದನ್ನರಿತನು. ದುಃಖದ ಆವೇಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ತು ಅತ್ತು ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪೇರಿದ್ದರೂ ಹೃದಯವು ಹಗುರವಾಗಿತ್ತು.

ಊರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ತಂದೆಯ ಚರಣಧೂಳಿಯನ್ನು ಸತ್ತಿಯಲ್ಲ ಮುಡಿಯಲು ಮನಮಾಡಿದನು. ಆದರೆ ತನ್ನ ಬಗೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ನಾಚಿಕೊಂಡನು. 'ಮಗನು ದೊಡ್ಡ ಶ್ರೀಮಂತನಾಗಿರುವನೆಂದು ನಂಬಿರುವ ತಂದೆಗೆ ಈ ಮುಖವನ್ನು ಹೇಗೆ ತೋರಿಸಲಿ' ಎಂದುಕೊಂಡನು. ಆದರೆ...ಅವನು ನನ್ನ ತಂದೆ...ನಾನು ನಿರ್ಗತಿಕ ಶಿರುವಾಗಿದ್ದಾಗಿನಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಪೋಷಿಸಿ ಪೋಷಿಸಿ ಪ್ರೀತಿಸಿದವನು. ಪ್ರೀತಿಗೆ ಸಿರಿಯ ಹೊದಿಕೆಯೇತಕ್ಕೆ? ಎಂದು ಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟುಕೊಂಡು ಊರಿಗೆ ಹೊರಟೇಬಿಟ್ಟನು.

೫

ಮಹಮ್ಮದನು ಹೇಗೆ ಊರನ್ನು ಸೇರಿದನೋ ಅವನಿಗೇ ಗೊತ್ತು. ರೈಲಿನಿಂದಿಳಿದೊಡನೆಯೇ ನಿಶ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಿದ್ದುಬಿಟ್ಟನು. ಮೊದಲೇ ದುಃಖ

ಎಂದ ಜೀರ್ಣವಾಗಿದ್ದ ಅವನ ದೇಹವು ಮಗನನ್ನು ಕಾಣದ ದುಃಖವನ್ನು ತಡೆಯದಾಯಿತು. ಕೆಲವು ದಯಾವಂತರು ಅವನನ್ನು ಹೊತ್ತು ತಂದು 'ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆಸ್ಪತ್ರೆ'ಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರು. ಅವನ ವ್ಯವಸಾಯ ಬಂಧುಗಳು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಬಂದು ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಹಮ್ಮದನ ದೇಹದಲ್ಲುಳಿಯಲು ಒಪ್ಪದ ಆತ್ಮವು ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಲು ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಾ ಅವನನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಹೃದಯ ಬೀಸಿಗೆ ಪ್ರಾಮವೇ ಮೊದ್ದು. ಜಿಹ್ವಾಕರು ನಿರಾಶೆಯಿಂದ ಕೈಕೊಡುವಿಟ್ಟರು.

ನುರ್ದಿಯಲ್ಲ, ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲ, ಜಾಗೃತಿಯಲ್ಲ ಮಹಮ್ಮದನಿಗೊಂದೇ ಧ್ವಾನ 'ಉಸ್ಮಾನ್ ಮೇರಾ ಬೇಟಾ'....ಇಂತಹ ನೋವಿನಲ್ಲಿ ನಂದುತ್ತಿದ್ದರೂ 'ದಯಾಮಯನಾದ ಖುದಾ'ನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮರೆತಿರಲಿಲ್ಲ. 'ನನ್ನೆಡೆಗೆ ಬಾ-ಬಾರೆಂದು ಕರೆಯುವೆಯಲ್ಲಾ, ಖುದಾ, ಮಗನೆಂಬ ಮೋಹವನ್ನು ಏತಕ್ಕೆ ತಂದಿಟ್ಟೆ' ಎಂದು ಕೇಳುವನು. ಮರುಕ್ಷಣವೇ ತಾನೇ ನಕ್ಕು 'ಮಗನೂ ಖುದಾನೇ ಎಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕೆಲ್ಲವೇ?' ಎಂದಂದುಕೊಳ್ಳುವನು.

ಹೃದಯವು ಕೈರವಾಗಿದೆ ಎಂದೊಬ್ಬರು ವೈದ್ಯರು ಹೇಳಿದರು....ಶ್ವಾಸ ಕೋಶಗಳು ಕೈರವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಹೇಳಿದರು. ಅಂತೂ ಎಲ್ಲರೂ ಇದು ಓಡುವ ಕ್ಷಯವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. ಔಷಧಿಯನ್ನು ಕುಡಿಸಲು ವಾದಿಯು ಬಂದರೆ ಆಕೆಯ ಕೈಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು 'ಮಗಳೇ, ನನಗೀತಕ್ಕೆ ಈ ಔಷಧಿ. ಒಮ್ಮೆ ಉಸ್ಮಾನನನ್ನು ಬರಮಾಡು. ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಈ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಬಿಡುವೆನು' ಎಂದು ಹೇಳಿ ತನ್ನ ಪ್ರಿಯ ನೋಟದಿಂದ ಅವಳ ಮನವನ್ನು ಮರುಕದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿಬಿಡುವನು.

ಒಂದು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ....ಮೋಡ ಮುಸುಕದಿದ್ದರೂ ಅಗಸದಲ್ಲಿ ಹರ್ಷಸೂಚನೆಯಿಲ್ಲ. ಒಂದು ತೆರನ ಗಂಭೀರತೆಯ ಭೀಕರ ಸೌಂದರ್ಯವು ಹಬ್ಬಿದೆ. ಮಹಮ್ಮದನೆದ್ದು ಮುಂಜಾನೆಯ ನಿಮಾಜಿನಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಸರಳ ಹೃದಯದಿಂದ ಹೊರಬೀಳುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೊಂದಿಗೆ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನಿಬ್ಬರು ಮೋಣಕಾಲೂರಿ ಎದುರಿಗೆ ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಮ್ಮದನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ನಿರಾಜ

ಮಾನವಾದ ಪ್ರಭೆಯೊಂದು ಮೂಡಿದೆ. ಅಂತರಂಗದ ಶಾಂತಿಯ ಪ್ರತಿ ಬಿಂಬವು ಮುಖದಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಂತಿದೆ. ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿ, ಸಾವಕರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮೆಲ್ಲನೆ ಹಾಸಿಗೆಯಮೇಲೆ ಕುಳಿತು, ಹತ್ತಿರದಲ್ಲ ಸಿಂತಿದ್ದ ಡಾಕ್ಟರರನ್ನು ಕುರಿತು :—

‘ ಹಕ್ಕೀಮ್‌ಜೀ....ಇವತ್ತು ನನ್ನ ಖುದಾ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ ನೋಡಿರಿ. ’

‘ ಏನನ್ನು....ಖಾನ್‌ಸಾಹೇಬರೇ ! ’

‘ ನನ್ನ....ನನ್ನ....ಉಸ್ಮಾನನನ್ನು ಕಾಣುವೆನೆಂದು ! ’

‘ ನಿಜ....ಖಾನ್‌ಸಾಹೇಬರೇ ’

‘ ನಿಜವೇ ಹಕ್ಕೀಮ್‌ಜೀ. ನಾನು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಉಸ್ಮಾನನನ್ನು ಕಾಣುವೆನೆ ! ’

‘ ಕಾಣುವಿರಿ ಖಾನ್‌ಸಾಹೇಬರೇ....ನಾನೇ ಅವರನ್ನು ಕರೆತಂದು ತೋರಿಸುವೆನು. ’

‘ ಎಲ್ಲ....ಎಲ್ಲ....ಬೇಗ ಕರೆತನ್ನಿರಿ ! ’

‘ ತಾವು ಅವಸರಪಡಬಾರದು ಜೀ. ನಾನು ಮಾತಿಗೆ ತಪ್ಪುವವನಲ್ಲ. ಕೊಂಚ ಈ ಚಹಾ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಅನಂತರ ಅವರನ್ನು ಕರೆತರುವೆನು. ’

ಚಹಾ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕೈಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸ್ವಲ್ಪ ಸೇವಿಸಿ, ಹಾಗೆಯೇ ಕೊಡುತ್ತಾ ಕತ್ತೆತ್ತಿ ನೋಡಿದನು. ಎದುರಿಗಿದ್ದವನು ಹಕ್ಕೀಮನಲ್ಲ.... ಯಾರೋ ಅವರಿಚಿತ. ಮಹಮ್ಮದನು ಕಣ್ಣುಚ್ಚಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ನಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡಿ

‘ ನೀನು ಯಾರು ? ’

‘ ನಾನು ಯಾರೇ ? ’

ತನಗೆ ಮಾರುತ್ತರ ಹೇಳಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹಿಂದಿದ್ದ ತನ್ನ ವ್ಯವಸಾಯ ಬಂಧುವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ‘ ಇವನು ಯಾರೋ ಅವನ ಸ್ನೇಹಿತನಿರಬಹುದು ’ ಎಂದುಕೊಂಡನು. ಆದರೆ ಕರುಳು ಏನನ್ನೋ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಿತು.

ಮತ್ತೆ ಆ ಹೊಸಬನು.

‘ಖಾನ್ ಸಾಹೇಬ್.’

‘ಜೀ’

‘ದಾ....ದಾ....’

ಆ ಧ್ವನಿಯ ಗುರುತಾಯಿತು. ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡಿದನು.

‘ಬೇಟಾ....ಬಂದೆಯಾ’

ಎಂಬಷ್ಟೇ ಮಾತುಗಳು ಅವನ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದದ್ದು. ತಂದೆ ಮಕ್ಕಳು ಗಾಢಾಲಿಂಗನದಲ್ಲ ಒಂದಾಗಿದ್ದರು.

ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಕಳೆಯಿತು. ಉಸ್ಮಾನನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದವನು ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಬಿಡಿಸಿ, ಮಹಮ್ಮದನನ್ನು ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿಸಿದನು. ಉಸ್ಮಾನನು ತಂದೆಯಬಳಿ ಕುಳಿತು ಅವನ ಗಡ್ಡವನ್ನು ಚುಂಬಿಸಿ, ಮುಖವನ್ನು ಮೃದುವಾಗಿ ನೇವರಿಸಿ, ಕಂಬನಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಅಂಗಿಯ ಅಂಚಿನಿಂದ ಒರಿಸಿ

‘ದಾದಾ! ಕೊನೆಗೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಕಂಡೆನಲ್ಲಾ’ ಎಂದಂದನು.

‘ಬೇಟಾ! ಬಂದೆಯಾ! ಬಾ! ತಬ್ಬಿಕೊ! ಖುದಾ ನಿನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡಲಿ! ನನ್ನ ಅವಿವಾಹ....ಅವಳು....ಇದ್ದಿದ್ದರೆ....ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ....’

ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ಮಗನನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅಪ್ಪಿದನು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಕಳೆಯಲು ಉಸ್ಮಾನನು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಎದ್ದು ನೋಡುತ್ತಾನೆ.... ಅದೇ ಸ್ಮಿತ, ಶಾಂತಮಯ ವದನ....ಅದೇ ಸರಳ, ನಿಷ್ಕಾಮ ಪ್ರೇಮದ ಲೀಲಾನಾಟ್ಯ....ಆದರೆ

ಹಕ್ಕಿಯು ಹಾರಿಹೋಗಿತ್ತು.

‘ದಾದಾ! ದಾದಾ!! ದಾದಾ!!!’ ಎಂದನ್ನುತ್ತಾ ತಂದೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದನು. ಎಲ್ಲಂದರೋ

‘ಬೇಟಾ! ಉಸ್ಮಾನ್! ಖುದಾ!’ ಎನ್ನುವ ಪ್ರೀತಿಯ ಸುಡಿಗಳ ಮಾದರಿಯು ಕೇಳಬಂತು.

ರಾಮೋತ್ಸವ

—:—

೧

ಆನಂದರಾಯರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮೋತ್ಸವದ ಗಲಾಟೆ. ಅವರ ಹೆಸರು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮದರಾಸು, ಕುಂಭಕೋಣಂ, ತಿರುಚನಾಪಳ್ಳಿ, ತಂಜಾವೂರು ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತುಂಬಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. 'ತೊಂಡಿ ರಾಗಾನ ಅವರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಬೇಕು.' ಎಂದೊಬ್ಬರೆಂದರೆ 'ಚೈರವಿ ಅವರ ಹಾಗೆ ಯಾರು ಹಾಡುತ್ತಾರೋ' ಎಂದೊಬ್ಬರು ವ್ಯಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಬರುವರು. 'ಶ್ರೀರಾಗ' - 'ಹಂಸಧ್ವನಿ' - 'ಮಧ್ಯಮಾವತಿ' - 'ಕಾನಡ' ಗಳಂತೂ ರಾಯರ ಬಾಸಾರಾಗಳು. ರಾಯರ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಅವರ 'ಹಿಂದೂ ಸ್ಥಾನಿ ಕಾಪಿ' ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚು. ಎಷ್ಟೇ ಕೊಪಬಂದು, ಮೂಗಿಗೆ ಮೆಣಸಿನ ಕಾಯಿ ಉಜ್ಜಿ ಕೊಂಡಹಾಗೆ ಆಗಿದ್ದರೂ 'ಜಗದುಧ್ವಾರನ ಆಡಿಸಿದಳ್ಳಿಬೋದಾ' ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತೆಂದರೆ ರಾಯರ ಕುಟುಂಬ ಕರಗಿ ನೀರಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. 'ನೀವು ಯಾವಾಗ್ಲೂ ಹೀಗೇಂದ್ರೆ, ಕೊಪಮಾಡಿಕೊಳ್ಳೋದಕ್ಕೂ ಅವ ಕಾಳ ಕೊಡೋದಿಲ್ಲ' ಎಂಬುದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಅಪಾದನೆ. ಅಂತೂ ಲೋಕದ ಮನಸ್ಸನ್ನರಿತಿದ್ದ ಕಾಳಿದಾಸ ಅಂದಹಾಗೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರ ರುಚಿ ಒಂದೊಂದು. ಆದರೆ ರಾಯರ ರುಚಿಯ ಸ್ವರೂಪ, ಆಳ ಒಂದೂ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. 'ತೊಂಡಿ' ಮೇಲೆ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಯಿತೆಂದರೆ, ಒಂದು ವಾರವಾಗಲೀ, ಹತ್ತು ವಾರವಾಗಲೀ ಅದೇ. 'ಸಿಂಹೇಂದ್ರ ಮಧ್ಯಮ' ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂತೂಂ ದರೆ ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ, ಕಲೆಯಲ್ಲಾಗಲೀ ಜೀರೆ ರಾಗಗಳೂ ಇವೆ ಎಂಬುದೇ ಮರೆತುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಹಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು ಬಂದು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮೈಮೇಲೆ ಪರಿವೇಯೇ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತಾವು ಹಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಹುಜೂರ್ ಸನ್ನಿಧಾನದ ಎದುರಿಗೇ, ಹೊಟೇಲಿನಲ್ಲಿಯೇ, ಲಲಿತಾದ್ರಿಯ ಮೇಲೇ ಎಂಬುದು ಕೂಡಾ ಮರೆತುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದವರಿಗೂ ಅದೇತೆರನ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಗದೇವಿಯೇ ತಮ್ಮದುರಿರುವಳೋ ಎಂಬಂತಹ ನೋಹದ ಮಾಯೆಯು ಮುಸುಕುತ್ತಿತ್ತು. ಆನಂದರಾಯರ

ಹುಳುಕು ಮುಖದ, ಕೃಷ್ಣವರ್ಣದ ಮೊಡ್ಡ ಕಣ್ಣಿನ, ಸ್ಥೂಲದೇಹದ ಬದಲು ಒಬ್ಬ ನವಯೌವನ ಶೋಭಿತೆಯೂ, ಸುಂದರಿಯೂ, ಸ್ನಿಗ್ಧವದನೆಯೂ ಆದೊಬ್ಬ ದೇವಿಯು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ರಾಯರು ಹಾಡುತ್ತಾ ಹಾಡುತ್ತಾ ಹುಚ್ಚರಂತೆ ಅತ್ತುಬಿಡುವರು, ನಕ್ಕೂ ಬಿಡುವರು; ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಹಾಡುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಅಂಜಲಿಬದ್ಧರಾಗಿ ನಿಂತು 'ಅಮ್ಮಾ, ನಿನ್ನ ಮಗ ನಲ್ಲವೇ ನಾನು. ನನ್ನನ್ನೇಕೆ ಹೀಗೆ ಪರೀಕ್ಷಿಸುವೆ. ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನೀನು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಸ್ವರವ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕೇಳುವಂತೆ ಮಾಡು' ಎಂದು ದೈನ್ಯದಿಂದ ಜೇಡಿ, ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದವರನ್ನು ಬೆರಗುಮಾಡಿಬಿಡುವರು. ಹಾಡಿಕೆಯಲ್ಲ ರಸವಿರಬೇಕು, ಜೀವವಿರಬೇಕು, ಹಾಡುವವನ ಜೀವವು ಹಾಡಿನ ಭಾವವಲ್ಲ ಸಮರಸವಾಗಬೇಕು, ಎಂಬುದೇ ಅವರ ಪಲ್ಲವಿ. ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯವರ್ಗಕ್ಕೆ ಒತ್ತಿ ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವೂ ಇದೇ. ಕಲೆಗೆ ಹಣವಲ್ಲ ಬೆಲೆ ಕಟ್ಟುವುದೂ, ಜನಮನರಂಜನೆಗೆ ಆತ್ಮರಕ್ತಿಯನ್ನು ಮರೆಯುವುದೂ ರಾಯರಿಗೆ ವಿಷಫಲಗಳಂತೆ—ಅಂತೇ ಅವರ ಗಾಯನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅವೂರ್ವ ಶೋಭೆಯಿರುತ್ತಿದ್ದಿತು.

ಇಂದು ರಾಯರ ಪರಮಪ್ರೇಮಶಿಷ್ಯ ರಾಮುವಿನ ಹಾಡುವಿಕೆ. ಬಲ್ಲ, ಸುರಿತ, ಸುಡಿಜಾಣರ ಪಕ್ಕವಾಧ್ಯ. ಕೇಳಲು ಬಂದಿದ್ದವರು, ರಸಿಕವೃಂದದಲ್ಲಿ ಕಲಾಜಗತ್ತಿನಲ್ಲ, ಸಾಹಿತ್ಯಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದ ಅರಿವುಳ್ಳ ಶಾರದಾ ಭಕ್ತರು. ಹಾಡುವವನಿಗೆ ಹೆಮ್ಮೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದೀತೇ? ಗುರುವಿಗೆ ಹೆಮ್ಮೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದೀತೇ?—ಕೇಳಲು ಬಂದಿದ್ದವರು ಹೆಮ್ಮೆ ಪಡದಿದ್ದಾರಾ? ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹಿರಿದಾಗಿ, ತಬ್ಬಲಿಯೆಂದು ತಾವು ಸಾಕಿ, ಸಲಹೆ, ಹಗಲಿರುಳು ಅವನ ಶ್ರೇಯವನ್ನೇ ಕೋರುತ್ತಿದ್ದ ಗುರುಪತ್ತಿಯ ಹೆಮ್ಮೆಗೆ—ಹೃದಯದ ಹಿಗ್ಗಿಗೆ ಮಿತಿಯುಂಟೇ?

ಈ ವರುಷದಷ್ಟು ಜನಸಂದಣಿಯು ಹಿಂದೆಯೆಂದೂ ಸೇರಿರಲಿಲ್ಲ. ಆನಂದರಾಯರು ತಮಗೆ ಸರಿತೂಗುವಂತಹ ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಜನತೆಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು—ಇಂದೇ ಅವನ ಹಾಡಿಕೆ—ಮೊದಲನೆಯ ಹಾಡಿಕೆ—ಬಣ್ಣದ ಗಟ್ಟಿತನವು ಬಯಲಿಗೆ ಬರುವಂತಹ ದಿನ. ರಾಯರಂತೂ ಉತ್ಸವದ ಉತ್ಸಾಹದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನರಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲ, ಶಿಷ್ಯನು

ವಿಜಯಶಾಲಿಯಾಗಿ ಬರಲೆಂಬ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ. ಮುಖವಲ್ಲ, ಲಲಿತವಾದ ಪವಿತ್ರ ವಾದ ಆನಂದದ ರಸನ್ಯತ್ಯ.

ಗಣಪತಿಯ ಸ್ತುತಿಯಾಯಿತು. ಇಷ್ಟದೇವತಾ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೂ ಮುಗಿಯಿತು. ರಾಮುವು ಕುಳಿತಿದ್ದಡೆಯಿಂದಲೇ ಗುರುವಿಗೊಮ್ಮೆ, ಗುರು ಪತ್ನಿಗೊಮ್ಮೆ ಮಣಿದು 'ಷಡಾಸನ ಶಿಖಿವಾಹನ' ಕೀರ್ತನೆಯನ್ನು ಹಾಡಲು ಮೊದಲಿಟ್ಟ. ಅನಂತರ ವರ್ಣಗಳ ಪರಂಪರೆ, ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದೊಂದು ಕೀರ್ತನೆ. ಎಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ಸತ್ಯ. ಒಂದೇ ತರನ ಪ್ರತಿಭೆ. ಇಂತಹ ಹಾಡಿಕೆಯನ್ನು ಕಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವೇ ಎಂದು ಶಂಕಿಸುವಷ್ಟು ಪ್ರೌಢತರ !! ಹೃದಯಾಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ, ತಾನು ನಲಿಯುತ್ತಾ, ಹಾಡು ಗಾರನ ಹೃದಯ ತಂತಿಗಳನ್ನೇ ವಿಣೆಗುಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ ವಾಗ್ವಿವಿಯ ಕಲಾವಿದಗ್ಗತೆಯೇ ಅಲ್ಲ ತೆರೆಯನ್ನು ಹರಿದ ನೋಟದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಜಗತ್ತಿನ ಸುಖದುಃಖಗಳೆಲ್ಲವೂ ತನ್ನಲ್ಲೆಯೇ ಅಡಕ ಹೊಂದಿನೆಯೋ ಎಂದು ತೋರುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಅಂತಃಕರಣಪೂರ್ವಕ ಗಾಯನವು ಶ್ರಾವಕರನ್ನು ತುಸುವೇಳೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮುಗ್ಧತೆಯ ಮಡಲಿನಲ್ಲ ಹಾಕಿತು. ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಮೊಳಕೆಯಲ್ಲ ಎಂತಹ ಫಲವಿವಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಶ್ರಾವಕರು ಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಒಂದು ಗಂಟೆಯಷ್ಟು ವೇಳೆ ಹಾಡಿದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಬೇಸರವಿಲ್ಲ, ಮುಖದಲ್ಲಿ ಆಯಾಸದ ಕಲೆಯಿಲ್ಲ—ಒಂದು ದೇದೀಪ್ಯಮಾನವಾದ ಕಾಂತಿ; ನಕ್ಷತ್ರಸಾಧ್ಯವಾದಂತಹ ಕಂಗಳ ಅಪೂರ್ವ ರೋಭೆ. ಇವುಗಳು ಹೊನ್ನಿನ ಹೊಂಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ಮೆರುಗು ಕೊಟ್ಟಂತಿದ್ದುವು. ರಾಮುವು 'ಭೈರವಿ'ಯ ಆಲಾಪನೆ ಮುಗಿಸಿ, ಅದೇ ರಾಗದ 'ರಘುವರ ಸುಗುಣಾಲಯ' ಕೀರ್ತನೆಯನ್ನು ಹಾಡಲು ಮೊದಲು ಮಾಡಿದ. ಎದುರಿಗಿದ್ದ ಆನಂದರಾಯರು ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡಿ, ಸದ್ದಾಗದಂತೆ ಎದ್ದು ಹೊರಟುಹೋದರು. ಶ್ರಾವಕರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಕುತೂಹಲದಿಂದತ್ತ ತಿರುಗಿದರು, ಮತ್ತೆ ರಾಮುವಿನ ವಿದ್ಯುತ್ತಾಕರ್ಷಣವು ಅವರ ಗಮನವನ್ನು ಅವನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿತು.

೨

ಆನಂದರಾಯರೆದು ಬಂದುದು ತಮ್ಮ ಕಿರುಕೋಣೆಗೆ. ಮನಗೊಪ್ಪುವ ಕೋಣೆ. ಶ್ರೀಮಂತರ ಭೋಗ, ವಿಲಾಸಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬರಬೇಕು? ಶುಭ್ರತೆಯೇ

ಒಬ್ಬ ಮುದಿಗೆಡೆಯು ೧೨-೧೩ ವರುಷದ ಹುಡುಗಿಯೊಬ್ಬಳ ಕೈಹಿಡಿದು ಒಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಡ್ಡಬಿದ್ದು, ಹುಡುಗಿಯನ್ನೂ ಅಡ್ಡಬೀಳಿಸಿ:—

‘ಈ ಮಗನ ತಮ್ಮ ಅನ್ನೋಬೊಕು ಬುದ್ಧಿ. ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಪರದೇಶಿ. ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಹಾಕ್ಕೊಂಡು ಮುಂದಕ್ಕೆ ರೋಭಾರ ತಮ್ಮ. ತಾವು ಪುಣ್ಯವಂತ ಮಾರಾಯ್ತು. ನಮ್ಮ ಹಾಗೆ ಸಿಮ್ಮ ಹೆಸರು ಹೇಳ್ಕೊಂಡು ಬದ್ದೋರು ಎಷ್ಟೊ ಮಂದಿ ಆವ್ರೆ. ದೊಡ್ಡನನ್ನಾಡಿ ಕಾಪಾಡ್ಬೇಕು.....’

ಆನಂದರಾಯರು ಕಾಪಾಡುವುದರ್ಥ ಕೇಳಿದಾಗ, ಆ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ತಾವು ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು. ಆನಂದ ರಾಯರಿಗಿದ್ದ ಶಿಷ್ಯರು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲ ಬಹಳ ಸ್ವಲ್ಪ. ರಾಯರು ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಷ್ಟು ಬೆಚ್ಚಾಸ ಮತ್ತು ವಾಗಲೂ ಮಾಡು ತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಶಿಷ್ಯನಾಗುವವನ ಮನಸ್ಸಿನ ದಾರ್ಢ್ಯವನ್ನು ಜೆನ್ನಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡನಂತರವೇ ಅವರು ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಮೇಲೂ ಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳು—‘ವಿದ್ಯಾಸ ದುರುಪಯೋಗ ಮಾಡಕೂಡದು—ಕುಡುಮೋರ ಎದುರಿಗೆ ಹಾಡಕೂಡದು—ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸೇರಕೂಡದು’ ಹೀಗೆ ನೂರಾರು. ಅವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ‘ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಸಂಗೀತ....ಗಂಡಂಗೆ ಮಾಲೆ ಹಾಕೋ ವರೆಗೆ’ ಎಂದು ಮೂವಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವೇಶ್ಯೆಯರಿಗಂತೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ‘ನಿಮಗೆ ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿಸಿಕೊಡೋರೂ ಬೇರೆ ಇವ್ವಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ’ ಎಂದನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು.

ತಮ್ಮ ಗುಣವನ್ನು ತಿಳಿದೂ ತಿಳಿದೂ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ವೇಶ್ಯೆಯ ದಿಟ್ಟತನವನ್ನು ನೋಡಿ ಕುಸಿತರಾದರು. ತಾವು ಕಲಿತ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ನೀಚರ ಮನವೊಲಿಸಿ ಹಣವನ್ನೇಳೆಯುವ ಸೂಳೆಗೆ, ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಮಾರಿಕೊಳ್ಳುವ ಕುಲಟಗೆ ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿಸಿಕೊಡುವುದೇ ಎಸಿಸಿತು. ಆದರೂ ಆ ಮಗುವಿನ ಅಕರ್ಷಣೆ, ಜಿಲಿವಣ್ಣಿನ ಕಂದನೇ ಎಂದು ಸಂದೇಹಪಡುವಷ್ಟು ಸರಳವಾದ ನಿಷ್ಠಾಪಟ್ಟಿ....ಪಾವನನ ಮನೆಗೊಪ್ಪುವ ಮಂಗಳಮೂರ್ತಿಗೆ ಸರಿಯೆನಿಸುವಂತಹ ನಿರ್ಮಲ ತೇಜಸ್ಸು....ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸಿಲುಕಿದ ರಾಯರ ಮನಸ್ಸು ಅಂಮೋಲನಕ್ಕೀಡಾಯಿತು. ನಿರುಪಾಯರಾಗಿ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಕರೆದು, ಮೃದುವಾಗಿ ನೇವರಿಸುತ್ತಾ:—

‘నిన్ను దేసరేను మగూ.’

‘సుందరా.’

‘నన్నల్లి హాడోదన్ను కలియలిక్కి బందిద్దియా?’

‘హౌదు.’

‘నన్ను దత్తిరవే యాకే కల్తుకొ? బేకు?’

‘సమ్మ హాగే హాడోదిక్కొస్తర.’

‘అందరే.....’

‘అందరే.....ఎల్లార్కొల్లొ సోరు బరొ హాగే జేన్నాగి హాడుత్తిరల్లా హాగే.’

‘ఎల్లారన్నొ అకిసిద్రే దుడ్డు యారు క్కొడ్తారమ్మా. జేన్నాగి బట్టి హాక్కొండు, బణ్ణ బళిడ్కోండు, థకథ్తయ్యంత కుణియోద్దు కల్తుకొబేకు. తుంబా జావడిగళ్ళ కల్తుకొ సాకు—నమ్మ సంగిత యాతక్కి?’ ఎందు బిరుసు నుడిదాగ ఏనూ అరియద ఆ బాలికేయు మనసొందు, కణ్ణింగరేదుదు నేనసాయిత. ‘సమ్మ సమ్మన ఎళి కరుళన్న న్నోయిసిదనల్లా’ ఎంబ విషాదవూ ఆయిత. రాయరు కరుళేయన్ను తాళి:—

‘యాకమ్మా అళుత్తి?’

‘సోవే హిగేందమేలే ఇన్నాను గురుగళి!’

‘గురుగళి’ ఎంబ పదవోందు రాయర జిత్తువన్ను బదలు మాడి బిట్టతు.

‘నాను దేళిడ్డు సుళిణమ్మా.’

‘ఇరబదుదు గురుగళి—అదరే ఎల్లారు హాగేనే?’ సమ్మ ఆశివాదదింద నాను బేరే రొతి ఆగబదుదు.’

‘హాగాదరే విడ్డి కలితు ఏనుమాడబేకొంతిద్ది?’

‘మదువేయాగ్తాళంతే బుద్ది.’

ಬಾಲಿಕೆಯು ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ತಲೆಬಾಗಿವಳು. ತಾಯಿಯ ಕಡೆ ತಿರುಗಿ ಮುಗುಳ್ಳಗೆ ಬಿರುತ್ತಾ, ಹುಸಿಮುಸನನ್ನು ತೋರಿದಳು. ಪ್ರಿಯಂವದೆಯ ಪ್ರಿಯನುಡಿಗೆ ಮುಸಿದ ಶಾಕುಂತಲೆಯ ಕೋಪದಂತಹ ಕೋಪ.

ರಾಯರು ತುಸುಹೊತ್ತು ಚಿಂತಿಸಿ ಆಗಲೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರು. ಬಾಲಿಕೆಯು ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ತನ್ನ ಮುಂದಿನ ಗುರುದೇವನಿಗೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಮಣಿದು, ತಾಯಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತೆರಳುವ ಮಗುವಿನ ಹಾಗೆ ಅತ್ತಲೇ ನೋಡುತ್ತಾ ನೋಡುತ್ತಾ ಹೋದ ದೃಶ್ಯವು ರಾಯರ ಸ್ಮೃತಿಪಥಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು.

ಹುಡುಗಿಯು ಜಿಳೆವಳು. ವಯಸ್ಸು, ವಿಧಿ, ರೂಪುಗಳೆಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಪ್ರೌಢಿಯಾದಳು. ಇಷ್ಟತ್ತು ವರ್ಷದ ತುಂಬುತಾರುಣ್ಯ. ಗುರುವನ್ನು ಕೂಡ ಮುಗ್ಧಗೊಳಿಸುವಂತಹ ವಿಧ್ವತ್. ರಾಯರು ಶಿಷ್ಯಳ ಜೀವನಿಗೆಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ತಮ್ಮ ಭುಜವನ್ನು ತಾವೇ ತಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ವ್ಯಾಸಂಗವು ಮುಗಿಯುತ್ತಾ ಬಂದಿತು. ಇಂದು ಸುಂದರಿಯು ಗುರುವಿನ ಬಳಿ ವಿಧ್ಯಾ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಜೀಡಬಂದಿರುವ ಕುಮಾರಿಯಲ್ಲ, ಸ್ತ್ರೀತ್ವದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಕಳೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದ ಮನನೋಹನೆ. ಸುಂದರಿಯ ವಿಧ್ಯಾಸಂಪತ್ತಿಯು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಬಂದಿದಂತೆ, ರಾಯರ ಅನುರಾಗ ಸಂಪತ್ತಿಯು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಬಂದಿತ್ತು. ಶಿಷ್ಯಳನ್ನು 'ಕಲಾಮೂರ್ತಿ'ಯನ್ನಾಗಿ ಸಜೀಕೆಂದು ಹೊರಟಿದ್ದ ಅವರ ಸಂಕಲ್ಪವು ಈಡೇರಿತ್ತು. ತಾವು ಅವಳ ಜೀವನದಲ್ಲ ಪ್ರನೇಶಿಸಿದ್ದರೆ, ಸುಂದರಿಯೆಲ್ಲರುತ್ತಿದ್ದಳೆಂಬ ನೆನಪು ರಾಯರಿಗೆ ಹತ್ತು ಭುಜಗಳನ್ನಾದರೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಿತು; ಸುಂದರಿಯೂ ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಮರೆತಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಯರ ಅನುರಾಗವು ರೂಪ ವೃತ್ತಾಸ ಹೊಂದುತ್ತಾ ಬಂದಿತ್ತು. ಇಂದವಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ತಾವು ಕಾಪಿಟ್ಟು ಜಿಳಿಸಿದ ಮಗಳನ್ನು ಕಂಡಂತಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನೋಹವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಒಬ್ಬ ಸುಂದರ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಕಂಡಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಸುಂದರಿಗೆ ಒಂದು ಆಸೆ....ಮಹತ್ತಾದ ಆಸೆ. ಗುರುವಿಗೊಪ್ಪುವ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆನ್ನುವುದು. ತನ್ನ ಊಹಾಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಚಾಚುವಷ್ಟು ದೂರವೂ ಆಲೋಚಿಸಿದ್ದಾಯಿತು....ಬಗೆ ಹರಿಯದು. ಏಕಲವ್ಯನನ್ನು

ದ್ರೋಣರು ಹೆಚ್ಚಿರಲು ಕೇಳಿದಂತೆ ಸುಂದರಿಯನ್ನು ರಾಯರು ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದರೆ ಅವಳು ಇಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ' ಅವರನ್ನೇ ಕೇಳಿ ಬಿಡೋಣವೇ ' ಎಂದಂದುಕೊಳ್ಳುವಳು. — ಮರುಕ್ಷಣವೇ - ಛ! ಛ! ಉಂಟೇ. ಅವರು ಹೇಳುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಹೇಳಿದರೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಆರೈಕೆಯಾಗಬೇಕು. ಅಂತಹ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು ' ಎಂದುಕೊಂಡು ಬಗೆಹರಿಯದೆ, ಬೇಸತ್ತು ಸುಮ್ಮನಾಗಿಬಿಡುವಳು.

ರುಕ್ಮಪಕ್ಷದ ಬಿದಿಗೆಯ ರಾತ್ರಿ. ಅಪ್ಪತಕಿರಣನ ಪ್ರಶಾಂತವಾದ ವೈಭವ. ವಸಂತಕಾಲ. ನಳನಸುತ್ತಿದ್ದ ಎಳೆತಳಿರುಗಳನ್ನಲಂಕರಿಸಿದ್ದ ಪೂಗಳ ಅರೆಅರಳುವಿಕೆಯ ಚಂದ. ಮದನ, ರತಿ, ವಸಂತರ ಜೈತ್ರಯಾತ್ರೆಯ ದಿನವೆಂಬಂತಿದ್ದಿತು. ನಡುರಾತ್ರಿ. ವಾತಾವರಣವೆಲ್ಲಾ ಸುನಯನಯ. ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಂದಾಸಿಲನೊಂದಿಗೆ ಜಿರೆತಿದ್ದ ಲಲಿತ ಮಧುರಗಾನ. ಅದೇ ಕೊನೆಯ ರಾತ್ರಿ.... ಸುಂದರಿಯ ಸಾಧನದ ಕೊನೆ ಇರುವಳು.... ಸುಂದರಿಯು ಭೂಪಾಳಿಯಿಂದ ಭೈರವಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಳು. ಅದೇ ಭೈರವಿ.... ಅವಳ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನ ಭೈರವಿ.... 'ರಘುವರ ಸುಗುಣಾಲಯ'.... ಹಾಡಿಕೆಯು ಮುಗಿಯಿತು. ಮಂಗಳವನ್ನು ಹಾಡಿದ್ದೂ ಆಯಿತು. ರಾಯರು ಶಿಷ್ಯರ ಕೈಹಿಡಿದು.

‘ ಸುಂದರಾ, ಇಂದು ನಿನ್ನ ಪಾಠ ಮುಗಿಯಿತು. ನಾಳೆಂದ ನಿನ್ನ ಸ್ವತಂತ್ರಳು. ರಾಗದೊಪ್ಪಿ ನಿನಗೆ ಒಲಿದಿರುವಳು. ’

‘ ಎಲ್ಲವೂ ತಮ್ಮ ಅನುಗ್ರಹ. ನನ್ನನ್ನು.... ಪೆಂಚೆಯ ಮಗಳನ್ನು.... ಶಾರದಾದೇವಿಯ ಮಡುಲಿಲ್ಲ ಹಾಕಿದಿರಿ. ’

‘ ಹೌದು, ಆದರೆ ಗುರುದಕ್ಷಿಣೆ ಕೊಟ್ಟ ಹೊರತು ವಿದ್ಯೆಯು ಸಾರ್ಥಕವಿಲ್ಲ ಬೆಳ್ಳೆಯಾ. ಇಷ್ಟು ದಿವಸವೂ ಅದನ್ನು ಸಾಧನ-ಸಿಜವಾದ ಸಿದ್ಧಿ ಗುರುದಕ್ಷಿಣೆ ಕೊಟ್ಟಮೇಲೆ. ’

‘ ತಮಗೆ ಯಾವ ದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಿ ಗುರುವೇ ತಾವೇ ಹೇಳಿ. ’

ರಾಯರು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದದ್ದೂ ಆ ಕೊನೆಯ ಮಾತನ್ನೇ. ಹೇಳಬೇಕೆಂದಾಸೆ-ಅತುರ-ಉದ್ವೇಗ-ಆದರೆ ಬಾಯಿಲ್ಲ ಮಾತು ಹೊರಡದು. ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ:—

‘ಸುಂದರಾ ಬಿರೆ ಭಾವಿಸಬೇಡ. ನನಗೆ.....ನನಗೆ—ಜೀಕಾದ್ದು
ಬಾಸು....ನಿನ್ನ ಅನುರಾಗ.’

ಸುಂದರಿಯು ಬೆಕ್ಕುಸಬರಗಾದಳು. ತನ್ನ ಕಿವಿಯನ್ನು ತಾನೇ ನಂಬ
ಲಾರಲಾದಳು. ದೈನಾಂಕಸಂಭೂತನಾದ ತನ್ನ ಗುರುಪಿನ ನುಡಿಯು
ಅವನದೇ ಎಂದು ನಂಬಲಾರದಾದಳು. ಆದರದು ಅವನದೇ-ತನ್ನ ಗುರುಪಿ
ನದು-ರಾಯರದು. ‘ಏನು! ಗುರುಜೀವನು ಕೊರುವುದು ತನ್ನ ಹೌದು
ದೇವನನ್ನು.....ಅರಸರ ಅರಸಾಗಿರುವವನು ತಿರುಕನ ಎಂಬಲಿಗೆ ಕ್ಲೆ
ಸಿಂಪುವನೇ?’ ಎಂಬ ಸಂದೇಹ! ಕಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟು ನೋಡಿದರೆ, ತನ್ನ ರೂಪ
ರಾಶಿಯನ್ನು ರಕ್ತತುಂಬಿದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾ, ಜೊಲುಬಿದ್ದ
ತುಟೆಯು-ಲೆ ಬಿಸಿಯುಸುರನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಕರಿಯ ದೆವ್ವ.....
ಕಣ್ಣು ಜ್ವಲಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಾ-ಎದುರಿಗೆ ತನ್ನ ವಿವಾಹಗುರು-ಅನಂದ
ರಾಯರು.

ಸುಂದರಿಯು ಧೈರ್ಯಮಾಡಿಕೊಂಡು—

‘ಗುರುವೇ.....ನಾನು.....ನಿಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯಳು.....ನಿಮ್ಮ ಮಗಳು’ ಎಂದು
ಮಾತ್ರ ಆಡಿದಳು. ರಾಯರಿಗೆ ಸ್ಮೃತಿ ತಪ್ಪುವಂತಾಯಿತು. ತನ್ನಿಂದ
ಉದ್ಭವವಾದ ಸೂಳೆಗೆ ಈ ಉದ್ಭವವೇ?....ಈ ಅಹಂಕಾರವೇ....
ತನ್ನ ಕೋರಿಕೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಲಾಗದಂತಹ ಸೂಳೆ?....ರಾಯರ ಕಲಾ
ವಿದಗ್ಧತೆಯ ಕೋಮಲತೆಯು ಎಲ್ಲಗೋ ಮಾಯವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿತು....ಅಲ್ಲ ಅಗ
ಇದ್ದುದು ಪುರುಷನ ಕಾರ್ಣ್ಯ-ವ್ಯಗತ್ಯವ್ವಾ-ಅಂಧನಿಪಾಸೆ. ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ
ಬರಸಳೆದು ತಮ್ಮ ತೋಳಸರೆಯಲ್ಲ ಅವಳನ್ನು ಹಾಕಿದರು.....

ಈ ಚಿತ್ರವು ನೆನಪಾಯಿತು.

ರಾಯರ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಮುಖದ ಕಿರಿತನದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಪನಿಸರಣಿಯೂ
ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಮುಂದಿನ ಚರಿತ್ರೆಯ ನೆನಪು ಹೃದಯವನ್ನು ಹಿಂಡಿ
ಬಿಟ್ಟಿತು. ಸುಂದರಿಯು ಎರಡೇನರ್ಷ ಬದುಕಿದಳು—ರಾಮುವಿಗೆ ಜನನ
ಏತ್ತುದು-ಮುಖದಿಂದ, ನಿರಾಸೆಯಿಂದ ಕ್ಷಯಿಸಿ ಕ್ಷಯಿಸಿ ಮೃತ್ಯುವರಣಾದದ್ದು
ಒಂದಾಗುತ್ತಲೊಂದು ಸೇಡನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದವು.

೪

ಆ ವೇಳೆಗೆ ರಾಮುವಿನ ಕಛೇರಿ ಕೊನೆಗಂಡಿತ್ತು. ಮಂಗಳಾರತಿಯ ಸಮಯ. ಸುಖದಿಂದ ತಣಿದಿದ್ದ ಶ್ರಾವಕರು ಸಮ್ಮೋಹನಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಬಂಧಿತರಾಗಿದ್ದಂತಿದ್ದಿತು. ರಾಯರನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಅವರ ಕೆಲವು ಗೆಳೆಯರು ಕೋಣೆಗೆ ಬಂದರು. ರಾಯರ ಚಿತ್ತಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಅನಂದದ ತಲ್ಲಾಸತೆಯೊಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು ರಾಯರನ್ನು ಹೊರಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಮಂಗಳಾರತಿ ಮುಗಿಯಿತು. ಸಭಿಕರು ಗುರುತಿಷ್ಕರನ್ನು ಮೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಹೊರಟು ಹೋದರು.

ತೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದವರು ರಾಯರು, ರಾಮು ಇಬ್ಬರೂ. ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಮನಸ್ಸು. ಏನೂ ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲ-ಹೇಳಲಾಗದ ದೌರ್ಬಲ್ಯ. ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ಮಂವಾಸನದಲ್ಲ ಮಂಡಿಸಿದ್ದ ರಘುರಾಮನು ನಕ್ಕಂತಾಯಿತು. ರಾಯರು ಸೂಜಿಗಲ್ಲಂದ ಸೆಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಕಜ್ಜಿಣದಂತೆ ಅತ್ತ ತಿರುಗಿದರು. ರಾಮುವು ಉಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದ ಭಾವರಸಗಳ ಪ್ರಸಾರವನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದೆ ಭರದಿಂದ ಬಂದು ರಾಯರ ಚರಣಗಳಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಬಿಟ್ಟನು. ರಾಯರಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದ ಗಂಟಲು ಬಿಟ್ಟಿತು. ರಾಮುವನ್ನಾದರ ದಿಂದಿಟ್ಟು:—

‘ಕಂದಾ, ತಮ್ಮ ಮಗಳೊಂತ ತಿಳ್ಕೊಳ್ಳೆ ನನ್ನಾ ಎಂತಾ ಅಂಗಲಾಚಿದ ಸುಂದರನ ಮಾತು ಕೇಳಿದೆ ಹೊದೆ...ಅದರೆ ಸಿನ್ನಂತೂ ಬಂಡಿತಾ ನನ್ನ ಮಗಾಂತ ಭಾವಿಸುತ್ತೇನನ್ನಾ’ ಎಂದರು.

ಈ ವೇಳೆಗಲ್ಲಂದಲೋ ‘ನಮ್ಮ ರಾಮು ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬ ಎಂದೊಂದ್ರ’ ಎಂದು ಒಂದು ಧ್ವನಿ ಕೇಳಬಂದಿತು. ಎದುರಿಗೆ ರಾಯರ ಕುಟುಂಬ. ರಾಯರ ನೋಟ ಹೆಂಡತಿಯ ನೋಟದಲ್ಲ ಸೇರಿತು. ಕೂಡಲೆ ಮುಂಚು ಹೊಳಿದಂತೆ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಅಶ್ರುಧಾರೆ ಹರಿಯಿತು. ಅವಳ ಮಕ್ಕಳಂತೆ ಒಂದಾಗಿದ್ದ ಪ್ರೇಮ, ಕ್ಷಮೆಗಳ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ರಾಯರು ಆ ಕಂಬನಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡರು.

ಮುಗಿಯದ ಕಥೆ

—:—

೧

ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಇಬ್ಬರು ಮೂವ್ವರು ಭಿಕ್ಷುಕರು ಮೂಗರಿಸಿಕೊಂಡು, ಬಾಯಿ ತೆರೆದುಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಿಕ್ಷುಕ್ಕಾಗಿ ಕೂಗಿಕೂಗಿ ಅವರಿಗೂ ಸಾಕಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಮನೆಯವರನ್ನು ಬಯ್ಯುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೇನೋ? ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಸೇವೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಕಯ್ಯಲ್ಲಿ ಬೆತ್ತ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು, ಹಣ್ಣು ಹೂವು ತರಕಾರಿಗಳ ದೊಡ್ಡ ಬುಟ್ಟಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿದ್ದ ಕೂಲಿಯೊಬ್ಬನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಮನೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಭಿಕ್ಷುಕರನ್ನು ಗವರಿಸಿದನು. ಆ ಮೂವ್ವರಲ್ಲ ಮುದಿಯನೊಬ್ಬನು ಮುಂದೆಬಂದು:—

‘ ಏನಾದರೂ ತಿನ್ನೋಕ್ಕೆ ಕೊಡು ಮಾರಾಯ....ಮೂರಿ ವಸದಿಂದ ಉಪಾಸ....ಮಕ್ಕಳು ಹಸಿದವೆ. ’

ಎಂದನು. ಬಿಸಿಲಿನ ಝಳದಿಂದ ಬಾಡಿದ್ದ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಭಿಕ್ಷುಕನ ನುಡಿಯು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಗವರಿಸಿ ಮನೆಯ ಒಳಕ್ಕೆ ಕೂಲಿಯನ್ನು ಸಾಗಿಸಿ ತಾನು ಹೋಗುತ್ತಿರಲು ಅದೇ ಭಿಕ್ಷುಕನು:—

‘ ದಿನಾ ಮನೆತಾವ ಗಮಗಮಾಂತ್ಯೆತೆ. ಬಡವರಿಗೆ ಒಪ್ಪುತ್ತೂಟ ಕೊಡು ಮಾರಾಯ. ತಿನಾ ನಿಂಗೂ ಕೊಡ್ತಾನೆ. ’

ಎಂದನಲು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಅಂತಃಕರಣ ಕೊಂಚ ಕಲಕಿದಂತಾಯಿತು. ಒಳಗಿನಿಂದ ಅರೆಪಾವು ಅಕ್ಕಿತಂದು ಭಿಕ್ಷುಕರಿಗೆ ಹಾಕಿ ಅವರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಬಿಟ್ಟನು.

ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಮನೆಯಲ್ಲ ದಿನದಿನಕ್ಕೂ ಬಗೆಬಗೆಯ ರುಚಿರುಚಿಯಾದ ತಿಂಡಿತಿನ್ನಿಸುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಸುದ್ದಿ ಬಸವನಗುಡಿಗಿಲ್ಲಾ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವನ ಮನೆಗೆ ಫೈರ್-ವಾಗಿ ಕಾಲಿಟ್ಟು ಅವುಗಳಲ್ಲ ಪಾಲುತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ

ಭಾಗ್ಯವೂ ಧೈರ್ಯವೂ ಕೆಲವರದು ಮಾತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನು ಲೋಭಿಯೆಂದಲ್ಲ. ಕಂಡು ಕಂಡವರನ್ನು ಕರೆದು ಅವರಿಗೆ ದಿನವೂ ಸಂತಪ್ತನಾದನು. ಕಳುಹಿಸುವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅವನಿಗಕ್ಕರೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಸರಸಮ್ಮನ ಸ್ವಭಾವ ಬೇರೆತರಹೆ. ತನ್ನ ಬಳಗದವರೆಷ್ಟು ಜನ ಬಂದರೂ ಅವರಿಗೆ ಜೊಸರವಿಲ್ಲವೆಂದು ದುಡಿದು ಹಾಕುವಳು. ಅವರು ಇದ್ದಷ್ಟು ದಿನವೂ ರಾಜವೈಭವದಲ್ಲಿ ನೆರಸಿ ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿ ಕಳುಹಿಸುವಂತಹ ಕರುಣಾಳು. ಆದರೆ ಗಂಡನ ಕಡೆಯ 'ಕಾಗೆಬಳಗ'ದವರು ಯಾರಾದರೂ ಹಾರಿ ತಪ್ಪಿ ಒಪ್ಪುತ್ತಿರುವ ಊಟಕ್ಕೆ ಸಿಂತರೆ ಅವರು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಮರೆಯಲಾಗದಂತಹ ಉಪಚಾರೋಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಅದರಿಸಿ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡುವಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಸರಸಮ್ಮ ಇವರ ದಾಂಪತ್ಯವನ್ನು 'ಅನ್ಯೋನ್ಯ ದಾಂಪತ್ಯ'ನೆಂದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ 'ಅದರ್ಶ ದಾಂಪತ್ಯ'ನೆಂದೂ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಗಂಡನಿಂದಲೇ ಅಭಿರುಚಿಗಳೆರಡೂ ಒಂದೇತರಹೆ. ಬಗೆಬಗೆಯ ಭಕ್ಷ್ಯ ಭೋಜ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಂದು ತೇಗಿ, ಅಂದಿನ ರಾತ್ರಿ ದಾಂಪತ್ಯ ಜೀವನದ ಅನುಕೂಲ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟರೆ ತಿರುತಿರು ಅದಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ಜಗತ್ತಿ ದೆಯೆಂಬುದರ ಅರಿವೇ ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಿರಲಿಲ್ಲ!!

ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮದ್ದೆಯಿತ್ತು. ಗೊತ್ತಾದ ವರಮಾನ ೨೦ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ೫೦-೧೦೦ ರಷ್ಟು 'ಅನ್ಯಾಯಾರ್ಜಿತ ವಿತ್ತವೂ' ಸೇರುತ್ತಿತ್ತು. ಉದ್ಯೋಗದಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗುವಾಗ ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಸುಲಿದು ಏನಾದರೂ ಗೃಹಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನು ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ತರದಿರುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಏನೂ ಸಿಕ್ಕದಿದ್ದದಿವಸ ಒಂದು ಗೊನೆ ಬಾಳೆಕಾಯಿಯಾಯಿತು.... ಇಲ್ಲಾ ನಾಲ್ಕು ಕಟ್ಟು ಪೀಳೆಯದೆಲೆ.... ಇಲ್ಲಾ ಎರಡು ಮೊನ್ನೇ ಕಟ್ಟು. ಅವುಗಳ ಜಿಲೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಸಂಸಾರದ ಕ್ಷಣಿಕ ಸುಖದ ಮಾನದಂಡದಿಂದ ಅಳೆಯುತ್ತಿದ್ದನೇ ಏನಾ ಅತ್ಯಗೌರವವೆಂಬ ಮಾನದಂಡದಿಂದ ಅಳೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಜೀವನವು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರುವುದು ಸುಖಪಡುವುದಕ್ಕೆ ಎಂಬುದೇ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ವೇದಾಂತ. ಅವನ ಸುಖದ ಕಲ್ಪನೆಯಾದರೂ ಬಹು ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೂ ಸರಸಮ್ಮನಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾವ ಕಾರಣಕ್ಕೂ ವ್ಯಾಜ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ಮಾರದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಸ.

ಅವನಿಗೆ ಸಿಹಿ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಸ. ಇಬ್ಬರೂ ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ಅಸೆ ಅಭಿರುಚಿಗಳನ್ನು ಗೌರವಿಸಿಕೊಂಡು ಬಹಳ ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಸರಸಮ್ಮನಿಗೆ ತನ್ನ ಪುಟ್ಟಕೂಸು 'ಕುಸುಮಾ' ತನ್ನಂತೆ ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲವಲ್ಲಾ ಎಂದು ಚಿಂತೆ; ಯಾರಂತೆ ಹುಟ್ಟಿದರೇನು ಮುಖ್ಯ ಒಂಭತ್ತು ತಿಂಗಳು ಹೊರೆಯೊತ್ತು ತನ್ನ ಶ್ರಮ ಪರಿಹಾರವಾಯಿತಲ್ಲಾ ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಕೆಲಸವು ಅವನಿಗೆ ತಿಂಗಳಿಗೆ ೧೫ ದಿವಸ ಗಳ ಮನೆಯ ವಾಸವನ್ನು ಒದಗಿಸಿತ್ತು. ಅವನು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ 'ಡ್ಯಾಟ' ಯಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗುವಾಗ ತನ್ನ ಚಿಕ್ಕ ಮಗಳನ್ನು ನೆನಸಿಕೊಂಡು ಅವನಿಗೆ ಚೆನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಬಣ್ಣದ ಗಿಲಿಕೆಯನ್ನೂ, ಮೈಸೂರಿನಿಂದ ಒಂದು ಚೂರು ರೇಶಿಮೆಯ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನೂ ತರುವನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮಗುವಿಗೆ ಒಂದು ವಿಶೇಷಸ್ಥಾನವನ್ನಿತ್ತಿದ್ದನು. ಹೆಂಡತಿಯ ಉಪಯೋಗವು ತನಗೆ ಅವಳ ಉಪಯೋಗ ಎಷ್ಟೋ ಅಷ್ಟೇ ಎಂದು ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಮಗುವಿನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಹೃದಯವನ್ನು ತೆರೆದುಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಮಗುವಿನ ಭವಿಷ್ಯತ್ತನ್ನೂ ಮೊಮ್ಮೈ ನೆನಸಿನೆದು ತನ್ನ ಪತ್ನಿ ತಾನೇ ಹಿಗ್ಗುವನು; ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಗೆ ಸಮನಾಗಿ ಹಂಚಲಾರಿನಲ್ಲಾ ಎಂದು ತಗ್ಗೂತಗ್ಗುವನು. ಆದರೆ ಆ ವಿಧವಾದ ಒಳಗೊಂದಲಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು ಕೊಡುವ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನದಲ್ಲ ವಾದ್ದರಿಂದ ಆ ಹಿಗ್ಗುತಗ್ಗುಗಳು ಬಂದಂತೆಯೇ ಮಾಯವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದವು.

ಸರಸಮ್ಮನ ಜೀವನವು ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಸಮಸ್ಮಿಯಾಗಿತ್ತು. ವಯಸ್ಸು ೧೮-೧೯ಕ್ಕೆ ಮೀರಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜಿಗುಪ್ಸೆ ಹುಟ್ಟಿತ್ತು. ಜೀವನದ ಸುಖದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಂಡು ಅದು ರುದ್ಧ ಬೊಳ್ಳು ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಬರುವ ಅನಾಸಕ್ತಿ ಭಾವದ ಜಿಗುಪ್ಸೆಯಲ್ಲ; ಜೀವನದ ಸುಖವನ್ನು ಅದರ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಲಾಗದ ಲೋಪ ದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಜಿಗುಪ್ಸೆ!! ಗಂಡನೊಂದರೆ ತನಗೆ ದುಡಿದು ತಂದುಹಾಕುವ ಒಂದು ಯಂತ್ರ; ಮಗುವೊಂದರೆ ತಾನು ಗಂಡನ ದುಡಿತಕ್ಕೆ ತೋರಿದ ಕೃತ ಜ್ಞತೆಯ ಪರಿಣಾಮ. ಈ ಹಂತಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ಹಾಯ್ದಿರಲಿಲ್ಲ.

ಅಂತಹ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಡಿಯಿತ್ತು. ಸುಖದ ಮಿಂಚೊಮ್ಮೆ ಹೊಳೆಯಿತೆಂದರೆ ದುಃಖದ ಸಿಡಿಲು ಹಿಂದೆಯೆ ಸಿಡ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆಂಬುದರ

ಅರಿವು ನಮಗಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸತ್ಯದ ಅರಿವು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವವರಿ
ಗಲ್ಲವೇ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಜೀನನ್ನು ಕೀಳಹೋಗುವ ನಾವು ಅನೇಕಸಲ
ದುಂಬಿಗಳ ದಂಡನವನ್ನು ಚ್ಚಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ನಿರಾತಂಕ
ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತಹ ಘೋರೀರುಳೊಂದು ಸಮಾಪಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನಿ
ಗಾಗದವರು ಸುಳ್ಳು ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಅಭಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಅವನ ಲಂಚಗೂಳಿ
ತನದ ವಿಚಾರ ವರದಿಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ರೈಲ್ವೆಯ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ
ಲಂಚಗೂಳಿತನವೆಂಬ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪಟ್ಟಣವೊಂದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿನರಸರಿಗೆ
ಪ್ರಜೆಯಲ್ಲ ಒಬ್ಬನು ಜೀಡವಾದರೆ ಕಾರಣವನ್ನೊದಗಿಸಿ ಗಲ್ಲಿಗೆರಿಸುವುದಕ್ಕೆ
ಆ ಕುಂಟುನಪದ ಮುಂದೆ ಯಾವದೂ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಲಂಚಗೂಳಿತನದ
ಕಪ್ಪುಪೊಡವು ಕ್ರಮಕ್ರಮೇಣ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಜೀವನಾಕಾರವನ್ನಾವರಿಸು
ತ್ತಿದ್ದಿತು.....ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಗಲೇ ಗೊಂದಲ. ಕುಸುಮನಿಗೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ
ವಾಯು ಬರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ನೈದ್ರೋಬ್ಬರು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಉಪರಮನವನ್ನು ಮಾಡಿ
ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಕಿಸೆಯನ್ನು ಬರೆದುಮಾಡಿದ್ದರು. ಈಗವೇ ವ್ಯಾಧಿಯು ಘೋರ
ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಮಗುವಿಗೆ ೨೨ ದಿವಸಗಳಿಂದ ಬಂದಿದ್ದ
ಜ್ವರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವ ಯಾವ ಚಿಹ್ನೆಯೂ ಕಾಣಬರಲಿಲ್ಲ. ರಜೆಯನ್ನು
ಬಿಡಿದರೆ ನಿರ್ಭಾಗ್ಯ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಅದೂ ದೊರೆಯದಾಯಿತು.

ಆಷಾಢಮಾಸದ ಒಂದು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ತನ್ನ ಉದ್ಯೋಗೋ
ಚಿತವಾದ ಸೀಲಾಂಬರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಒಂದು ಕಯ್ಯಲ್ಲ ಕೆಂಪು ಹಸುರಿನ
ಎರಡು ಬಾವಟಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತೊಂದು ಕಯ್ಯಲ್ಲ ಒಂದು ಲಾಂದ್ರವನ್ನೂ
ಹಿಡಿದು ಹೊರಟಿದ್ದಾನೆ. ಹೊರಗೆ ಪಟಪಟನೆ ಹಸಿಯ ಶಬ್ದವಾಗುತ್ತಲಿದೆ.
'ಕುಸುಮ'ಳ ತೊಟ್ಟಲ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬಾಧೆಯಿಂದ ಬಳಲಿ....ನಿರ್ದಕ್ಕೆ
ಕಾಗಿ....ನಿದ್ದೆ ಬಂದಂತೆ ಮಲಗಿದ್ದ ತನ್ನ ಮುದ್ದುಮಗಳನ್ನು ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ
ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಇಂತಹ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಮಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು
ಹೋಗಬೇಕಲ್ಲಾ ಎಂದು ಮನದಲ್ಲಿ ದುಗುಡ. 'ಹಾಳು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ರಾಜೀ
ನಾಮೆಯನ್ನಿತ್ತು ಸುಖವಾಗಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಬಿಡಲೇ' ಎಂದು ನೆನೆಯುವನು.
ಮದುವಣವೇ ಮಗಳ ಮುಂದಿನ ಬಾಳಿನ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವೊಡಿತು. ಕುಸುಮ
ಳಿಗೆ ಮದುವೆಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ—ಒಳ್ಳೆಯ ವರನನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಅವ

ಅನ್ನೂ ಅವನನ್ನೂ ಯೋಗ್ಯರೀತಿಯಲ್ಲಿರಿಸುವುದು ಹೇಗೆ.... ಕುಸುಮಳು
 ಒಬ್ಬರ ಆಶ್ರಯಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕುವಂತೆ ಸ್ವತಂತ್ರಳಾಗಿರಲು ಅವಳಿಗೆ ಹಣಕಾಸಿನ
 ಅನುಕೂಲ ಒದಗಿಸುವುದು ಹೇಗೆ? ತಾನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ರಾಜೀನಾಮೆಯನ್ನಿ
 ತ್ತರೆ ಮುಂದೆ ತನ್ನ ಸಂಸಾರವನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಎಂಬ
 ಯೋಚನಾಪರಂಪರೆಗಳಿಗೀಡಾಗಿ ತನ್ನ ಹುಚ್ಚನ್ನು ಹುಟ್ಟಿದಲ್ಲಿಯೇ ಮುರಿದು
 ಬಿಟ್ಟನು.... ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮಲಗಿದ್ದ ಮಗಳನ್ನು ಮುದ್ದಿಸುವನು.... ಕುಸುಮಳ
 ಎಳೆಗೈಯನ್ನು ಕೋಮಲವಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಅವನ್ನು ತನ್ನ ಕೆನ್ನೆಯಮೇಲೆ
 ಅಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಅವನ್ನು ಚುಂಬಿಸುವನು. ಈ ವೇಳೆಗೆ
 ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ನೋಡಿದನು. ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯು ನಿರಾತಂಕ
 ಳಾಗಿ ನಿತ್ಯಗೆಲಸದಲ್ಲ ಮಗ್ನಳಾಗಿದ್ದ ನೋಟವನ್ನು ಕಂಡನು. ಅವಳ ಮನಃ
 ಸ್ಥೈರ್ಯವನ್ನು ಬೇರೆ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಾಗಿದ್ದರೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಪಾಠಿತೋಷಕ
 ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದರಿ.... ಈಗ.... ತನ್ನ ಮತ್ತು ಅವಳ ಮಗು.... ಕುಸುಮ
 ಹೀಗೆ ಜೀವಸಾವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ತೂಗುತ್ತಲಿದ್ದಾಗ ಅವಳೆಂತು ನಿಶ್ಚಿಂತಳಾ
 ಗಿದ್ದಾಳೆಂದು ಕನಲಿದನು. ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕರೆದು ಅವಳಿಗೆ ವಿರದವಾಗಿ
 ಮಗುವಿನ ಪೋಷಣೆಯ ವಿಚಾರವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅನುಪಾನದ ವಿಚಾರ ಎಚ್ಚ
 ರಿಸಿ, ಜಾಗರೂಕಳಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮನಗಾಣಿಸಿ ಮಗುವಿನ
 ಮಂದಿರವನ್ನು ಬಿಡಲೆತ್ತಿಸಿದನು. ಮಲಗಿದ್ದ ಮಗುವಿನ ಮುಖದಮೇಲೆ
 ಒಂದುತೆರನ ಸರಳ ಕರೆಯದ್ದಂತೆ ಕಾಣಬಂತು. ಅವಳು ಕೆಳೆಹಾಕುತ್ತಾ
 ತೊಟ್ಟಲಿನಲ್ಲಿ ಮಲಗಿ ತಾನು ಆಸೆತೋರುತ್ತಿದ್ದ ಗಿಣಿಗೆ ಕೈಚಾಚುತ್ತಾ ಅದು
 ತನ್ನ ಕೈಗೆ ಸಿಲುಕದೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೊದಾಗ ಮತ್ತೂ ಘಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೇಕ
 ಹಾಕಿ, ತನ್ನ ಪುಟ್ಟ ಕೈಗಳಿಂದ ಗಿಣಿಯನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ.... ತನ್ನನ್ನು
 ಈಗ ಕರೆಯುತ್ತಿದೆಯೋ ಎನಿಸಿತು. 'ವಿಧಿಯಲ್ಲ... ಹೋಗಲೇಬೇಕು' ಎಂದು
 ಮನದಡಿಯ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಬಯ್ಯುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಂದಿದ್ದನು.....
 ಹೆಂಡತಿಯ ಕೈಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಬಾಗಿಲವರೆಗೂ ಬಂದನು. ಗಂಡಸರ
 ಗಂಡಸಾದ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿಯೂ ಅಂದಿನ ನೋಟವು ನಿರುತರಿಸಿತ್ತು.
 ಒಂದು ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ನಿರಳಿಸಿಕೊಂಡು, ಸರಸನ ಭುಜದಮೇಲೆ ಅನು
 ರಾಗಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕೈಹಾಕಿ ಅವಳನ್ನೊಮ್ಮೆ ನೋಡಿದನು. ಸರಸನಿಗೆ

ಗಂಡನ ಮನಸ್ಸು ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹೊತ್ತುವಿರುವತ್ತು ಬಂದಿರಲು ಹೆಂಡತಿ ಯನ್ನು ಹತ್ತಿರ ಸೆಳೆದು ಆಫ್ಫಿ, ಮೃದುವಾಗಿ ಚುಂಬಿಸಿ 'ಸರಸಾ' ಎಂದಳು.

ಗಂಡನ ಹೊಸ ನಡತೆಗೆ ಅರೆಮೂಕಳಂತಾಗಿದ್ದ ಸರಸಾ ಮೆಲ್ಲನೆ 'ಏನು' ಎಂದಳು.

'ನಾನು ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತೇನೆ. ಮಗುವನ್ನು ಹುಷಾರಾಗಿ ನೋಡಿಕೋ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸೆಲ್ಲಾ ಅದರಮೇಲೇ.....'

ಮುಂದೆ ಹೇಳಲಾಗದೆ ಹೆಂಡತಿಯ ಕೈಯನ್ನೊಮ್ಮೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅದುಮಿ, ಬಾವುಟ ಲಾಂಛನಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೊರಟುಹೋದನು. ಸರ ಸಮ್ಮಸ್ತಲ್ಪಹೊತ್ತು ಹಾಗೆಯೇ ನಿಂತು ಗಂಡನ ವರ್ತನವನ್ನು ಕುರಿತು ಚಿಂತಿಸಿದಳು. ಬಗೆಹರಿಯದಾಯಿತು. ಸುಮ್ಮನೆ ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಈ ನೀರಸ ವಿಷಯಗಳ ಯೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ಕಳೆಯುವುದೆಂದುಕೊಂಡು, ನಕ್ಕು, ಬಾಗಿಲುಪಾರಿಕೊಂಡು ಒಳಗೆ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟಳು.

೨

ಆ ದಿವಸದ 'ಡ್ಯೂಟಿ'ಯನ್ನು ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಹೇಗೋ ಮುಗಿಸಿದ್ದ. ಎಚ್ಚರತಪ್ಪಿ ಎಲ್ಲ ಆಭಾಸಗಳೆಡೆಕೊಡುವೆನೋ ಎಂದು ಬಹು ಚಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡು, ಮೇಲಿನ ಆದಾಯಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಗಮನಕೊಡದೆ ಮನೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟುಹೊತ್ತಿಗೆ ಸೇರುವೆನೆಂಬ ಒಂದೇ ಯೋಚನೆಗೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು. 'ಡ್ಯೂಟಿ'ಯು ಮುಗಿಯಿತು. ಜಿಂಗಳೂರು ರೈಲ್ವೆಯ ಸ್ಟೇಷನ್ ಬಳಿ ತನಗೆ ಮೇಲಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳತ್ತ ಲಕೋಟಿ ಯೊಂದನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ವ್ಯವಧಾನವೂ ಇಲ್ಲ. ಮನೆಗೊಂದು ಗಾಡಿಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೊರಟನು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ವಿಧವಿಧವಾದ ಚಿಂತೆಗಳು. ತನ್ನ ಮಗು ತಾನು ಮನೆಯನ್ನು ಸೇರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಏನುಮಾಡುತ್ತಿರಬಹುದು. ತನ್ನನ್ನು ಕಂಡಕೂಡಲೆ ಹೇಗೆ ಕೇಕೆಹಾಕಿ ಹಿಗ್ಗುವುದು.... ತಾನು ಹೇಗೆ ಅದನ್ನು ಲಾಲಿಸಬೇಕು. ಈ ಸವಿಗನಸುಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತ ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಮೆಲ್ಲನೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳತ್ತ ಲಕೋಟಿಯನ್ನೊಡೆದನು. ಮುಖದಲ್ಲಿ

ಭೀತಿಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಭೀತಿಯ ಉದ್ದೇಗದಲ್ಲಿ ಧಾರೆಧಾರೆಯಾಗಿ ಬೆವರ್ವನಿಗಳು ಹಾರಿದವು. ಕರವಸ್ತ್ರದಿಂದ ಮುಖವನ್ನೊರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಗಾಡಿಯವನಿಗಾರ್ಜಯವಾಗುವಂತೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನಕ್ಕನು. ಆ ನಗುವಿನ ಮಧ್ಯೆ ಕಾಗದವನ್ನು ಓದಿದನು....ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಓದಿದನು:—

ಮ|| ರಾ|| ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ನವರ ಸ|| ಕೈ.

ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಬಂದಿರುವ ಅನೇಕ ಆಪಾದನೆಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಇಂದು ತಮ್ಮನ್ನು ಕೆಲಸದಿಂದ ನಿವೃತ್ತರನ್ನಾಗಿಸಿದ್ದೇನೆ.

—ಅಧಿಕಾರಿ.

ಎರಡು ದಿವಸಗಳ ಹಿಂದೆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ರಾಜೀನಾಮೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ತನ್ನ ಭಾವನೆಯು ರೂಪುಗೊಂಡುದು ವಕ್ರಾಗಿ ನಗು....ಆದರೆ ಇಂದು ಆ ಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಇದು ಒದಗಿ ತನ್ನ ತಲೆಯಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ಬೆಟ್ಟವನ್ನೆತ್ತಿ ಹಾಕಿದಂತಾಯಿತಲ್ಲಾ ಎಂಬ ಭೀತಿಯನ್ನು ಮರೆಯಲು ನಗು....ಮುಂದೆ....ಮುಂದೆ! ನುಮಾಡುವುದು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವೇಯಲಾಗದ ಅಸಮಾಯಕತೆಯನ್ನು ಸ್ಮರಣದಿಂದೆಳೆಸಲು ನಗು? ನಗುತ್ತ ನಗುತ್ತ ಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ತೆರಳಿದನು. ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಮನೆಯಲ್ಲ ಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಸಿಕ್ಕುವದೆಂದು ಅವನ ನಂಬಿಕೆ. ತನ್ನ ಮತ್ತು ಸಂಸಾರದ ಜೀವನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದು ತನ್ನಂತಹ ಎದೆಗಾರಿಕೆಯ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಏಜಾರವೇ? ಎಂದು ಸಮಾಧಾನವಾಡಿಕೊಂಡನು. 'ಜನ್ಮಪಿತ್ತ ದೇವರು ಉಪವಾಸ ಕಡೆಹುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂಬ ಹಳೆಯ ನಂಬಿಕೆಯೊಂದು ಅವನಲ್ಲಿ ದೃಢವಾಗಿ ಮೂಡಿತ್ತು. ಆದರೂ ವೃಥಾವಾಗಿ ೨-೩ ವರ್ಷಗಳ ಸೇವಾಫಲವನ್ನು ಕೆಲವು ತುಂಟರ ಚೇಷ್ಟೆಗೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತಲ್ಲಾ ಎಂಬ ವೃಥೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಯೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ದಾರಿಕಳೆಯುವ ಜೀವಿಕೆಯನ್ನು ನೀಗಿಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟನು. ಅನತಿದೂರದಲ್ಲಿ ಮನೆಯು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಮನೆಯ ಒಳ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಕುಸುಮಾ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಜಿಳ್ಳೆಯ 'ರಂಗಾಣಿ'ಯನ್ನು ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡು, ಅದು ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದೊಡನೆ ಮತ್ತೆ ಅವನ್ನು ತೆಗೆದು ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾಗದೆ ಅಳುತ್ತಾ, ತಾಯಿಯು ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ಮುದ್ದಾಡಿ 'ರಂಗಾಣಿ'ಯನ್ನು ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಹೋದರೆ

ನಗುತ್ತ ಮೊದಲಿನಂತೆ ಆಡುತ್ತಿರುವ ನೋಟವನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತಾ ಮನೆಯ ಬಳಿ ಬಂದನು. ಗಾಡಿಯವನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಒಳಕ್ಕೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ತೆರಳಿದನು. ಹೆಂಡತಿ ಮಗುವಿಗೆ ಕಾಣುವಂತೆ ಹೊಂಚಿ ಅವರನ್ನು ಆಚ್ಚರಿಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯನು:ಲೆ ಹೆಜ್ಜೆಯ ನಕ್ಕುತ್ತಾ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಒಳಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಾಯಿತು. ಯಾರೂ ಎದುರಿಗೆ ಸುಳಿಯಿಲ್ಲ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏನೋ ಒಂದುತೆರನ ಯಾತನೆಯಾಗತೊಡಗಿತು. ಏನನ್ನೋ ಚ್ಚಾಪಿಸಿ ಕೊಂಡು ತಟ್ಟನೆ ಎದ್ದು ಘಟ್ಟಿಯಾಗಿ:—

‘ಸರಸಾ’ ಎಂದು ಕೂಗಿದನು.

ಎರಡು ಮೂರುಬಾರಿ ಘಟ್ಟಿಘಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೂಗಿದನು.

ಸರಸಮ್ಮ ಬಂದು ಎದುರಿಗೆ ನಿಂತಳು.

ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸಿನ ದುಗುಡವು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆಯಾದಂತಾಯಿತು. ವಿರಾಮವಾಗಿ ಕುರ್ಚಿಯನು:ಲೆ ಕುಳಿತು:—

‘ಎಲ್ಲಿದ್ದೆಯೇ? ಇಷ್ಟುಸಲ ಕೂಗಿದರೂ.....’

‘ಒಳಗೇ ಇದ್ದೆ. ಕಸಮುಸುರೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಇದ್ದೆ.’

‘ಮನೆಯಕಡೆ ಎಲ್ಲಾರೂ ಕ್ಷೇಮವೋ?’

‘ಹೂ. ಎಂದು ಉಸಿರನ್ನು ಒತ್ತಿಯೊತ್ತಿ ಸರಸಮ್ಮ ಮಾರುತ್ತ ರವಿತ್ತಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಕಿವಿಗಳು ಉದ್ದೇಗದಿಂದ ಆಗಷ್ಟು ಚೇತನಾಪೂರ್ಣವಾಗಿರದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವಳ ‘ಹೂ’ ಕೇಳಿಸುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದರೇ ಅವನೇನೋ ಒಪ್ಪದಾದನು. ಮತ್ತೆ ಮನದ ದುಗುಡ ಮೊದಲಿನಂತೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಜೊಡು ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದವನು ಹಾಗೆಯೇ ಕತ್ತತ್ತಿನೋಡಲು ಸರಸಮ್ಮ ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಕಾಣಬಂತು. ಇದ್ದಂತೆಯೇ ಹೆಂಡತಿಯ ಹತ್ತಿರಬಂದು ಅಕೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದಲುಗಿಸುತ್ತಾ:—

‘ಏನಾಯಿತೇ?’—ಯಾತಕ್ಕೆ ಹೀಗಿಳುತ್ತಿರುವೆ ಜೇಗ ಹೇಳಿ!!—’ ಎಂದನು.

ಸರಸಮ್ಮ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಗಂಟಲು ಸರಿಮಾಡಿಕೊಂಡು:—

‘ಕುಸುಮಾ.....’

‘ಹೂ.....ನನಾಯಿತು.....ಹುಷಾರಾಗಿವಾಳೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ?’
 ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದವನು ತಂದೆ! ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದವಳು ತಾಯಿ!! ವಾರ್ತೆಯಾದರೋ....
 ಮಗುವಿನ ಮ....ರ....ಣ....ದ ಕೆಟ್ಟ ಸುದ್ದಿ. ಒಂದೊಂದು ಅಕ್ಷರವಾಗಿ
 ಹೇಳಿ ಮುಗಿಸಿದಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಚೇತನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಉಡುಗಿಹೋದವು.
 ಶಾಗೆಯೇ ಕಾಲುಸೋತು ಕುರ್ಚಿಯಮೇಲೆ ಕುಕ್ಕಿರಿಸಿಬಿಟ್ಟನು.

೩

ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಮನೆ ಈಗ ಮನೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಒಂದು ಬಗೆಯ ರುದ್ರ
 ಭೂಮಿ. ಸುಖವಿಲ್ಲದ, ಆಸೆಯಿಲ್ಲದ ಎರಡು ಬೇವ ರವಗಳು ಬಾಳುವೆಯ
 ಹೊರೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲೆಬಿಟ್ಟು ಪೋಷಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ರವಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸಿ ಬಗ್ಗುತ್ತಿ
 ನ ಉದ್ಧಾರಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲದಿಂದಲ್ಲ....ರವಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕಾರಮಾಡ
 ಲಾಗದ ಕ್ಷುದ್ರ ದೃದಯದಾರ್ಬಲ್ಯದಿಂದ. ಬಾಳುವೆಯ ಎಲ್ಲಾ ಸೌಭಾಗ್ಯ
 ಗಳನ್ನು ಕಂಡೂ, ವೃದ್ಧಾಪ್ಯವ್ಯಾಪ್ತವಾದಾಗ ಸಾಯಲು ಒಪ್ಪದೆ ‘ಮೊಮ್ಮ
 ಕ್ಕಳ ಮುಮ್ಮಕ್ಕಳ’ ಮುಂಜಿ ಮದುವೆಗಳನ್ನು ನೋಡ ಬಯಸುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು
 ಉಣ್ಣಲು ಆಗಲಿಗೇರಡಕ್ಕೂ ಮೈತ್ರಿಯನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಲಿತಿ ಸುವಾಗ ಇನ್ನು
 ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಸರಸಮ್ಮ ಇವರುಗಳ ಗತಿಯೇನು? ಬಾಳು ಬರಿದಾಗಿದ್ದರೂ
 ಅದನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಸಾಗಿಸುವಂತೆ....ಕೆಲವುಸಲ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗುರಿಗೆ....
 ಕೆಲವುಸಲ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಎಳೆದೊಯ್ದಲ್ಲಿಗೆ....ಯಾವದೋ ಒಂದು ಕಾರ
 ಣವು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾರಣವು ಯಾವುದು? ಎಂಬುದರ ಜಿಜ್ಞಾ
 ಸೆಯ ಕಡೆಗೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಮನವು ವಾಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರೆ ಪ್ರಮೇಯದ
 ಪ್ರಭಾವವು ಮಾತ್ರ ಅವನ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ಣಾಧಿಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದಿತು.

ಹೊಟ್ಟೆಯ ಪಾಡಿನ ಸಮಸ್ಯೆಯು ಈಗ ಮುಂದೆ ಬಂದು ನಿಂತಿತು.
 ಮೇಲಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕಂಡು ಅವರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮನವಿ
 ಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಅವನಿಗೂ ಸಾಕಾಗಿದೆಯೆಂದು ತನ್ನ ಉದ್ಯೋಗವು
 ಪುನಃ ದೊರೆಯದಿದ್ದರೂ ಹತ್ತಿರವಿದ್ದ ಪುಡಿಕಾಸುಗಳೂ, ಹೆಂಡತಿಯ ಒಂದೆ
 ರಡು ಒಡನೆ ವಸ್ತ್ರಗಳೂ ಮಾಯವಾಗಿ ಹೋದವು. ಹೊತ್ತು ಹುಟ್ಟುವ
 ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹೊರಗೆ ಹೋಗುವುದು-ಸ್ವಾಮಿ ಸತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಮೂಡುವ
 ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬಿಂದು, ಬಿಂಡಾಗಿ, ಬೇಸತ್ತ ಮುಖವನ್ನು ಹೊತ್ತು ಬರಿಗೈಯಲ್ಲಿ

ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುವುದು. ಸ್ವತಿಗತಿಗಳು ಇಂದು ಮೇಲಾಗುವವು....ನಾಳೆ ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳುವವು ಎಂದು ಕಾಮಕಾದು ಸರಸಮ್ಮನೂ ಬೇಸತ್ತುಳು. ಅವಳ ಬೇಸರಿಕೆಯ ಪ್ರಭಾವವು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಾಂಡವವಾಡತೊಡಗಿತು. ಹೊರಗೆ ಹೊದರೆ ಕೆಲಸವು ಏತಕ್ಕೆ ಹೊಯಿತೆಂದು ಕಂಡು ಕಂಡವರಿಗೆಲ್ಲಾ ಅವರ ಒಣತ್ವವನ್ನು ಹಂಗಿಸಲು ವರದಿ ಒಪ್ಪಿಸುವುದು! ಮನೆಗೆ ಬಂದೊಡನೆಯೇ ಸಂಪಾದನೆ ಏತಕ್ಕಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೆಂಡತಿಗೆ ವರದಿ ಒಪ್ಪಿಸುವುದು!! ಈ ಬಾಳು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ರಕ್ತವನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅವನ ಮಾಂಸವಿಂಡಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮುಕ್ತಿ, ಮೂಳೆಯನ್ನೂ ರುಚಿನೊಡಲಾರಂಭಿಸಿತ್ತು.

ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ತನ್ನ ಕಷ್ಟವನ್ನು ನೆನದು ತಾನೇ ನಗುವನು. ಇಂದಿಂತಹ ಮಹಾಕಷ್ಟ-ಒಪ್ಪೂತ್ತಿಗೆ ಕೂಡ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದೆ, ನಿಲ್ಲಿಲು ನೆಲೆಯಿಲ್ಲದೆ ನರಳುವವ ರಿಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವನು. ಆದರೆ ಹಿಂದೆ ಸುಖವಾಗಿ ಬಾಳಿದ ನೆನದು ಹೈವಯವನ್ನು ಹಿಂಡಿಬಿಡುತ್ತಲಿತ್ತು. 'ನನ್ನ ಕುಸುಮವೊಂದು ಈಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಇಂತಹ ನೂರು ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಮರೆತುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೆ....ಈಗ ಯಾರಿಗಾಗಿ ನಾನು ಬದುಕಬೇಕು. ಯಾರಿಗಾಗಿ ಬಾಳಬೇಕು. ನನ್ನ ಬೆಂದೊಡಲ ಕಂಡು ಮರುಗುವರಾರು?' ಎಂದು ದುಃಖಿಸುವನು. ಸುಖವೆಂಬುದು ಬೆಳೆಯನ್ನು ಕಾಣದ ಕಳೆ. ಅದೆಲ್ಲ ಹುಟ್ಟುವುದೋ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಯುವುದು. ಆದರೆ ದುಃಖವು ಹಾಗಲ್ಲ. ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನಿಂದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ತಿಳಿದದೆ ಅವನನ್ನು ದಿವ್ಯವಾದ ಸ್ವರ್ಗಧಾಮವೊಂದಕ್ಕೆ ಕೈಬಿಡಿದು ಕರೆ ಮೊಯ್ಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ದುಃಖದ ದಗೆಯಿಲ್ಲ ತೀರಿದಮೇಲೆ-ತಂಪನವ ನರು ಗಾಳಿಯೊಮ್ಮೆ ಬೀಸಿದಮೇಲೆ ಮನುಷ್ಯನೆಚ್ಚಿತ್ತು ತಾನು ಬಂದಿರುವ ತಾವನ್ನು ಕಣ್ಣೆರೆದು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ದುಃಖಿತರು; ತನ್ನಂತೆಯೇ ದುಃಖಿತರು; ತನಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ದುಃಖವನ್ನು ಕಂಡವರು. ಅವರ ಕತೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು 'ಛಲೆ, ನಾನೇ ಮೇಲು' ಎಂದು ತನ್ನ ಧುಜವನ್ನು ತಾನೇ ಚಪ್ಪರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ದುಃಖದ ಕೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಈ ಸುಖಕಮಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ತನಗರಿವಾಗದಂತೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ ಹಲವು ದುಃಖಗಳ....ಹಲವರ ದುಃಖಗಳ....ಒಳ ಹೊರ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು

ಕಂಡು ತೆಗೆದ ಕಣ್ಣನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಮುಚ್ಚುತ್ತಾನೆ. ಧಾರೆಧಾರೆಯಾಗಿ ಕಂಬನಿಯು ಹರಿಯುವುದು. ಒಂದೊಂದು ಪನಿಯು ಅವನ ಮನನನ್ನು ಒಂದೊಂದಡಿ ಮುಂದೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಒಳಗಣ್ಣು ನೋಟವನ್ನು ಮುಂದೆ ಚಾಚಿ ತನ್ನ ಸುಖದ ಪಾಲನ್ನು ಇತರರಿಗೆ ಹಂಚಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ನಾಟಕವನ್ನೇ ಅಲ್ಲವೆ 'ಲೀಲೆ'ಯೆಂದು ಕರೆಯುವುದು. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಲೀಲೆಯೋ--ಪ್ರಕೃತಿಗೂ ಅತೀತವಾದ--ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಜನನ ವೀಯುವ ಒಂದು ಅಪಾರ, ಅಮಾನುಷ, ಅಗೋಚರಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಭಾವವೋ?

ಸರಸಮ್ಮನ ಆಸೆಗಳೆಲ್ಲಾ ನಿರಾಸೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದವು. ಅವಳಿಗೂ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೂ ಇದ್ದ ಸಂಬಂಧವೇ ಆ ಆಸೆಗಳ ಬಲವಾದ ಕಟ್ಟು. ಈಗದು ಸಡಿಲವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಗಂಡನ ಮನೆಯ 'ಛಂಡ ಸಂಸಾರ' ಅವಳಿಗೆ ಬೇಸರವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು. 'ಇಂದು ಉಪ್ಪಿಲ್ಲ-ನಾಳೆ ತುಪ್ಪವಿಲ್ಲ; ಇಂದು ಒಪ್ಪತ್ತೂಟೆ, ನಾಳೆ ಉಪವಾಸ' ಎಂದು ಒದರಿ ಒದರಿ ಅವಳಿಗೂ ಸಾಕಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಕೊನೆಗೆ ತೌರುಮನೆಗೆ ಹೋಗಿಬರುವೆನೆಂದು ಹಟ ಹಿಡಿದಳು; ಸುಬ್ಬಣ್ಣನು ಆಗಲೆಂದು ಅವಳ ತಮ್ಮಂದಿರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟನು.

೪

ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಬಿಟ್ಟು ತಾನು ನಿರಾತಂಕವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಉದ್ದೇಶವಲ್ಲ. ಹೆಂಡತಿಯು ಬರುವ ಅವಧಿಯೊಳಗಾಗಿ ಹೊಟ್ಟೆ ಪಾಡಿನ ಮಾರ್ಗವೊಂದನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ ಅವಳನ್ನು ಸುಖ ವಾಗಿ ಬಾಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕೆಂಬುದೇ ಅವನ ಆಶಯವಾಗಿದ್ದಿತು.

ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಯಾಯಿತು, ರಾತ್ರಿ ಹಗಲಾಯಿತು. ಸ್ವತಂತ್ರ ಜೀವ ನದ ಸವಿಯನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನು ಪರಾಶ್ರಯದ ಪಿಂಡವನ್ನಾಶಿಸುವ 'ಕೂಳುಬಾಕ'ನಾದನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿಟ್ಟು ಒಂದು ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲ. 'ಅನ್ನದ ದೇವರ' ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವ ಒಂದು ಯಂತ್ರ. ತನ್ನ ಉದರದ ಭೀಷಣಜ್ವಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಮೆಲ್ಲ ಮೆಲ್ಲನೆ ನೊಂದಿಸುತ್ತಲಿದ್ದ. ಆದರೆ ತನ್ನ ನೆರೆಸಂಬಿದ ಹೆಂಡತಿಯ ಸುಖದ

ನನವು ಅವನ ಕಿಚ್ಚನ್ನು ಕೇಳಿಸಿ ಭೀಕರುನ್ನಾದದಿಂದಿರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತ
ಲಿತ್ತು. ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು 'ಧನಪಿಶಾಚ'ಕ್ಕೆ ಮಾರಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ....
ಆದರೆ ಕೊಳ್ಳುವ ವರ್ತಕರಿಲ್ಲದೆ ಹೋಯಿತು.

ಆಯತಪ್ಪಿದ ಈ ಅಲೆದಾಟವು ಚಂಡಮಾರುತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಬಡದೋಣಿ
ಯನ್ನು ಸಾಗರವು ಕುಲುಕುಲುಕಿ ಒಂದು ದಡಕ್ಕೆಸೆಯುವಂತೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನನ್ನು
ಯಾವದೋ ಒಂದು ದಡದೆಡೆಗೆ ತೇಲಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರಬಂದಿತು.

ಒಂದುದಿನ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲ ತನ್ನ ದಿನಚರಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು
ಸುಬ್ಬಣ್ಣನು ಚಂಡಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲನ್ನೆಳೆದುಕೊಂಡು ಕಣ್ಣು ಅಸ್ಪತ್ರೆಯ
ಮುಂದಿನ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ. ಗಾಂಧಿಯ
ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ, ಎತ್ತರವಾದ ಮೇಜಿನಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಒಬ್ಬ ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ
ತರುಣನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದ. ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರನ ಮುಖದ ತೇಜಸ್ಸು
ಸುಬ್ಬಣ್ಣನನ್ನು ಕರ್ಷಿಸಿತು. ತುಂಬು ಪ್ರಾಯ. ತಿದ್ದಿದ ಮುಖಲಕ್ಷಣ, ತೇಜಃ
ಪುಂಜವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳು. ಗಂಭೀರವಾದ ಮುಖಭಾವ.... ಇವುಗಳ ಬೊಲೆಗೆ
ಸಾಕ್ಷಾತ್ ವಾಗೀಶ್ವರಿಯೇ ಪೀಠಸ್ಥಳಾಗಿ ತನ್ನ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ವಾಣಿಯಿಂದ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಿರುವಳೋ ಎನ್ನುವಂತಹ ಒಬ್ಬತೆ. ಇವುಗಳಿಂದಾ
ಕರ್ಷಿತನಾಗಿ ಭಾಷಣಗಾರನ ವಾಕ್ಸುಧೆಯನ್ನು ಸವಿಯುತ್ತ ಕ್ಷಣಕಾಲ
ನಿಂತನು.....ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಾಯಿತು.....ಹಾಗೆಯೇ ದಾರಿಮಾಡಿಕೊಂಡು
ಹೋಗಿ, ಮುಂದೆ ಮೇಜಿನ ತಳದಲ್ಲಿ ಭಾಷಣಗಾರನ ಮುಂದೆ ಕುಳಿತನು.
'ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದ ದಾರಿದ್ರ್ಯ'ವನ್ನು ಕುರಿತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರನು ಕಟುತರ
ಭಾಷಣದಿಂದ ವಾಚಕರನ್ನು ಅಚ್ಚರಿಗೊಳಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ. ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದ
ಇಂದಿನ ಅರ್ಥಿಕ, ನೈತಿಕ, ಲಲಿತಕಲಾ ದಾರಿದ್ರ್ಯದ ಸೆಯನ್ನು ಮನಮುಟ್ಟು
ವಂತೆ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ 'ಹಾಯ್' ಎನ್ನುವಂತೆ ಮಾಡಿತು.
ಭಾಷಣಗಾರನು ಸಂಸಾರ, ದಾಂಪತ್ಯ, ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಬಂಧನ, ಆಸೆ ನಿರಾಸೆ
ಗಳು ಮುಂತಾದ ವಿಚಾರಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದ ಟೀಕೆ
ಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಶುದ್ಧ ಮನದಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿಬಿಟ್ಟವು. ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
ಕಾರನ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅಂದಿನಿಂದ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನೂ ಅವನ
ಶಿಷ್ಯಕೋಟಿಗೆ ಸೇರಿದವನಾದನು.

ತರುಣಜ್ಞಾನಿಯ ಕಿರಣಗಳು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಮನದಲ್ಲಿ ಮುಸುಕಿದ್ದ ಮೋಡಗಳನ್ನು ಚೆದುರಿಸುತ್ತ ಬಂದವು. ಅಂದಿನಿಂದವನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಶುಭ್ರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತ ಬಂದವು. 'ಪ್ರಪಂಚವೆಂದರೆ ಪಾಪದ ಕೂಪವಲ್ಲ, ಶೋಕದ ತೊರೂರಲ್ಲ. ದುಃಖವೇನೋ ತುಂಬಿದೆ; ಆದರೆ ಸೌಖ್ಯವೂ ಇದೆ. ಸುಖದ ಬೆಳಕನ್ನು ಎಲ್ಲ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳಗಿಸಿ ಬರಬೇಕು. ಆನಂದದ ಲಾಸ್ಯವು ಎಲ್ಲರ ಮುಖದಲ್ಲಿಯೂ ರಾರಾಜಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ ಹುಟ್ಟಿತು.' ಅದರೊಂದಿಗೆ ಇರಬೇಕು—ಬಾಳಬೇಕು—ಬದುಕಬೇಕೆಂಬ ಭಾವನೆಯೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಕಲ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನೂ ಹೊಂದಿ ತಟಸ್ಥನಾಗಬೇಕೆಂದಿದ್ದವನು ಹೆಂಡತಿಯೆಂದರೆ ಜಗತ್ತಿನ ಒಂದು ಅಂಶ, ಅವಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಜಗತ್ತಿನ ಸುಖದಲ್ಲಿ ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಸಮಭಾಗಿಯಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬಂದನು.

ಈ ಆಶಾಮಯ ನಿರ್ಧಾರದೊಂದಿಗೆ ಬದುಕಿನ ಬೆಬ್ಬಳವೂ ಕಡಿನು ಯಾಯಿತು. ಸುಖದಿನಸಗಳ ಮಿಂಚಿನ ಬಳ್ಳಿಗಳು ಸುಳಿಯಲಾರಂಭಿಸಿದವು. ಗಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯೇನೋ ಅಚ್ಚಕೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಗಳಿಸಿದುದನ್ನು ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಜಿಲ್ಲೆಬಿಡಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆ ಬಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡಿತು. ಒಂದು 'ಜೀವವಿಮಾ ಕಂಪೆನಿ'ಯ ಏಜೆನ್ಸಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಕರಗತವಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಅವನ ಭವಿಷ್ಯವೂ ದಿನೇದಿನ ಉತ್ತಮವಾಗತೊಡಗಿತು. ಕಂಪೆನಿಗೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಂದ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗತೊಡಗಲು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೂ ಒಂದು ಭಾಗವು ಸಿಕ್ಕಲಾರಂಭವಾಯಿತು. ಕೆಲತಿಂಗಳು ಕಳೆಯುವುದರೊಳಗಾಗಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಂದರೆ ಊರಿನ ಒಬ್ಬ ಗಣ್ಯ.....ಗುಣಾಢ್ಯ ಮನುಷ್ಯನೆಂಬ ಕೀರ್ತಿಯು ಪಸರಿಸಿತ್ತು.

ಆದರೆ ಇಂದಿನ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಮೊದಲಿನ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಲ್ಲ. ತನಗಾಗಿ—ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಗಾಗಿ ಮಾತ್ರವೇ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮೊದಲಿನ ಲೋಭಿಯಲ್ಲ, ಇಂದಿನ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸು ಕೃಷ್ಣ ಪಕ್ಷದ ಚಂದ್ರನ ಕ್ಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಪರಿತಾಪಪಡುವವರೆಗೆ ಹೋಗಿತ್ತು. 'ಅಯ್ಯೋ!' ಎನ್ನುವ ಆತ್ಮಧ್ವನಿ ಇಲ್ಲವಂತೆ ಮಾಡಿಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಅವನ ಸಂಕಲ್ಪ. ಬಡವರ ಬಂಧು—ದಿನರ....ಆರ್ತರ....ನೊಂದವರ ಸಖನೆಂದರೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ.

ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ತೌರುಮನೆಯಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಂಡು, ಅವಳೊಂದಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಹೊಡಿ-ಹೊಸಹುರುಪಿನಿಂದ ದಾಂಪತ್ಯ ಜೀವನವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ. ಹೊರಗಿನ ಎಲ್ಲಸುಖದ ಮಧ್ಯೆ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಲೆಲ್ಲಾ ತನ್ನ ಮುದ್ದು 'ಕುಸುಮ'ನನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. 'ಇಂದವ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ' ಅಂದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಆದರತ್ತನೋಡಿದರೆ 'ನಿಶ್ಚಿಂತಳಾಗಿದ್ದ ಸರಸನ ಯಥಾರ್ಥಿಯ ಆಸೆ ಅಭಿರುಚಿಗಳು. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಸರಸನೇ ನನ್ನ ಕುಸುಮನನ್ನು ಹೆತ್ತಳೇ'.....'ಹಾಗಾದರೆ ಒಮ್ಮೆಯೂ ಮಗಳ ವಿರಹವನ್ನು ನೆನದವಳು ಮರುಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂತಕ್ಕೆ ?' ಎಂದು ಚಿಂತಿಸುವನು. ತಾಯಿಯಾಗಿಯೂ ತಾಯಿಯ ಒಡಲನ್ನು ಪಡೆಯದಿದ್ದ ಸರಸಮ್ಮನ ಮನಸ್ಸಿನ ರಚನೆಯ ತೊಡಕನ್ನು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನು ಬಿಡಿಸದಾದನು.

ಹಿಂದಿನ ಜೀವನವನ್ನೇ ಮತ್ತೆ ಆರಂಭಿಸಲು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಅಂತರಂಗವು ಒಪ್ಪದು. ಬೇರೆಬಗೆಯ ಜೀವನವು ಸರಸಮ್ಮನಿಗಾಗದು. ಹೆಂಡತಿಯ ಮನಸ್ಸು ಕ್ಷುಲ್ಲನಾದ ತಿಂಡಿತಿನಿಸುಗಳು, ಒಡವೆವಸ್ತ್ರಗಳು, ಪರದೂಷಣೆಯ ವಿಷವರ್ತುಲಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಗೆ ಬರಲೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ಲಲಿತಕಲೆಗಳ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಡಿಸತೊಡಗಿದನು. ಇಂದು ಬೆತ್ತದ ಕೆಲಸ-ನಾಳೆ ಕಸೂತಿ-ನಾಳೆದ್ದು ಸಂಗೀತ-ಕೊನೆಗೆ 'ಯಾವದೂ ಬೇಡಾಂದರೆ-ಎಲ್ಲಯ ರಾಮಾಯಣ' ಎಂದು ಕೊನೆಗಂಡುಬಿಟ್ಟಿತು. ತಾನು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ನಾಟಕ, ಸಿನೀಮಾ, ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಬಿಡದೆ ಎಳೆದೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಕೆಲ ತಿಂಗಳಾದಮೇಲೆ ಅವಳ ಪ್ರತಿರೋಧ ದಿಂದ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾ ಬಂದವು.

ಮೊದಲು ಯಾವ ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನೋ ಅದೇ-ಅವಳೇ ಹೆಂಡತಿ ಅಲ್ಲೇ ಇದ್ದಳು. ಅವಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮಾರ್ಪಾಟೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೊದಲನಳು ಯಾವ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಳೋ ಅದನ್ನೇ ಈಗಲೂ ಕೊಡಬಲ್ಲವಳಾಗಿದ್ದಳು....ಕೊಡಲಾ ತುರಳಾಗಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ಆ ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಆ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಮಾತ್ರವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡಲಾತುರ

ಕಾಗಿದ್ದಳು....ಅದರೆ ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಅವನು ಸಿದ್ಧನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳ ಸುಖವು ಸ್ಥಾಯಿಭಾವದಲ್ಲಿಯೇ ತೇಲುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನಿಗೆ ಆ ಸುಖದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕರೆಯಿಲ್ಲ. ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾದ....ಅವಿನಾಶಿಯಾದ....ನಾಳೆ ತಾನೂ ಸರಸನೂ ಬೆಂದು ಬೂದಿಯಾದ ಮೇಲೂ ಉಳಿಯುವಂತಹ ಸುಖದ ಕಡೆಗೆ ಅವನ ದೈನ್ಯದಿಂದ ಕೈನೀಡಿದ್ದನು. ವಿನಯದಿಂದ ಅವನು ಆ ಸುಖದ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷಾ ಬದ್ಧನಾಗಿದ್ದನು. ಅವಳು ಶೀತಲವಾದ ಹಿಮವತ್ಸರ್ವತವನ್ನು ತನ್ನ ಅಚಲತೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರಿಸುತ್ತ ಗಂಡನ ಕಡೆಯಿಂದ ಮುಖವನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಳು.

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ! ಅವನ ನಡತೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಬಗೆಬಗೆಯ ವಿನೋದ ಮೊರಕಲಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅವನ ಗುರುಪರಂಪರೆಯು ಅವಳ ಊಳಿಗದಾಳುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೀನದು. ಅವನ ಕನಸು ಕಣಸುಗಳು ಅವಳಿಗೆ 'ನೋಡಮ್ಮ. ನಮ್ಮ ಯಜಮಾನರು ಈಚೆಗೆ ಎನೋ ಒಂದು ಧರ ಹುಚ್ಚುಹುಚ್ಚಾಗಿ ಆಡ್ತಾರೆ ಕಣೀ' ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದನಕಾಶ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಜೀವನ ರಥಕ್ಕೆ ಗಂಟುಬಿದ್ದಿದ್ದ ಅಶ್ವಗಳೆರಡೂ ಒಂದೊಂದು ಒಂದೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಎಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದವು. ಈ ವಿನೋದವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ರಥವು ನಿಂತಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತಿತ್ತು.

೫

ಒಂದು ರಾತ್ರಿ. ವಸಂತ ಪೌರ್ಣಮಾ ರಾತ್ರಿ. ನೀಲಗಗನವನ್ನು ಆಲಂಕರಿಸಿದ್ದ ತಾರೆಗಳ ಗಣವನ್ನು ಆಸ್ಪಿಕೊಂಡು ಜಗತ್ತಿನ ವಿವಿಧ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ನಗುತ್ತಿದ್ದ ಚಂದ್ರಮನ ಉದ್ದೀಪಕ ನಗು. ಜೀವನದ ರೂಢಿ ಸೌಖ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಬೆರಳುತೋರಿಸುವ ವಿಶೋಧನೆ. ಎತ್ತನೋಡಿದರೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಬೆಳಕಿನ ಮೇಲೆ ತೆರೆಯನ್ನೆಳೆಯುವ ಒಳಸಂಜಿನ ಗುಟ್ಟಿನ ದನಿ. ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ನಿಶಾರಾಣಿಯ ಸೌಗಂಧದ ಸಂಭ್ರಮ. ಈ ಎಲ್ಲ ಉದ್ದೀಪನಗಳೊಂದಿಗೆ ವಯಸ್ಸಿನ-ತಾರುಣ್ಯದ-ತ್ಯಜ್ಜಿವನದ ತುಂಬಬೋಧನೆ. ಆ ಬಗೆಯ ಜೀವನವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನು ಮಾಡಿದ್ದ ರವಧವನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಯ್ಯಲ್ಲದ ವಿಳುವನ್ನೂ

ಮರೆತು ಮನೆಯ ಪಡಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಫಸಫ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೃದಯದೊಳಗಿಂದ ಎಳೆತವೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ; ಪೂಜ್ಯಪರ ವಿಚಾರಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಕಿಡಿಗಣ್ಣು ನೋಟವೊಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ..... ಈ ಮಧ್ಯೆ ಬಡಸುಬ್ಬಣ್ಣ. 'ಚಿಂತೆ ಹೇಣವನ್ನು ಸುಟ್ಟರೆ ಚಿಂತೆ ಜಿಂವಂತ ಮನುಷ್ಯನನ್ನೇ ಸುಡುವುದು' ಎಂಬ ನಾಣ್ಣುಡಿಯನ್ನು ನೆನೆದು ಮರೆಯಲಿತ್ತಿಸಿದನು. ಆರುತಿಂಗಳ ಹಿಂದಿನ ಜಿಂವನವನ್ನು ನೆನೆದು ಅಂದಿನ-ಇಂದಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ತೂಗಿ ನೋಡಿ ಕೊಂಡನು. ಈ ಬಗೆಯ ವಿಡಂಬನೆಗಳು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಡಂಬಡದಾದವು.

* * * * *

ಸರಸಮ್ಮ ಹಾಸಿಗೆಯಮೇಲೆ ಮಲಗಿ ಸಿದ್ರಾವರಳಾಗಿವಾಳೆ. ಕೇರ ರಾಶಿಯು ಚದುರಿ, ಭಯಭ್ರಾಂತಗೊಂಡಂತೆ ಮನಸ್ಸು ಬಂದತ್ತ ಹಾರಿ ಹೋಗಿವೆ. ಜೀವರಿನಾವರಣವೊಂದು ಅವಳ ಮುಖಕ್ಕೊಂದು ಬಗೆಯ ಭೀಭತ್ಯಾಕೃತಿಯನ್ನಿತ್ತಿದೆ. ಆರೆತೆರೆದ ಬಾಯಿಂದ ಬಿಸಿಯುಸಿರು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮನೋವೇದಕ ನಾದವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಹೊರಬರುತ್ತಲಿದೆ. ಮಲಗಿದ್ದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೇಹವು ಕರುಟಲುಬಿದ್ದ ಹೀರೆಯ ಬಳ್ಳಿಯಂತೆ ವಕ್ರಾಕಾರವನ್ನು ತಾಳಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಅಕೃತಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ, ಭಯಚಕಿತ ನಾದಂತೆ ಜೀವವರ್ಣಿಗಳನ್ನೊರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಅವಳ ಮುಂದೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಬಂದು ಅವಳ ಬಳಿ ಕುಳಿತು ಭುಜದಮೇಲೆ ಕೈಹಾಕಿದ್ದಾನೆ. ತಕ್ಷಣವೇ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಯಾವದೋ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯು ಇರಿದಂತಾಗಲು ಬಿಟ್ಟು ಭಯಗ್ರಸ್ತನಾಗಿ ಹೊರಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದುನಿಂತನು.

* * * * *

ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತಿನಂತನಕ ಆ ಭಯದ ಕಳವಳವು ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಜೇರೆ ಭಾವನೆಯು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂದು ಭಯದ ಕಳವಳವನ್ನು ಹೊರದೂಡಿತು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚಿಂತೆ....ನಾಚಿಕೆ. ತನ್ನ ಮುಖವನ್ನು ತಾನೇ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದಂತಹ ಭೀಕಾರಭಾವ. 'ಇಂತಹ ಅಪರಿಶುದ್ಧ ಮನಸ್ಸು ನನ್ನದು....ಇನ್ನವಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ತರಬಲ್ಲೆ' ಎಂದೆಂದುಕೊಂಡನು. 'ನಾನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವೆ-ನುರಿತಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಅರಿತೂ

ಇಲ್ಲ ಸುರಿತೂ ಇಲ್ಲ' ಎಂದು ಅವನನ್ನೇ ಪೃಥಕ್ಪರಿಗೊಂಡನು. 'ಇದೇ ನನ್ನ ಪರೀಕ್ಷೆ. ಇದನ್ನು ಗೆಲಿದ ಹೊರತೂ ಗತ್ಯಂತರವಿಲ್ಲ—ಅಗಲಿ..... ಅವನು ನೋಡುವ' ಎಂದು ಧೈರ್ಯಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಆಗ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಶಾಸನವು ಪ್ರಚಂಡ ಪ್ರಭೆಯಿಂದ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನ್ನು ನೋಡಿ ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ:—

'ಕ್ಷುದ್ರಂ ಹೃದಯ ದೌರ್ಬಲ್ಯಂ' ಎಂದಂದು ಕತ್ತಿತ್ತಿ ನೋಡಿದ. ಅದೇ ಚಂದ್ರಮನು....ಅದೇ ನಗೆಯಿಂದ ತನ್ನನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ತಲೆಬಗ್ಗಿಸಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ:—

'ಜಗನ್ಮಾತೆ, ಶಕ್ತಿಮಯಾ, ಈ ಕ್ಷುದ್ರಹೃದಯದಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತುಂಬು.'

ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ....ತೃಪ್ತಿಯ ಉನ್ನತವಿಲಾಸದಿಂದೊಮ್ಮೆ ಮುಗುಳ್ಳಗೆ ನಕ್ಕು ಬಿಡುತ್ತ ತೆರಳಿದನು.

ರಮಾ

—:—

೧

ವಾಸುವಿನ ಮನಸ್ಸು ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತು. ಗುಂಡನಿಗೂ ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಗೊತ್ತಿತ್ತು; ಆದರೆ ಪುಟ್ಟರಾಯರ ಪ್ರಭಾವದ ಮುಂದೆ ಯಾರ ಬೆಳೆಯೂ ಬೆಳೆಯುವ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಪುಟ್ಟರಾಯರು ಮಾಡಿದ್ದೊಂದು ರೆವಿನ್ಯೂ ಹೆಡ್ ಗುಮಾಸ್ತೆಯೇ ಆಗಿರಬಹುದು. ಮುಖ್ಯ ಹಣೆಬರಹಾಂತ ಅನ್ನ ಬೇಕಲ್ಲವೇ ಎಲ್ಲಾ ವಿಚಾರಗಳಿಗೂ. ಕಲ್ಲುಗುಂಡಿನ ಹಾಗಿದ್ದ ಮನುಷ್ಯನ ಅಮಲ್ದಾರಿಗೆ ಸರಿಸದೆ ಯಾವನೂ ಒಬ್ಬ ಪೋಕರಿ ಹುಡುಗ ರುದ್ಧ ಎಳೆ ಸಿಂಬಿಕಾಯಿ-
“ಎಂ. ಸಿ. ಎಸ್., ನಲ್ಲ ಡುಮುಕಿ ಹೊಡೆದೊನು” ಅವನಿಗೆ ಅಮಲ್ದಾರಿ ಪಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿ ರಾಯರಿಗೆ ಸರ್ಕಾರದವರು ಹಾಗೆ ಅವನಾನನಾಡಬಹುದೇ? “ಹಾಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಚಾತುರ್ಯ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಯ್ತು” ಎಂದೆಂದುಕೊಂಡು ರಾಯರು ಸಮಾಧಾನನಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು.

ಅವರಿಗಿದ್ದೊನು ಒಬ್ಬನೇ ಮಗ. ರಾಯರ ದರ್ಶಕಿಂತಲೂ ರಾಯರ ಹೆಂಡತಿಯ ಸರಳಸೌಜನ್ಯವೇ ವಾಸುವಿನಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ಗುಣವೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು. ರಾಯರ ಮತ್ತು ಅವರ ಕುಟುಂಬದ ಪ್ರಾಣವಿದ್ದದ್ದು ವಾಸುವಿನಲ್ಲಿ. ಅವನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಒಂದು ‘ಮೊಡ್ಡ ಚಾಕರಿ’ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಾಲಕ್ಕುಬಿನ ಆಸ್ತು ಅನ್ನುವಹಾಗೆ ಇದ್ದು ಬಿಟ್ಟರೆ ಸಾಕೆನ್ನುವುದೇ ಅವರಿಬ್ಬರ ಇಚ್ಛೆಯೂ ಆಗಿತ್ತು.

ವಾಸುವಿಗದು ಡಿಗ್ರಿಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕಟ್ಟುವ ವರುಷ. ತನ್ನ ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಸಾಹಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಿನೆದಿಸಿ ಆ ವರ್ಷ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜಯಶಾಲಿಯಾಗಿ ಬರಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ತಡೆದಿದ್ದ ಮದುವೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ಆಗಲೂ ಬೆಡವೆಂದು ಅವನ ಹಟ. ರಾಯರೂ ಮಗನ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಜಗ್ಗಾಟವನ್ನು ಸಹಿಸಿದರು; ಈಗ ತಾವು ಜಗ್ಗುವ ಕಾಲವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. ಈ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ

ಬಿಲ್ಲ. ರಾಯರ ದೂರದ ಸಂಬಂಧವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬಿಟ್ಟು ಸೂರಿನ ಹಾಕ್ತರು-
ವಾಸುವಿನ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಮಗನ ಚಾತಕ ನೋಡಿಸಿ 'ಬಿಟ್ಟವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೆ'
ಯಾಗುವ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ರಾಯರಿಗೆ ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಂಡು 'ದಯೆವಿಟ್ಟು
ಬದವನ ಅತಿಥ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಹೆಣ್ಣನ್ನು ನೋಡಬೇಡಿ' ಎಂದು
ಬರೆದಿದ್ದರು. ಅವರು ಅಮಂತ್ರಣ ಕೊಡದಿದ್ದರೂ ತಾವೇ ಅನುಸಂಧಾನ
ಮಾಡಿ ನೋಡಿ ಬಂದು ನೆನಪು ಮಾಡಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ನಿರ್ಧರಾ
ಗಿದ್ದರು. ಇನ್ನು ಅಮಂತ್ರಣವೂ ಬಂದಮೇಲೆ ಸಡಗರ ಕೇಳಬೇಕೇ ?

ಹಿಂದೆಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಬಂದಿದ್ದ ಹೆಣ್ಣುಗಳನ್ನು....ಅಂದರೆ ವಿನಾಶ ವಯ
ಸ್ತರಾದ ತರುಣರಿಗೆ ಬರುವ ಗಂಡಾಂತರಗಳನ್ನು....ಉಪಾಯದಿಂದ ನಿವಾರಿ
ಸಿದ್ದ ವಾಸುವಿಗೂ ಇದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿ ತೋರಿತ್ತು. ಹಾಕ್ತರ ಸಂಬಂಧ
ಹೇಗಾದರೂ ಆಗಿಯೇ ಬಿಡಬೇಕೆಂಬ ತಂದೆಯ ಹಟಮಾರಿತನವನ್ನು
ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಜ್ವರಿಸುತ್ತಿದ್ದ....ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ
ಹೇಳದೆ ಕೇಳದೆ ಎಲ್ಲವಾಗದರೂ ಎಷ್ಟು ಬಿಡುವುದು ಎಂದೂ ಅಂದುಕೊಂಡ.
ಆದರೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ಲೇಕ ಭಾವನೆಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡು ಕಾರ್ಯತೋಮುಖ
ವಾಗಲು ತಕ್ಕ ಗುಂಡಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವಾಸುವಿಗೆ ಇಲ್ಲವಾಯಿತು. ಗುಂಡುವನ್ನು
ಸಲಹೆ ಕೇಳಿದ ಅವನು ರುಢಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲುಹಾಕಲು ಒಪ್ಪನು ರಾಯರ
ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದವೆಂದೂ ಅಂದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಗೆಳೆಯನ ಮನಸ್ಸಿನ
ನೋವನ್ನೂ ಸಹಿಸನು. ಉಳಿಯ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತು. ವಾಸುವು ಗಂಟು
ಮೂಟೆ ಕಟ್ಟುವ ಚಿನ್ನಗಳೇ ಇಲ್ಲ. ಪುಟ್ಟರಾಯರ ಪುಟ್ಟಗರ್ಜೆಯೊಂದು
ಕೇಳಬಂತು....ತನ್ನ ಪಾತಿ ನಕ್ಷತ್ರವನ್ನು ಬಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದು ವಾಸು ಹಾಸಿಗೆ
ಮೂಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನು. ಅಳಿಯನ ಹಿಂದೆ ಗೆಳೆಯ ಗುಂಡುವೂ ಹೊರ
ಟನು. ರಾಯರ ಸಂತೋಷಕ್ಕೆ ಪಾರನೇಯಿಲ್ಲ.

೨

ಹೆಣ್ಣನ್ನು....ಹೆಣ್ಣಿನ ಮನೆಯನ್ನು....ಹೆಣ್ಣಿನ ಹಿಂಡು ಬಳಗವನ್ನು
ನೋಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಕಲ್ಯಾಣಿಯ (ಹೆಣ್ಣಿನ ಹೆಸರು) ಕಲ್ಯಾಣಿ ರಾಗವನ್ನು
ಸುಸ್ವರದ ಪಾರ್ಶ್ವೋತ್ತರ ಮಧುರತಾನದೊಂದಿಗೆ ಕೇಳಿದ್ದು ಆಯಿತು.

డాక్టర్ మనೆಯ ఆద్యాత్మ ఆతిథ్యం సవియస్సు కండవల్ల ఆయితు. వాసువిగే క్షేరంబంద పన్ను సేరదు--బలవంతక్కు ఎరడు ప్లేటు కేసరిభాతన్న, ఒండు వాసువిగే బొంబంబవన్న సేరిసికొండు తిందిచ్చను. మృశ్మంబ కాసియందరే వాసువిగొండు 'దృదయ చోబ్బ' - మనశ్శేరద పంకామంద నాత్మ్యదు లోంటిగళ్లయి తృప్తిపట్టు గొందిచ్చను. అపహర ముగియితు - మాతృకతగారంభ వాయుతు. డాక్టరు తమ్ము స్థితిగతిగళ్ల పవరిసి 'శన్యావాన'ద పుణ్యవన్న దొరకెసికొడబొకేండు ప్రార్థిసికొండరు. వాసువిగే పరవాగి రాయరు 'ఆగబయదు' అందొ చిట్టరు. వాసు బిష్టనంత ఆప్టన ముయవన్న మృ ముందే మావనాగువ 'నరేత మిశయ తాత'న ముయవన్న మృ శూరి తింద బొంబంబవన్న బొంబంబికొట్టెత్తా కుకతను.

అగ్నేపత్రికే మద్యోత్సవస్య అందే రాత్రి సరవోరితు. వాసు గుండు ఇబ్బర యోరతు ఆయన బళగవల్లా మారసేయివస అూరిగే పృయాణ బళిగదరు. గళియిరిబ్బరు కాలేటా వాస్త్యేలా సేరిదరు. నవరాత్రియ అత్తవ న్నొడి యోగువ జపలవ్నండుకడ.....మత్తే వాసువిగే 'స్వంతకేలస'వ్నండుకడ ఆవరన్న మృశ్మంబ అూరిగెతు.

వాసువిగే సీరవతేయ గుండువిగే ఆర్జయవన్న టుమాడదే ఇరలిల్ల. వాసువిగే ఆద్యంత జరిత్రయన్న బల్ల భూపసేందరే గుండు. వాస్త్యేలన ముఖిభోజన తిరిసికొండు ఇబ్బరు దరబే కేళిచ్చుత్త ముగిచ్చరు. గుండు మేల్లగే శిఖిలగారంభివను.

'అంతా మదువేగే ఒప్పిడియల్లా వాసు మృ హియో రదభాస'

వాసువిగే అత్తర యోళియలిల్ల.

'దేళ్లు పను ఆసిక్ష్మామ్మ.....సెన్న 'ఆదర= ధర్మ=దేవత'గే యొందికేయాయితో? '

ವಾಸುವು ಮಾತು ಮರೆಸಲೆತ್ತಿಸಿದನು. ಅದರೆ ಗೆಳೆಯನ ನಿರ್ಧಾರವ ಮುಂದೆ ಅವನ ಅಟ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ.

‘ಹಾಗಾದರೆ ಒಪ್ಪಿದಹಾಗೆ ತಾನೆ ?’

‘ನಾನೇನೂ ಮಾಡಲಿ. ಅಪ್ಪ ಮಾಡಿದ್ದು ನಿನಗೇ ನೋಡುತ್ತಾ ಇದ್ದೆಯಲ್ಲ.’

‘ಜೊಡದಿದ್ದರೆ ಆಗಲೇ ಜೊಡ ಅನ್ನಬೇಕಾಗಿತ್ತು.’

‘ಅಷ್ಟು ಧೈರ್ಯ ಆಗ ಬರಲಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ. ಈಗ ನನು ಮಾಡೂ ಅಂತಿ.’

‘ನಾನೇನೂ ಹೇಳೋಲ್ಲ. ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡೋನುನೀನು....ಮಾಡಿಕೊ. ನಿನಗೇ ಅದ್ದು ಅನ್ಯಾಯ.’

‘ಅಲ್ಲವೋ ಗುಂಡೂ—ಈಡಿಯಟ್—ಆ ಹಯವದನಾನ ಹೇಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಲೋ.....ನಿನಗೆ.....’

‘ಹೇಗೆ ಅಂದರೆ ಅಗ್ನಿ ಸಾಕ್ಷ್ಯವಾಗಿ....ಗುರುಹಿರಿಯರ ಎದುರಿಗೆ ಧನುಸ ಪತ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು.’

ಆ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದೇ ವಾಸುವಿನ ಸಮಸ್ಯೆ. ಕಲ್ಯಾಣಿಯ ಕಲ್ಯಾಣ ಗುಣಗಳು ತನಗೊಪ್ಪಿಗೆಯಾಗದಿದ್ದುಮೊಂದು ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೂ ಗುರುತರವಾದದ್ದು ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವಿತ್ತು. ಅದೇ ವಾಸುವಿನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು. ಸರ್ವಜ್ಞ ಗುಂಡು ಆ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಭಾಷಣೆ ಬಾರದಂತೆ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳಿಗೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ಹಿಗ್ಗಾ ಮುಗ್ಗಿಯಲ್ಲ ಬಡದಾರ ಎಷ್ಟುದೂರ ತಡೆದೀತು ?

ಇಬ್ಬರೂ ಚಿಂತಾಮುಗ್ಧರಾದರು. ಗುಂಡುವು ಕೂಡ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ರಾಯರ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಭಂಗತಾರದಂತಿರಬೇಕು—ಈ ಸಂಬಂಧ ಹೇಗಾದರೂ ತಪ್ಪಿಹೋಗಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಬೇಕು. ಯೋಚನೆಯಲ್ಲ ಹೊತ್ತುಪಾರಿ ಕಾಫಿಯ ವೇಳೆಯನ್ನು ಬಳಿ ಬರಿಸಿತೇ ವಿನಾ ಬಗೆ ಮಾತ್ರ ಹರಿಯಲಿಲ್ಲ.

೩

ದಸರಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಮಿತ್ರರಿಬ್ಬರೂ ಊರು ಸೇರಿದರು. ವಾಸುವಿನ ಜೀವನವು ಅಂದಿನಿಂದ ದುರ್ಭರವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು. ತಂದೆಗೆ ಎದುರು ಹೇಳಿ ಜಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲದ ದುಃಖಪ್ರಾಂಮುಕನಾದ, ತನಗೆ ಬಿಡದ ಯಾವದೋ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಒಲಿದಂತೆ ನಟಿಸಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ದುಃಖಪ್ರಾಂಮುಕನಾದ, ಹೀಗಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚವೇ ಬೇಡವಾಗಿ ತೋರುತ್ತ ಬಂದಿತು. 'ಪರೀಕ್ಷೆಯಾಗಿ ಹೋಗಲಿ ಅನಂತರ ವಿವಾಹ ನೆರವೇರಲಿ' ಎಂದು ಗುಂಡುವಿನ ಮೂಲಕ ವಿವಾಹವನ್ನು ಮುಂದೆ ಹಾಕಿಸಿದ್ದ. 'ಆದ ರೇನು, ಎಂದಾದರೂ ಆ ಬಲಿಯ ಬಲೆಗೆ ಬೀಳಬೇಕಲ್ಲಾ' ಎಂಬ ಕ್ಲೇರವು ಅವನನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು.

ಈ ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸದಸಾರಿಯನ್ನೂ ಮರೆತುಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಿಂದ-ಅಂದರೆ ತಾನು ಇಂಟರ್‌ಮೀಡಿಯೇಟ್ ತರಗತಿಗೆ ಬಂದ ಕಾಲದಿಂದ ಜೆನ್ನಾ ಗಿ ಬಲ್ಲ ರಮೆಯನ್ನು ಮರೆಯಲೆತ್ತಿಸಿದನು. ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ತಮ್ಮ ಮೈತ್ರಿಯನ್ನು ಕಚ-ದೇವಯಾಸಿಯರ ಗೆಳೆತನಕ್ಕೆ ಇಬ್ಬರೂ ಹೋಲಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ವಾಸುವೆಂತು ರಮೆಯ ಗುಣಕ್ಕೆ ಮರುಳಾಗಿ ಮನಸೋತಿದ್ದನೋ ರಮೆಯೂ ಅಂತೆಯೂ ವಾಸುವಿನ ತೀಮನದ ಎಳೆ ಬೆಳಕಿಗೆ ತಲೆಬಾಗಿದ್ದಳು. ಮುಗ್ಧ....ಯೌವನೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಳು....ಮೊಗ್ಗು ಯು ಪೂತನಕ್ಕೆ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಅಡಿಯಿಡುತ್ತಲಿದ್ದಿತು....ಅಷ್ಟರಲ್ಲೆಯೇ ಯಾರೋ ಎಲ್ಲೆಂದರೋ ಒಂದಪೂರ್ವಬಗೆಯ ಕಂಪನ್ನು 'ಮೊಗ್ಗು-ಪೂವಿಗೆ' ಸೇಚನಮಾಡಿದರು....ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷ ಕಳೆಯಿತು....ಮತ್ತೆ ಯಾರೋ ಬಲಿಷ್ಠರು ಕಾರಿಣ್ಯಪರಾಕಾಷ್ಠತೆಯಿಂದ ಕಂಪನ್ನು ಕಿತ್ತೊಯ್ದರು....ಅಂದಿನಿಂದ ಪೂವು ಅರಳುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಮೆಲ್ಲ ಮೆಲ್ಲನೆ ಬಾಡುತ್ತ ಕಂದುತ್ತ-ಕುಂದುತ್ತ ಬಂದಿತ್ತು. ಕೆಲಕಾಲ ಹಾಗೆ ಕಳೆಯಿತು. ಆ ದಯಾರ್ಥ ಬನಕ್ಕೆ ವಾಸುವು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದನು. ಎಳೆತನದ ತೀಮನದಿಂದ ಪೂಗಡಕ್ಕೆ ನೀರೆರದು ಅದು ಜಿಗುರೊಡೆದು, ಪೂವರಳುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಕಾಡುಮೆಡುಗಳ, ಜಿಟ್ಟುಗುಡ್ಡಗಳ, ನೀಲಾಂಬರದ ದಿವ್ಯಸೌಂದರ್ಯದ, ಹಕ್ಕಿಪಕ್ಕಿಗಳ ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನಾಯ್ದುತಂದು ಆಶಾತುರನಂತೆ ತನ್ನ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯ

ಗಿಡದ-ಮನಮೋಹಕ ಪುಷ್ಪಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡುಹೋದನು. ಪೂವು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ತನ್ನ ಬಾಳು ಮುಗಿಯಲಿಲ್ಲ....ಮುಗಿಯುವುದಿಲ್ಲ....ಮುಗಿಯುವುದಿಲ್ಲ.....ಜಿಗ್ಗಾಗಿ ಅರಳಬೇಕು....ಯಾರೊಬ್ಬರ ಮುಡುಕುವುದೂ ಅಲಂಕರಿಸಬೇಕು ಕಂಪಿಸುವಂಥ ಸುರಬೇಕು....ಅನಂತರ ತೃಪ್ತವ್ಯವೆಂದು ಸಂತಸದಿಂದ ಹೊರಟು ಅನಂತರಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಬೇಕು ಎಂಬಾಕೆ ಮೂಡಿತು. ಬೆಂದು ಭಸ್ಮರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಿದಿದ್ದ ಕೊಮ್ಮಲ ಕುಸುಮಕ್ಕೆ ಅವ್ಯತಸಂಚನಮಾಡಿದ ಭಾಗ್ಯವಾಲಿಯೆಂದು ನಿರ್ವಿಣ್ಣನಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ರಮೆಯು ಕೆಲವಾರು ಹೊಸಕಳುಹಿಸಿದ್ದ ರೂಪವನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೊರಟು ಬಿಟ್ಟು. ಅವಳನ್ನು ಮನೆಗೆ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. 'ರಮೆಯನ್ನು ಹೊರಿಸೋಣಲೇ?' ಎಂಬುದು ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿತ್ತು. 'ತನ್ನನ್ನು ಅದರ-ಮೂಲ-ವಿಂದು ಗ್ರಹಿಸಿದ್ದ ಅವಳಿಗೆ ಹೊರತನದ ಕಷ್ಟವೋಲೆಯನ್ನು ತೋರುವುದು' ಎಂದು ಚಿಂತಿಸಿದನು. ಆ ಮರುಕ್ಷಣವೇ ತನ್ನನ್ನು ಕಾಣದೆ ರಮೆಯೆಷ್ಟು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೋವು ತಂದುಕೊಂಡಿರುವಳೋ ಎಂದು ಅವಳಿಗಾಗಿ ಮರುಗುವನು. ಅಳಿಯುತ್ತು ಸುರಿಯುತ್ತು ಕೊನೆಗೆ ಅವಳನ್ನು ಹೊರಿಸಿ ನೋಡಿ ನಡೆದುದನ್ನು ನಿರ್ವಂಚನೆಯಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ಹೇಳಬಿಡುವುದೇ ಉತ್ತಮವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಂಡನು.

೪

ದವರಾ ರೂಪ ಮುಗಿದಿತ್ತು. ವಾಸು ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹಿಂತಿರುಗಿದ ಸಂಗತಿಯೂ ರಮೆಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಅವನೊಂದಿಗೆ ಅವನ ತಾಯ್ತಂದೆಗಳು ಹೋಗಿಬಂದ ಸಂಗತಿಯೂ ತಿಳಿದಿತ್ತು. 'ಯಾವುದಾದರೂ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದಕ್ಕಿರಬಹುದೇ?' ಎಂದು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅಂದುಕೊಳ್ಳುವಳು. ಅದರ ತನ್ನ ಹೃದಯದ ಸ್ವಾಮಿಯು ತನಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ....ಮದುವೆಗಾಗಿ ನೋಡಬೇಕಾದ ವಂಚಕನಲ್ಲನೆಂದುಕೊಳ್ಳುವಳು. ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಿತಾಹಿತ ಭಾವನೆಗಳು ನಿಜವಾದರಾದಲ್ಲಿ ಮನುಗುವ ಮಿಂಚಿನ ಹುಳದಂತೆ ಒಮ್ಮೆ ಕತ್ತಲೆ ಒಮ್ಮೆ ಬೆಳಕನ್ನು ಬರಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಇನ್ನೆಲ್ಲ ಅಂದೋಲನಗಳ ಕಿರೀಟಪ್ರಾಯವಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕಾರುಬಾರಿ ಹೇಳಿಕಳುವಿದರೂ ವಾಸುವು ಏತಕ್ಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಚಿಂತೆ. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ

ಬೂಟೆನಿಟ್ಟುಗಳು ದೇವವಾಗುವುದೊಂದಷ್ಟೆಯೇ? ರಮೆಯ ತಾಯಿಯು ಬಹಳ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದ ಹೆಂಗಸು. ಗಂಡನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಮೇಲೆ ಮೈದುನರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಗೆ ಸಿಲುಕಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿಗಿಕೊಂಡು ಬೀದಿಯ ಭಿಕ್ಷುಕ ರಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ ತಾಯ್ತನದ ಒಳರಕ್ತಿಯು ರಮೆಯ ಭವಿಷ್ಯತ್ಯೋಚ್ಛಾಸನೆಯ ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ದಾರಿ ತೋರಿಸಿತು. ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರ ಮನೆಯ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಕುಪ್ಪಸಗಳನ್ನು ಹೊಲೆದುಕೊಟ್ಟು ಮಗಕೊಂದಿಗೆ ಬೇವಿನ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ದುರದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ರಮೆಯ ಗಂಡನೂ ತೀರಿ ಕೊಂಡ! ಸೀತಮ್ಮನವರ ತಲೆಯಮೇಲೆ ಆಕಾರವೇ ಕಳಚಿ ಬಿದ್ದಂತಾಯಿತು. ಮಗಳನ್ನು ರಾಲಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ವ್ಯಾಸಂಗಮಾಡಿಸುತ್ತ ಬಂದರು. ರಮಾ ತನ್ನ ಚಾಣತನದಿಂದ ಸ್ವಾಲಂಕರವಿಟ್ಟೊಂದನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡು ತಾಯಿಗೆ ಹೊರೆಯಾಗದೆ ವಿದ್ಯಾವ್ಯಾಸಂಗವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಸೀತಮ್ಮನವರದು ಬಡತನದ ಸಂಸಾರ. ಆದರೆ ಬೇವಿನದ ಯಾವ ಸುಖವನ್ನೂ ಕಾಣದ ಕುಮಾರಿಯು ನೊಂದಾಳೆಂದು ಅದಷ್ಟು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಿ ನಿನದಲೇ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಮೆಯು ವಾಸುಕಿನೊಂದಿಗೆ ಸಲಿಗೆಯಿಂದ ಓಡಿಯಾಡುವುದು, ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡುವುದು ಅವರಿಗೆ ತಪ್ಪಾಗಿ ತೋರಿಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೆಣ್ಣುಗಂಡುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಕಂಡುಬಿಟ್ಟರೆ ಪ್ರೇಮ ವಾಗಿಬಿಡುವವೆಂಬ ತಾತ್ವಿಕರ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೀತಮ್ಮನವರು ಸೇರಿದ್ದು ದೇವ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು—ಅಥವಾ—ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಗಡನವಾದ ಕಾರಣವಿರ ಬಹುದು.

ವಾಸುವನ್ನು ಕಾಣದೆ ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತಕಾಗಿದ್ದ ಮಗಳನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸುವುದು ಸೀತಮ್ಮನವರಿಗೆ ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಮನಸ್ಸಿನ ಮೊದಲನೇ ಮಾತಿನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯು ನಿರರ್ಥಕವಾದುದೆಂಬುದನ್ನರಿತು ಸುಮ್ಮನಾದರು.

ಮನೆಯು ಚಿಕ್ಕದಾದರೂ ಹೊರಗೊಂದು ಪುಟ್ಟ ತೊಟವನ್ನೂ, ಪೌಳಿ ಗೋಡೆಯನ್ನೂ ಪಡೆದುದಾಗಿತ್ತು. ರಮೆಯೇ ನಿರಂತರ ಕೆಲ ಪೂಗಿಡಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ್ದಳು. ಜಾಜಿಯ ಬಳ್ಳಿಯ ಬಿಂಕವನ್ನು ಜಿಂಗುಲಾಬಿಯ ಬೆಡಗಿಗೆ ಹೊರಿಸುತ್ತಾ ಜಾಜಿಯ ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಗುಲಾಬಿ ಬಿಡಬಾರದೇ ಎಂದು

ಬಯಸುವಳು. ಸಂಸಿಗೆಯ ಸುರುಚಿರಾಕೃತಿಯಲ್ಲ ಮಲ್ಲಗೆಯ ಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ಬಯಸುವಳು....ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಭಾವನೆಯ ಹೆಕ್ಕಿ ಹಾರಿವಿಡಿಯಲ್ಲಲ್ಲಾ ಹಾರುತ್ತ ಅದು ತೋರುತ್ತಿದ್ದ ಸುಂದರ, ವಿಚಿತ್ರ, ಅಮಾನುಷ ನೋಟಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡಿ ನೋಡಿ ಮನದ ಮಧುಸಾತ್ರೆಯನ್ನು ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅದರೊಮ್ಮೆಮ್ಮೆ ಈ ಅನುಭವಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮರೆತು ಧೃತಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಗಾಯಕನಂತೆ ಅಧೋವದನಳಾಗಿ ತನ್ನ ಬಾಳುವೆಯ ಸಿರಸತೆಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತ ಕಂಬನಿ ತುಂಬುವಳು.

* * * * *

ವಾಸುವಂದು ಬಂದೆಂಬದುವನಂದು ರಮೆಯ ಮನಸ್ಸಿನ ಧೈರ್ಯ. ಹಾಗೆಂದು ಹುಟ್ಟಿ ಅವಳ ಚಿಂತೆಯ ಮುಡುಪನ್ನು ದೂರ ಬಿಸುಡಿತೋ ಅವಳಿ ಬಲ್ಲಳು. ಮುಂಚಿನಂತೆ ಎಲ್ಲಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಸುಳಿದು 'ಸ್ವಾಗತ ಸಮಾರಂಭ'ವನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದಳು. ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ವಾಸುವು ಬರಲೇಬೇಕೆ ?

ಕಂಗಳೆರಡೂ ಬೆರೆತವು. ರಮೆಯ ಸ್ವಾಗತಸಮಾರಂಭವೆಲ್ಲಾ ಗಾಳಿಗೆ ತೂರಿಯೋಯಿತು. ಮನೆಗೆ ಬಂದವನನ್ನು 'ಬನ್ನಿ-ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿ' ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕೂಡ ಮರೆತುಹೋಯಿತು. ತನ್ನ ಸೋಲನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಒಳಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋದಳು. ಮುಂದಿನ ಕಾಯ-ಕ್ರಮವನ್ನು ಸೀತಮ್ಮನವರೇ ನೆರವೇರಿಸಿ ವಾಸುವನ್ನು ಒಳಕ್ಕೆ ಕರೆತಂದು, ಕೈಗೆ ಕಾಫಿಯ ಲೋಟವನ್ನಿತ್ತಿಯಜೀಕಾಯಿತು. ವಾಸುವು ಕೆಲವು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಉಪಚಾರೋಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಸೀತಮ್ಮನವರನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿ ಮೆಲ್ಲನೆ ರಮೆಯ ಕೋಣೆಗೆ ಹೋದನು.

ರಮೆಯು ವಾಸುವಿನಾಗಮನವನ್ನು ಕಾಣಲಿಲ್ಲ; ಕಂಡಿದ್ದರೆ ಹಾಸಿಗೆಗೆ ಮುಖವಿಟ್ಟು ಆಳುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ವಾಸುವೇ ಬಳಸಿದನು, ಅವಳ ಮೊಗವನ್ನು ನುಲಿನೆತ್ತಿ:—

‘ರಮಾ.....’ ಎಂದನು.

ಆ ಮಧುರ ನುಡಿಯು ರಮೆಯನ್ನು ರಮಿಸಿ ಬಹಳ ದಿನಗಳಾಗಿತ್ತು. ಇಂದು ತನ್ನ ತಪವ ಸಿದ್ಧಿಯೆಂದು ಸಂತಸಗೊಂಡು

‘ಎನು.....’ ಎಂದಳು.

‘ಕಣ್ಣಿಲ್ಲ ಎತಕ್ಕೆ ನೀರು ?’

‘ಎತಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲ ಸುಮ್ಮನೆ.’

‘ನನ್ನಿಲ್ಲ ಹೇಳಬಾರದೇನು ?’

‘ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಸಿವು.....’

‘ನಾನು ಇಷ್ಟದಿವಸ ಬರಲಿಲ್ಲವೆಂದೆ ?’

‘ಹೂ....ಎನ್ನಲೇನು.’

‘ಅನ್ನು ರಮಾ....’

‘ಅಗಲಿ ಅದೆ. ಇಷ್ಟದಿವಸ ಎಲ್ಲಿಗೆ ದಯಮಾಡಿಸಿದ್ದಿರಿ.’

‘ಮೈಸೂರಿಗೆ.....’

‘ಟೆನ್ನಿಸ್ ಮ್ಯಾಚ್‌ನಿಗೋ ?’

‘ಹೂ....ಅದೂ ಒಂದು ಕಾರಣ.’

‘ಹಾಗಾದರೆ!’

ಮುಂದಿನವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವುದು. ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ಸುರವನಾಗಿ ಕುಳಿತನು. ಯಾವುದೂ ಬಗೆಹರಿಯಲಿಲ್ಲ. ರಮೆಯು ಎನೆಯುತ್ತದೆ ತನ್ನನ್ನೊಳೊಡುತ್ತ ಉದ್ದೇಗದಿಂದ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದದನ್ನು ಕಂಡನು. ‘ಎಂದಾದರೂ ಹೇಳಲೇಬೇಕು ಸಂಕೋಚವೇತಕ್ಕೆಂದು’ ಧೈರ್ಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು,

‘ರಮಾ.....’

‘ಎನು ?’

‘ನೀನು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಟರ್ ನಂಬಂಡಯ್ಯನವರನ್ನು ಬಲ್ಲೆಯಾ?’

‘ಕೇಳಿರುವೆ.’

‘ಅವರಿಗೊಬ್ಬಳು ವಿವಾಹ ವಯಸ್ಕನಾದ ಮಗಳಿರುವುದು ಗೊತ್ತೇನು?’

‘ಇಲ್ಲ.’

‘ಅವಳನ್ನು ನಾನು ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ತಂದೆಯವರ ಬಲವಂತ. ಹೆಣ್ಣನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೋಗಿದ್ದುದು. ರಮಾ....’

‘ಎನು ?’

‘ಇದಕ್ಕೆ ನೀನೇನನ್ನುವೆ ?’

‘ಏನೂಯಿಲ್ಲ. ಸಂತೋಷ’ ಎಂದು ತಲೆಬಾಗಿರುವಳು.

ಅವಳ ಬಾಗಿದ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡುವ ಧೈರ್ಯ ಕೂಡ ಇಲ್ಲವೆ ವಾಸುವು ತಲೆಬಾಗಿದಳು.... ಈ ಶಾಂತಿ ಸಂದೇಶದ ಪ್ರಭಾವ ಎಷ್ಟುಹೊತ್ತು ವ್ಯಾಪಿಸಿತೋ ಇಬ್ಬರೂ ಅರಿಯರು. ಸ್ವಿತಮ್ಮನವರು ಬಂದು ಎಚ್ಚರಿಸಿದುದು ಮಾತ್ರ ಜ್ಞಾಪಕ.

ರಮೆಯು ಸ್ವಿತಮ್ಮನವರನ್ನು ಕರೆದು ಹೊರಗೆ ಹೋದಳು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಾನಂತರ ಅವರೊಬ್ಬರೇ ಹಿಂದಿರುಗಿದಾಗ ಅವರರಡು ಕಂಗಳೂ ಶೋಕ ದೀವಿಗೆ ಅಭಿಷೇಕಮಾಡಿದ ಗುರುತನ್ನು ತೋರುತ್ತಿದ್ದವು.

ವಾಸುವು ಎದ್ದು ಹೊರಡಲನುವಾದಳು. ರಮೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿರ ಕರೆದು ಧೃಡಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೈಹಿಡಿದು: —

‘ಹೆದರಬಿಡ ರಮಾ. ಎಂದಿದ್ದರೂ ನೀನೇ ನನಗೆ.... ಮುಂದೆನೋ ಹೇಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಮಾತು ಹೊರಡದಾಗಿ ಸುಮ್ಮನಾಗಿ ಮನಗೆ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟನು. ಸ್ವಿತಮ್ಮನವರ ಮನೆಯಿಂದ ದಾರಿದೂರ.... ದೂರ ವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆ ವಾಸುವಿನ ಮನಸ್ಸು ಅವರ ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ಸುಳಿ ಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. ದೃಷ್ಟಿ ಚಾಚುವತನಕ ಬಾಗಿಲ ಬಳಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬೆನ್ನಿತ್ತು, ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಾ ನಿಂತಿದ್ದ ತಾಯಿ ಮಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ನೋಡುತ್ತಾ ಹೊರಟುಹೋದಳು.

೫

ಈ ಅನುರಾಗರಹಿತ ಮದುವೆಯನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಬಿಡಬೇಕೆಂಬ ಗುಂಡುವಿನ ಪ್ರಯತ್ನ, ವಾಸುವಿನ ಆರಯಗಳೆರಡು ಭಗ್ನ ವಾದವು. ಮಾತುಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾಗಿ ಹೋಯಿತು.... ದೊಡ್ಡವರ ಸಂಬಂಧ. ಇನ್ನು ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರ್ಯಾಯೋಚನಗಳು ಪುಟ್ಟುರಾಯರಿಗೆ ಬೇಕಿರ ಲಿಲ್ಲ. ವೈಶಾಖ ರುದ್ಧ ನವಮಿ ದಿವಸಕ್ಕೆ ಲಗ್ನವೂ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ವಾಸುವಿನ ಮತ್ತು ಅವನ ಸ್ನೇಹಿತರ ಪರಿಚ್ಛೇಯ ಮುಗಿದಿರು ತ್ತದೆಂಬುದೊಂದು ವಿಚಾರ, ಡಾಕ್ಟರ್ ಸಾಹೇಬರಿಗೂ ಹಣಕಾಸುಗಳನ್ನೊದ ಗಿಸಿಕೊಂಡು ‘ಅದ್ದೂರಿ’ಯಿಂದ ಲಗ್ನ ನೆರವೇರಿಸಲನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆಂಬ

ಮೊಂದು ವಿಚಾರ. ಹೀಗೆ ಎರಡೂ ಸೇರಿ ನಿಶ್ಚಿತಾರ್ಥಕ್ಕೂ ಲಗ್ನಕ್ಕೂ ೬-೬ ತಿಂಗಳ ಅಂತರವನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿತು.

ವಾಸುವಿನ ಪರೀಕ್ಷೆಯಾರಂಭವಾಯಿತು. ಪರೀಕ್ಷಾರ್ಥವನವಲ್ಲ ದಿನ ಕೊಂದು ಬಾರಿ ರಮೆಯ ಸಂದರ್ಶನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮೊದಲಿನ ಸಲಿಗೆಯ ಅಕರ್ಷಣೆಯಿಲ್ಲ...ಸಂಪ್ರದಾಯ ಸ್ನೇಹದ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದ ಒಂದೆರಡು ಮಾತುಗಳು. ಪರೀಕ್ಷೆ ಮುಗಿಯಿತು....ಇಬ್ಬರೂ ಚೆನ್ನಾಗಿರಬೇಕು ಮಾಡಿದ್ದರು.

* * * * *

ವೈರಾಘವಾಸ ಬಂದಿತು....ನವಮಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿರ ತಂದಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಸಂತೋಷ ಪಾರಾವಾರದಲ್ಲ ಮುಳುಗಿ ಏಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ವಾಸು ಮಾತ್ರ ವಡವಲ್ಲಯೇ? ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿ ನಿಂತು ಆ ಮಾಯೆಯ ಮೋಹವನ್ನು ನೋಡಿ ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ನಗುತ್ತಲಿದ್ದನು. ವರಪೂಜೆಯಾಯಿತು. ನಾಂದಿಯಾಯಿತು. ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಮೆರವಣಿಗೆಯೂ ಮುಗಿಯಿತು....ಉಳಿದಿದ್ದು ದೇ ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಸವ. ವಾಸುವಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕಠಿಣಸ್ವತಃಪೂಂದರ ಅನುಷ್ಠಾನ—ಯಾವ ಜ್ಞಾನದ ಬಂಧನ. ದುಃಖಮಯವಾದ ಸೌಖ್ಯದ ಸೊಗಸು. ಈ ಭಾವನೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ತನ್ನ ಹೆಡಿತನದ ಕಷ್ಟ ಚಿತ್ರಗಳು ತಾನು ಕೈಯಲ್ಲ ಹಿಡಿದು, ಮೂಸಿ, ಬಿಸುಡಿದ ಹೂವಿನ ಸ್ಮರಣೆ. ಇವುಗಳ ಸಂರಾವದಲ್ಲಿ ಉತ್ಸವದ ಭೇರಿನಿನಾದವು ಕಿವಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದೇ ?

ಮದುವೆಯ ಮುಹೂರ್ತ ಸಮಾಪಿಸಿತು. ಮದುವೆಯನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ್ದ 'ಗುರುಹಿರಿಯರು' ದೀರ್ಘವಾಗಿ ವಂದನಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ. ತುಂಬಿದ ಸಭೆಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಸೀತಾಂಬರಧಾರಿಗಳಾಗಿ ಎದುರುಬದುರು ಇಬ್ಬರು ಬೀಗರೂ ಬೀಗಿತ್ತಿಯರೂ ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ. ಸುಮಂಗಲೆಯರ ಸುಮಂಜುಳ ಕಲಕಲರವ. ಧಾರೆಯ ಅಂತರ್ವಲವು ವಧೂವರರ ಮಧ್ಯೆ ನಿಂತಿದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಸಮ್ಮತವಾದ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಣಯನೋಟವು ಬೀಳಬೇಕು....ವಾಸು ಕಲ್ಯಾಣಿಯ ಚಿವಗಲೆರಡೂ ಕೂಡಿ.....'ಗುರುಹಿರಿಯರು' ಅಜ್ಞೆಯಿಂದ ಕೂಡಿ....ಜೀವನದ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಒಮ್ಮನಿಂದ ಒಮ್ಮನುಮತಿಯಿಂದ ಸಹಿಸಿ ಅನುಭವಿಸುವುದಾಗಬೇಕು....ಅಂತಹ ಮಹದ್ವಮಯವು ಸಂಭವಿಸಿದೆ

ಆಗ....ಆಗ....ತಂತಿಯ ಸತ್ತವೊಂದು ಡಾಕ್ಟರ ಕೈಸೇರಿತು....ಅವರು ಓಡಿ ಕೊಂಡು ನಿಶ್ಚಿತನರಾಗಿ ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಪ್ಪಿ ಬಿದ್ದು ಬಿಟ್ಟರು.

ಸಭಾಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲೋಲ ಕಲ್ಲೋಲವೆದ್ದಿತು. ಡಾಕ್ಟರಿಗೆ ಸೇವಾ ಶಿಶ್ಯೋಗಲಾದವು. ಹತ್ತಿರವಿದ್ದವರು ಯಾರೋ ತಂತಿಯನ್ನು ಘಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಓದಿದರು.

‘ ನಂಬುಂಡಯ್ಯನವರಿಗೆ.....ನಿಮ್ಮ.....ವೃದ್ಧ.....ತಂದೆಯವರು.... ಈ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ — ತೀರಿಕೊಂಡರು....ಕೂಡಲೆ ಹೊರಟು ಬರುವುದು.....ಕೃಷ್ಣ ರಾಜೇಂದ್ರ ಆಸ್ಪತ್ರೆ. ’

ತಮ್ಮ ಬೀಗರ ತಂದೆಯವರು ಕಾಹಿಲೆಯಾಗಿ ಕೃಷ್ಣ ರಾಜೇಂದ್ರ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಪುಟ್ಟೂರಾಯರಿಗೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಯ ಮಿಂಚಿ ಹೋಯಿತು. ಅಪಶಕುನ....ವಿವಾಹ ನಿಂತುಹೋಯಿತು....ಗಂಡಿನ ಕಡೆ ಯವರು ಪೆಚ್ಚುಮೋರೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು.

೬

ಜಗನ್ನೋಹನ ಅರಮನೆಯ ಸಭಾಮಂದಿರ. ಮಂದಿರವು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಗಣದಿಂದ ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ಹೋಗಿದೆ. ಇಂದು ‘ ಪದವೀದಾನ ಮಹೋತ್ಸವ. ’ ಕವಿ ರವೀಂದ್ರರು ಸ್ನಾತಕರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದಾನಮಾಡಲೊಪ್ಪಿ ದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಕುಳಿತಿದ್ದಡೆಯಿಂದಲೇ ಮಣಿಯುತ್ತ ತಮ್ಮ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು, ಗುರುದೇವನ ಉಪದೇಶಾವೃತವನ್ನು ಪಾನ ಮಾಡಿ ತಂಡತಂಡವಾಗಿ ಹೊರಬಿದ್ದಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ವಾಸು, ಗುಂಡೂ ಇಬ್ಬರೂ ಇದ್ದರು. ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಆಡುತ್ತ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಎಡಪಕ್ಕ ದಿಂದ ರಮಾದೇವಿಯು ಹೊರಬಿದ್ದು ಕಂಡುಬಂದಿತು.

ಬಾಗಿಲಬಳಿ ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಇಬ್ಬರ ದೃಷ್ಟಿಗಳೂ ಸಂಧಿಸಿ ದವು. ವಾಸುವು ಅವಳ ಬಳಿ ಸಾವಿ ಒಂದೆರಡು ಮಾತನಾಡಿ ತನ್ನ ಗೆಳೆಯರ ಬಳಗವನ್ನು ಬಂದು ಸೇರಿದನು.

ಅದೇ ಸೀತಮ್ಮನವರ ಅದೇ ಪುಟ್ಟಮನೆ. ತೋಟದ ಮಧ್ಯೆಯಿದ್ದ ಕಲ್ಲು ಜಿಂಚಿನಮೇಲೆ ವಾಸುವು ರಮೆಯೊಂದಿಗೆ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ಇಬ್ಬರೂ ಯಾವದೋ ಚಿಂತೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದಾರೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ವಾಸುವಿನ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ನಗೆ ತೇಲುವುದು; ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ರಮಾ ಕಂಡುಬಿಡುವಳೋ ಎಂದು ನಗೆಯನ್ನು ಒತ್ತಿಹಿಡಿದು ಚಿಂತಾಮುದ್ರೆಯನ್ನೇ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿಬಿಡುವಳು. ರಮೆಗೂ ಹಾಗೆಯೇ. ಅವನ ನಗೆಯಲ್ಲಿ ಆಲೆಯ ಲೀಲೆ; ಅವಳ ನಗೆಯಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿಯ ತಾಂಡವ. ಈ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಕಳಂಕನೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಅಕಳಂಕ ಶಶಿ. ಅವನ ಗೆಲೆಯ ವಸಂತ. ರಮೆಯ ಹಣೆಯಿಂದ ಸೃಶಾನ ಶಾಸನವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ; ಮಂಗಳದ್ರವ್ಯದಿಂದ ಶೋಭಿತವಾಗಿತ್ತು; ಅವಳ ಮುಡಿಯು ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಭಾರದಿಂದ ಜಗ್ಗುತ್ತ ತನ್ನ ರೂಪ ರಾಶಿಯಿಂದ ಜಗವನ್ನೇ ಮೋಹಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಬಿಗಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಮಾರುತನ ತುಂಟತನವು ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಕಂಪನ್ನು ವಾಸುವಿನ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ ಕ್ಷೀರಿಸಿ ಅವನ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಅಲ್ಲೋಕಲ್ಲೋಲ ಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತಲಿದ್ದಿತು. ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಆನಂದೋದರದಲ್ಲಿ ಕೇಳಬರುತ್ತಿದ್ದ ಮಧುರ ಸ್ತ್ರೀಕಂಠದ 'ಕೇದಾರಗೌಳ'ರಾಗದ ರಾಮಣೀಯಕ ರವ.

ರಮೆಯೇ ಧೈರ್ಯಗೊಂಡು, ಮಾತನ್ನಾರಂಭಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದಳು.

‘ಹಾಗಾದರೆ ಗುಂಡೂರಾಯರು ಆ ಸುಳ್ಳು ತಂತಿಯನ್ನು ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ನೀವು ಕಲ್ಯಾಣಿಯನ್ನೇ ಕಲ್ಯಾಣ.....’

‘ಮತ್ತೆ ಅದರ ಜ್ಞಾಪಕಬೀಜ ರಮಾ....ನಾನು ರುದ್ಧ ಹೇಡಿ. ಶುತ್ತರಸಿಗಿಂತಲೂ ಹೀನನು. ನಿನ್ನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷಮ್ಯ ಅಪರಾಧ. ನೀನೇನು ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿದರೂ ಸಹಿಸಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವೆ.’

ಶಿಕ್ಷೆ....ನಿಮಗೆನು ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಿ....ಹಾ! ಹಾ!! ಶಿಕ್ಷೆ ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ಬಂತು....ವಿಧಿಸಲೇ? ’

ಎಂದೊಮ್ಮೆ ಸೆಳೆಮಿಂಚಿನಂತೆ ಅವನಕಡೆ ನೋಡಿ ಮತ್ತೆ ತಲೆಬಾಗಿ ಕುಳಿತಳು. ಆ ಪಕ್ಷ ರಸಿಕ ಶಶಿಯು ಹತ್ತಿರ ಬಂದ ಕಪ್ಪು ಮೋಡವೊಂದರ ತೆರೆಯಿಂದ ಮುಖವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡನು. ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸುವಾಗ

ధ్యాయద మూర్తియే? ఆగిద్ద రమేయు క్షణకాలానంతర ఆదన్ను విధిపదిరలు ఆతురకాదకు.

‘జీడి ధోరయో. ఈ నిభాగ్యుల కృపిడిమ సావేతకృత దత్త తాయ్తందేగళన్న దూరమాడికొళ్ళు పరి. విధవేయరిగే విధి విధిసి రువ ‘సోవాజీవన’విద్వేషదే. ఆదరొందిగే తుసు ‘ఆత్మాప్రణ’ వన్ను మాడిదరాయతు.’

‘రమా, ఈ దుజ్ఞు పను? ఆత్మవన్న? అరియద సాను ఆపిస లొందు ఆత్మవన్నెల్లతరువే. సుఖద గరియన్నొ కాణద సాను సోనేయ పరక్తియన్ను దేగే అరియువే.’

ఎందన్నుత్తా, ఆవళ తలయన్ను తన్న విశాల ఎదేయమే?లిట్టు క్షొండు సాపరిసుత్తా

‘ఒప్పువుదిల్లవే? రమా. సానుష్ఠిదరే నన్న తాయ్తందేగళొ ఒప్పువరు. సాను విధవే దేగొనా హాగే నానొ విధుర. విధవేయ రన్ను విధురరు తానో కృపిడియబొకు.’

ఎందన్నుత్తిరువంతే తన్న కుత్తిగేయన్ను బళసి బరుత్తిద్ద ఎళో తొళ సోవరిసి రమేయన్ను ధృఢవాద ఆలింగనద మడులిసల్లి సొక్తేవాగి తొలిచిట్టెను.

* * * * *

జీవనగళన్ను సుఖదుఃఖగళేంబ దొణిగళల్ల తొలిచిడువ రక్తి యదావును? ఎంబ ప్రశ్నయొందు ఆవన మనదల్ల నొరేయత్తిత్తు. ఆవళ మనదింద ‘నివ్యాఙ్మ.....నిరుద్దిర్య,.....నిష్కామ ప్రేమ..... ప్రేమ....ప్రేమ’ ఎంబ గీతికేయ మాధుర్యపు నిసగవేల్లవన్నొ ఆవరిసి, నిసగద ప్రతియొందు కణపూ ‘ప్రేమ.....ప్రేమ’వేందు ప్రతిస్పందిసువంతే మాడిచిట్టెతు.

ಹಾರ

—:—

ನಟರಾಜ ರಂಗಾಚಾರ್ಯರ ಹೆಸರು ಮೂಲೋಕ್ ವಿಖ್ಯಾತವಾಗಿತ್ತು. ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರವಾದ ದೇಹ, ವಿಶಾಲವಾದ ಎದೆ, ದೊಡ್ಡ ಬಗಸೆ ಕಂಗಳು, ಎಸಕಾದ ಮೂಗು, ಪ್ರಧಾನವಾದ ಹಣೆ, ಮುಖದಲ್ಲಿ ರಾಜಕಳೆಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ನಾಯಕನಿಗಿರಬೇಕಾದ ಭೀರೋದಾತ್ತ ಗುಣ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಮನಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಗಾಯನ, ಅಭಿನಯ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಜ್ಞಾನಗಳ ತ್ರಿಸಂಧಿ ಸಂಗಮವು ಆಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದಂತಿದ್ದಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಮಿಗಿಲಾದ ನಟರಲ್ಲಿಲ್ಲ. ದುಷ್ಯಂತ, ವತ್ಸರಾಜ, ರಾಮನರ್ಮ ನೊದಲಾದ ಕಾವ್ಯಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರಂತೆ ಅಖಿಲ ಭಾರತವರ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ಯಾರಿಗೂ ಅಭಿನಯಿಸಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ದುಷ್ಯಂತನ ಲಾಲಿತ್ಯವೆಷ್ಟು ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಒಪ್ಪುತ್ತಿತ್ತೋ ಕೀಚಕನ ಛಾಪಣತ್ವವೂ ಅಷ್ಟೇ ಒಪ್ಪುತ್ತಿತ್ತು. ರಾವಣ, ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು ನೊದಲಾದ ಧಯಾನಕ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಬಂದಾಗಲಂತೂ ಜನತೆಯು ಕಣ್ಣೆತ್ತಿ ನೋಡಲು ಹೆದರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಅರಸನಿಂದ ಅಗಸನವರೆಗೆ ಆಚಾರ್ಯರು ಯಾವ ಪಾತ್ರವನ್ನೇ ವಹಿಸಲಿ, ಯಾವ ವೇಷವನ್ನೇ ಹಾಕಲಿ ಒಪ್ಪುತ್ತಿತ್ತು. ರಸಿಕರೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದಂತೆ 'ಹೇಳಿಮಾಡಿಸಿದ ಹಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದಿತು.' ಇದರ ರಹಸ್ಯವೆಂದರೆ ನಾಟಕ ಕಲೆಯ ತಿರುಳಿನ ರುಚಿಯು ಆಚಾರ್ಯರ ನಾಲಿಗೆಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು ; ಅಂತೆ ಕರಟವನ್ನು ನಿರರ್ಥಕವಾಗಿ ಹೆಲ್ಲನಿಂದ ಕೆರೆದು ನಿಷ್ಠುರೋಜನ ಹೊಂದುವ ಗೊಂಚಿಗೆ ಅವರು ಹೊಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುವಾಗಲಂತೂ, ತಾವೇ ಪಾತ್ರಗಳು, ಪಾತ್ರಗಳು ತಾವೇ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯು ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಸಹನಟರು ಕೂಡ 'ಮಹಾ ಪ್ರಭು-ಜೀಯಾ' ಎಂದು ರಂಗದ ಹೊರಗೆ, ಬಣ್ಣದ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆ; ವಿನಾ 'ಯಜಮಾನರೇ' ಎಂಬ ಸಲಿಗೆಯ ನುಡಿಯಿಂದ ಮಾತನಾಡಿಸುವ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೂಢಜನರು ಆಚಾರ್ಯರ ಮೇಲೆ ದೇವರು ಬರುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ಅಂತೇ ಅವರು ಅಷ್ಟು ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ

ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರೆಂಡೂ ಅಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೂಢರ ಮಾತು ಹೇಗೆ ಇರಲಿ, ಆಚಾರ್ಯರ ಸರಿಸಮರಾದ ನಟರು ಬೇರೆ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದ ನಿಷಯವಾಗಿತ್ತು.

ಆಚಾರ್ಯರು ರಂಗಜೀವನದಲ್ಲಿ ಎಂತಹ ಸಂಪದ್ಯತರೋ, ನಿತ್ಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಅಷ್ಟೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಂತಃಕರಣಯುತರು. ಬದು ಕಷ್ಟದ ದೆಲೆಯಿಂದ ತಾವು ಮುಂದೆ ಬಂದಿದ್ದುದನ್ನು ತಮ್ಮ ಔನ್ನತ್ಯ ದೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮರೆತುಹೋಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ 'ಲಲಿತಕಲಾ ಸೇವಾ ನಾಟಕ ಸಭೆ'ಯಲ್ಲಿ ನೂರುಮಂದಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೊಟ್ಟೆಹೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ರಂಗಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತರಾದವರು ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ಜನರಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರಲಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಮಿಕ್ಕವರು ಆಚಾರ್ಯರ ಅಂತಃಕರಣದ ಬಳಗದವರು, ಅನಾಥರು, ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದವರು, ಅರ್ತರು!! ತಮಗೆ ಎಷ್ಟೇ ಕಷ್ಟವಾಗಲಿ, ಎಂತಹ ಅನರ್ಥವೇ ಸಂಭವಿಸಲಿ ಅಶ್ರಿತರು ಅದರಿಂದ ದುಃಖಕ್ಕೀಡಾಗಕೂಡದು, ಇದೇ ಅವರ ಸಂಕಲ್ಪವಾಗಿದ್ದಿತು. ಆಚಾರ್ಯರ ಗುಣ, ಗೌರವ, ಪ್ರತಿಭೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದ ಮಹನೀಯರಾದರೂ ಅವರನ್ನು ನೋಡಬಂದರೆ ತಮ್ಮ ನಟವರ್ಗವನ್ನೆಲ್ಲ ತೋರುತ್ತಾ 'ನೋಡಿ, ಎಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಸಂಸಾರ ನನ್ನದು--ನೂರುಜನ ದೊಡ್ಡ ಮಕ್ಕಳು' ಎಂದು ಉಕ್ಕಿಬರುತ್ತಿದ್ದ ಒಲವನ್ನು ತೋರುತ್ತಾ ಅಂದು ಬಿಡುವರು. ತಮಗೆ ಯಾರಾದರೂ ಗೆಳೆಯರು ತಿಂಡಿತಿನ್ನಿಸುಗಳನ್ನು ತಂದಿತ್ತರೆ ಬಳಗವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹಂಚಿ ಮಿಕ್ಕಿದ್ದನ್ನೇ ತಾವು ತಿನ್ನಬೇಕು. ಆಚಾರ್ಯರ ನಟನಕೌಶಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬೆರಗಾದ ಪ್ರೇಕ್ಷಕವರ್ಗವು ಸುವರ್ಣಪದಕ, ಅಭರಣಗಳನ್ನಿತ್ತರೆ ನಟವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬನ ಉಪಯುಕ್ತಕ್ಕೋ, ವಿವಾಹಕ್ಕೋ, ಸಂಸಾರತಾಪತ್ರಯಕ್ಕೋ ಅದು ವಿನಿಯೋಗವಾಗಬೇಕು. ಇಂತು ಆಚಾರ್ಯರಿಗೂ, ಅವರ ನಟವರ್ಗಕ್ಕೂ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವವಾದ ದೈವಿಕಸಂಬಂಧವೂ ಬೆಳೆದುಹೋಗಿತ್ತು.

ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಎಲ್ಲರಮೇಲೂ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಅನುರಾಗವಾದರೂ, ಶಾಮಣ್ಣನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಹೆಚ್ಚು ಗೌರವ. ಅವರ ಮಂಡಳಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಮಣ್ಣನೇ ಸಂಗೀತ ಅಧ್ಯಾಪಕ ಮತ್ತು ಆಚಾರ್ಯರಾನಂತರ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರಗಳನ್ನಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನಟ. ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದಾದ ರೂಪ

ಲಾವಣ್ಯಗಳೂ, ಅಭಿನಯ ಕೌಶಲ್ಯವೂ ಶಾಮಣ್ಣ ನಲ್ಲಿರದಿದ್ದರೂ ಅವರಿಗೆ ಎಡಗೈ, ಬಲಗೈಯನ್ನು ವಂತಹ ಹಾಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಅವನಲ್ಲತ್ತು. ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಂತು ಶಾಮಣ್ಣ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಆಚಾರ್ಯರೇ ಹಾಡುತ್ತಿರುವರೋ ಎಂದು ಭ್ರಮೆಗೊಳ್ಳುವ ಹಾಗಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಎಳೆಯ ಮಗುವಿನಿಂದ ಸಾಕಿ, ಸಲಹಿ, ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟು ಸ್ವಂತ ಮಗನಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದರದಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದು ಶಾಮಣ್ಣನಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮನವರಿಕೆಯಾದ ವಿಷಯ. ಕೆಟ್ಟವೇಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ನಟರು ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಎದುರುಹೇಳಿ, ಕೋಪದಿಂದ ಮಂಡೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಶಾಮಣ್ಣನು ಅವರನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತ್ರಿಕರಣಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನೇ ನಂಬಿ, ಅವರ ಸೇವೆಯನ್ನೇ ನಮ್ರವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು, ಅವರ ಮೆಚ್ಚಿನ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿದ್ದನು. ಶಾಮಣ್ಣನು ಬಹು ಶಾಂತ ಸ್ವಭಾವದ ಮನುಷ್ಯ. ಅವನಿಗೆ ಆಗ್ರಹ ಬರುತ್ತಿದ್ದುದು ಎರಡೇ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ—ತನ್ನ ಗುರುವನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಹೇದರೆ ಇಲ್ಲವೆ ತನ್ನನ್ನು ಗುರುವಿಗಿಂತಲೂ ಹಿರಿಯನೆಂದು ಪ್ರಶಂಸಿದರೆ! ಆದರೆ ಮಿಕ್ಕ ನಟರಲ್ಲದ ಒಂದು ದುಷ್ಟ ಅಭ್ಯಾಸವು ಮಾತ್ರ ಎಂಟನೆಯ ಮನೆಯ ಶನಿಯಂತೆ ಶಾಮಣ್ಣನ ಬೆನ್ನು ಬಿಡುತ್ತ! ನಿಸ್ಸೀಮ ಸೆರೆಕುಡುಕನೆಂದು ಶಾಮಣ್ಣನ ಖ್ಯಾತಿಯು ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಕುಡಿತದ ಮಬ್ಬಿನಿಂದ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಹೇಯಕೆಲಸಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿ ಬಹು ನೊಂದಿದ್ದನು. ಆದರೇನು? ಒಮ್ಮೆ 'ನಿಷಾ' ದೇವಿಯ ಕೈಬಡಿಯ ತೆಂದರೆ ಅಗ್ನಿಸಾಕ್ಷ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಣಯವಾದ ಹೆಂಡತಿಯೂ ಬೆಡವಾಗುತ್ತಾಳೆಂಬುದು ಅವನ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೇ ದೃಷ್ಟಾಂತಗೊಂಡಿತ್ತು. ಎಷ್ಟೋಸಾರಿ ಈ ಹಾಳು ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸುಮಾಡಿ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವ ಮನೋದಾಢ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಸುಮ್ಮನಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದನು.

೨

ದಕ್ಷಿಣದೇಶಗಳ ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಆಚಾರ್ಯರು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದು ೩-೪ ವರ್ಷಗಳಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿತ್ತು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ರಸಿಕರು, ವರ್ತಕರು, ಸರ್ಕಾರಿ ನೌಕರರು—ಎಲ್ಲರೂ ಹತ್ತಾರುಬಾರಿ ಆಪ್ತಾನಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಆಚಾರ್ಯರ ಆರೋಗ್ಯ ಕೆಡುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದುದರಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಾದಿ ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿಯೇ ವೇದಾಂತ

ಮನ್ನು ಹೊಡಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಆರೋಗ್ಯ ಕೆಡುತ್ತಿದ್ದಿತು; ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಮಹಾಜನರ ಒತ್ತಾಯವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದಿತು. ತಮ್ಮ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಿ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಮಂಡಳಿಯೊಂದಿಗೆ ಹೊರಡಲು ಆಚಾರ್ಯರು ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು—ಆದರೆ ಕಂಪನಿಯ ಬಂಧುಗಳು ತಿಳಿತಾದ ಮೃತ್ಯುವಿದ್ದೆಡೆಗೆ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಲೊಪ್ಪಲಿಲ್ಲ; ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ತುಯ್ಯುತ್ತಾ ಆರುತಿಂಗಳು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆದುಹೋಯಿತು. ಆಚಾರ್ಯರ ಆರೋಗ್ಯವು ಗುಣಮುಖವಾದಂತೆ ಕಂಡುಬಂದಿತು. ಮಂಡಳಿಯು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟಿತು.

‘ಲಲಿತ ಕಲಾಸೇವಾ’ ನಾಟಕ ಸಭೆಯ ಸ್ವಂತ ನಾಟಕ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಾಟಕವಾರಂಭವಾಗಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಇದು ನೊಂದಲಿಸಿದವೂ ನಡೆದು ಬಂದ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅನುಕೂಲಾಚರಣೆಯೂ ಆಗಿದ್ದಿತು. ಆಚಾರ್ಯರ ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸಾಮಾನುಗಳು ಮತ್ತು ಯಾವ ಕಂಪನಿಯ ನಾಟಕಗಳಿಗೂ ಬೇಕಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂತೇ ಇತರ ನಾಟಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಸಾಮಾನುಗಳು ಹಿಡಿಸುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧತೆಗಳೂ ಮುಗಿಯಲು ಒಂದುವಾರ ಹಿಡಿಯಿತು. ಕೊನೆಗೊಂದು ಶುಭದಿವಸವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ಅಂದು ‘ಶಾಕುಂತಲಾ’ ನಾಟಕವನ್ನು ರಂಭಿಸಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳಿಗೆ ಕಮ್ಮಿಯಿಲ್ಲದಂತೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಯಿತು.

ನಟರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಉತ್ಸಾಹದ ಮೇಲೆ ಉತ್ಸಾಹ. ಊಟಗಳ ಮೇಲೆ ಊಟ. ತಿಂಡಿಗಳ ಮೇಲೆ ತಿಂಡಿ. ಹುಡುಗರು ಹರ್ಷವಾಗಿದ್ದು ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲೆಂದು ಆಚಾರ್ಯರೇ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಟೆತಣ, ಸಮಾರಾಧನೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಾಟಕದ ಹುಡುಗರೆಂದು ಮಹಾಜನರಲ್ಲಿ ಕೆಲ ರಸಿಕರು ಅವರಿಗೆ ನಿಬ್ಬರ ಬರುವವರೆಗೆ ಸತ್ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಂಗದಮೇಲೆ ಮಹಾ ಪತಿವ್ರತೆಯಿರಾದ ಸೀತಾ, ಸಾವಿತ್ರಿ, ದಮಯಂತಿಯರ ಧೂಮಿಕೆಗಳನ್ನಭಿನಯಿಸುವ ನಟಿಯು ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ-ಪತಿವ್ರತೆಯಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಆಶಿಸುವುದು ಮಾನವೀಯ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೊಂದು—ಹಾಗೆಯೇ ರಂಗದಮೇಲೆ ರಂಗುರಂಗಿನಿಂದ ರಾರಾಜಿಸುವ ನಟರು ರಂಗದ ಕೊರಗೂ ಹಾಗೆಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆಂದು ಜನವರ್ಗವು ನಂಬಿತ್ತು. ಸ್ತ್ರೀಧೂಮಿಕೆ

ಗಳನ್ನಭಿನಯಿಸುವ ಹುಡುಗರ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅನುರಾಗವೂ, ಶಾಮಣ್ಣನಂತಹ ನಟರ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಿರಸ್ಕಾರವೂ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಮನೆಯ ಸುಸ್ಪತ್ತಿಗೆಗಿಂತಲೂ ಬೀದಿಯ ಚರಂಡಿಗಳೇ ಮೆದುವಾಗಿ ಶಾಮಣ್ಣನು ತನ್ನ 'ಸ್ವರ್ಗೀಯ ವೇಳೆ'ಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಒಂದು ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಆಚಾರ್ಯರ ಬಗ್ಗೆ ಜನವರ್ಗಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಗೌರವಾನುರಾಗಗಳು ಅಚ್ಚಳಿಯದಿತ್ತು. ಅವರು ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಎರಡು ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜನರು ನಿಂತು ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರಂತಹ ಮಹನೀಯರನ್ನು ಕಣ್ತುಂಬ ನೋಡಿ, ಜಯಜಯಕಾರ ಮಾಡುವಂತೆ ಘೋಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ದೀನರ ವರ್ಗವಂತೂ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಎಡೆಬಿಡದೆ ಕಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಆಚಾರ್ಯರೊಮ್ಮೆಯೂ ಬೆಸರಗೊಳ್ಳದೆ ಬೇಡುವವನಿಗಿಂತಲೂ, ಕೊಡುವವನು ದಿನನು ಎಂಬ ಸರಳ ಹೃದಯದಿಂದ ಆತರ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹಿಂಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ನಾಟಕವೂ, ಅಡುವ ದಿನವೂ ಎಲ್ಲವೂ ನಿರ್ದಯವಾಗಿ ಹೋಗಿವೆ. ಅಧ್ಯಕ್ಷಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆರಂಭದ ದಿನದ ಪ್ರಧಾನ ನ್ಯಾಯಸ್ಥಾನದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಅಲಂಕರಿಸಲೊಪ್ಪಿದ್ದರು—ಆದರೆ.....ಆಚಾರ್ಯರ ಮನದಲ್ಲಿದ್ದುಗುಡ.....ಒಂದು ಅಪೂರ್ವವಾದ ಕಳವಳ.....ಸಹಸ್ರಾರು ಜನರು ಬರುವರು, ಅವರೆದುರಿಗೆ ಹೆಗೆ ಅಡುವುದು ಎಂಬ ಭೀತಿಯಿಂದಲ್ಲ. ಮುಂಬಯಿಯ ವಿಕೋಪಿಯಾ ನಾಟಕಶಾಲೆಯು ಒಡೆಯುವಷ್ಟು ಪ್ರೇಕ್ಷಕವರ್ಗಕ್ಕೆಲ್ಲ ಅಭಿನಯಿಸಿ 'ಸೈ' ಎನಿಸಿಕೊಂಡದ್ದಾಗಿದೆ.....ನಾಟಕ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗಬಹುದೆಂದೇ? ಆ ಭಯಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಶಾಕುಂತಲವು ಮಂಡಳಿಯ ಹಳೆಯ ನಾಟಕ, ನಟರೆಲ್ಲರೂ ಚನ್ನಾಗಿ ನುರಿತವರು, ಬೊತೆಗೆ ದುಷ್ಕೃಂತ ಭೂಮಿಕೆಯು ಆಚಾರ್ಯರ ಪ್ರೇಮಾಸ್ಪದವಾದದ್ದು. ಆಚಾರ್ಯರ ಕುಳಿತು ಯೋಚಿಸಿ ನೋಡಿದರು ದುಗುಡವೆಂತಕ್ಕೊಂದು—ಬಗೆಹರಿಯದಾಯಿತು. ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೊಂದು ಕಳವಳದ ಕಾನ್ಡೋಡವು ಮುಸುಕಿ ತೆಂದರೆ ಅದನ್ನು ಪ್ರಪ್ರಪಲ್ಲಯೆ ನಿವಾರಿಸುವುದು ಬಹು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದ ಕೆಲಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಣಭಯಕ್ಕೆ ಮನಕೊಡುವುದು ಛೀರನ ಲಕ್ಷಣವಲ್ಲ ವೆಂದರಿತಿದ್ದ ಆಚಾರ್ಯರು ದುಗುಡವನ್ನು ಮರೆಯಲೆತ್ತಿಸಿದರು.

೩

ನಾಟಕವು ರಾತ್ರಿ ಹತ್ತು ಘಂಟೆಗೆ ಆರಂಭವಾಗಬೇಕು. ಎಂಟು ಘಂಟೆಗೆ ನಟರೆಲ್ಲರೂ ಮಂದಿರವನ್ನು ಸೇರಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಭೂಮಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧರಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸುಮಾರು ಒಂಭತ್ತು ಘಂಟೆಯವೇಳೆಗೆ ಮಂದಿರವು ತುಂಬಿಹೋಗಿದೆ-ಕಿಕ್ಕಿರಿಯುವಂತೆ ಜನಸಂದಣಿ. ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಹೆಣ್ಣು ಯೂರುಗಳಿಂದೆಲ್ಲಾ ಜನರು ಆಚಾರ್ಯರ ಕಲಾಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ನೋಡುವ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಬಂದು ನೆರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆಚಾರ್ಯರೂ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ಧರಿಸುವ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಶಾಮಣ್ಣನೇ ಸೂತ್ರಧಾರ. ೯ ಘಂಟೆಯಾಗುತ್ತಾ ಬಂದರೂ ಅವನ ಸುಳಿವಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಕಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನೂ ಅವನೇ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ನಟರೆಲ್ಲರೂ ಚಿಂತಾಕುಲರಾದರು—ಮೊದಲನೆಯ ದಿವಸವೇ ಇವನು ಹೀಗೆ ಮಾಡುವುದೇ? ಆಚಾರ್ಯರೂ ದುಃಖದಿಂದ ನಿಟ್ಟುಸಿರೈಯುತ್ತಿದ್ದರು, ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸುರಾಪಾನದಿಂದ ಮದಿಸಿದ ಶಾಮನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಉಳಿದಿದ್ದ 'ವಿಸ್ಕಿ' ಶೀಷೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು, ತೂರಾಡುತ್ತಾ ರಂಗಮಂದಿರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಅಭ್ಯಾಸಬಲದಿಂದ ಮದಿರೆಯು ಶಾಮಣ್ಣನ ಅಧೀನಳಾಗಿದ್ದಂತಿದ್ದಿತು—ಸ್ವಲ್ಪ ತಪ್ಪಿರಲಿಲ್ಲ—ಆದರೆ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಹೇಸಿಗೆಯ ಮಾತುಗಳು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ನಟರೆಲ್ಲರೂ ಸಿದ್ಧಗೊಂಡಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಶಾಮನು ಸಹಜಗುಣಬಲದಿಂದ ಬಣ್ಣಗಳ ಕೋಣೆಯಕಡೆ ತೆರಳಿದನು.

ಆಚಾರ್ಯರು ಬಣ್ಣದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ್ದರು. ಅವರ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಅಸಹನೀಯವಾದ ಯಾತನೆಯು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ನಟರು ಅದೇನೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾರದೆ ಶಾಮನ ದುರ್ನಡತೆಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕೋಪಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆಂದು ಬಗೆದರು—ಆಚಾರ್ಯರು ಹಾಗೆಯೇ ಸುಖಾಸನದಮೇಲೆ ಒರಗಿ, ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿವೆ ನಟರಿಗೆ 'ತಕ್ಷಣ ಯಾರಾದರೊಬ್ಬ ಡಾಕ್ಟರಿಗೆ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿ' ರಿಂದರು. ಛಯಗೊಂದಲಗಳು ಮೂಡಿವವು. ಪ್ರೇಕ್ಷಕವರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಡಾಕ್ಟರೊಬ್ಬರನ್ನು ನಟರು ಕರೆತಂದರು. ಡಾಕ್ಟರು ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿ 'ಈ ಕ್ಷಣ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಹೊರಡಬೇಕು ಸಾರ್—ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತುಂಬಾ ಅಪಾಯಕರ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ದಿಕ್ಕು ಯಾರಿಗೂ ತೋರದಂ

ತಾಯಿತು. ಮುಂದೇನುಗತಿ?—ಮುಂದಿನ ಮಾತಂತಿರಲಿ,—ಇಂದೇನು ಗತಿ? ಕ್ಷಣಕಾಲ ಚಿಂತಿಸಿ ನಟರಾಜರು 'ಶಾಮಾ' ಎಂದು ಕರೆದರು. ಶಾಮಣ್ಣನಿಗೆ ಮತ್ತು ತುಸು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಅವನು ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ಮೊಣಕಾಲುರಿ ಧನೆಯ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ತಸ್ವಿತಸ್ವ ಮಗುವಿನಂತೆ ಕುಳಿತನು. ಆಚಾರ್ಯರು ಅದರದಿಂದ ತಲೆಯಮೇಲೆ ಕೈಯಾಡಿಸುತ್ತಾ 'ಶಾಮಾ ನನಗೆ ನೈಲಿ ಹಿತವಿಲ್ಲ. ಇವತ್ತು ನೀನು ಈ ವೇಷ ಹಾಕಿಕೋ' ಎಂದು ಹೇಳಲು, ಶಾಮಣ್ಣನಿಗೆ ಕಣ್ಣುಗತ್ತಲೆಯಿಡುತ್ತಾ ಬಂದಿತು. ಆಚಾರ್ಯರ ಖಾಸಾ ಘೂಮಿಕೆಯನ್ನು ಅದೂ ಇಂದು ತಾನು ಧರಿಸುವುದೇ? ಏನನ್ನೋ ಹೇಳ ಬೇಕೆಂದು ಹವಣಿಸಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತಡೆಯಿಕ್ಕಿ ಆಚಾರ್ಯರು 'ನೀನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದಿರುವುದು ಗೊತ್ತಾಯ್ತು. ಹೆದರಬೇಡ, ನಾನಿದ್ದೇನೆ ಬೆನ್ನು ಗಾವಲಿಗೆ, ಹೋಗೋ ರಾಜಾ' ಎಂದು ಬೆನ್ನು ಚಪ್ಪರಿಸಿ, ನಟರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕರುಣಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿ ಇದ್ದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ರಂಗದಮೇಲೆ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರು. ಜನತೆಯ ಅಚ್ಚರಿಗೆ ಮಿತಿಯುಂಟೆ—ತಮ್ಮ ಕನಸಿನ ಮೂರ್ತಿ-ಈ ವೇಷದಲ್ಲಿ—ಕರತಾಡನದ ಸಂರವವು ಕಡಿಮೆಯಾದಮೇಲೆ ಬಹು ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ,

‘ಮಹಿಳೆಯರೇ, ಮಹನೀಯರೇ, ನನ್ನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ದಾರುಣವಾದ ವೇದನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಂದು ದುಷ್ಯಂತನಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ಮುಂದೆ ರಾಜಿಸಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ರಂಜಿಸುವ ಸುಯೋಗವು ನನಗಿಲ್ಲವಾಗಿ ತುಂಬಾ ವಿಷಾದಿಸುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ಶಿಷ್ಯ ಶಾಮಣ್ಣ ಇಂದು ದುಷ್ಯಂತನ ಪಾತ್ರವನ್ನಭಿನಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ತಾವುಗಳು ನನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದ ಅದರವನ್ನೇ ಅವನಿಗೂ ತೋರಬೇಕೆಂದು ಬೇಡುತ್ತೇನೆ. ಗುಣಹೊಂದಿದೊಡನೆಯೇ ಎಂದಿನಂತೆ ತಮ್ಮ ಸೇವೆಗೆ ಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತೇನೆ’

ಎಂದುಹೇಳಿ ಕಿವಿಯನ್ನು ಕೊರೆಯುವಂತಿದ್ದ ಕರತಾಡನ ರವದ ಮಧ್ಯೆ ನಿಷ್ಕ್ರಮಿಸಿಬಿಟ್ಟರು.

೪

ನಾಟಕವು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಸೂತ್ರಧಾರನು ಬಂದು ಮಂಗಳಾ ಚರಣೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಹೊರಡಲು ವನಪ್ರದೇಶದ ತೆರೆಯು ಕಂಡುಬಂದಿತು.

ಪ್ರೇಕ್ಷಕರೆಲ್ಲರೂ ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ದುಷ್ಯಂತರಾಯನು ಧನುರ್ಧಾರಿಯಾಗಿ ಅಶ್ವಮದ ಹುಲ್ಲೆಯನ್ನಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ರೋಮಾಂಚಿತರಾದ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ದುಷ್ಯಂತಭೂಮಿಕಾಧಾರಿಯ ಠೀಪಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಆಚಾರ್ಯರೇ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರೆಂದು ಜಯಜಯಕಾರಮಾಡಿದರು. ನಟನು 'ಪಾರಿತು ಪಾರಿತು ಫಡಮ್ಪುಗ ಪೋತ' ಹಾಡುತ್ತಾ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಕಡೆ ತಿರುಗಲು ಶಾಮಣ್ಣನೆಂದು ಗೊತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿ ಶಿಲಾಶಿಲ್ಪಿಗಳಂತೆ ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತರು.

ನಾಟಕವು ತಡೆಯಿಡೆಯಲ್ಲದೆ ಸಾಗಿತು. ಮದಿರಾಮೋಹಿತನಾಗಿದ್ದ ವೇಳೆಗಳೆಲ್ಲ ಶಾಮಣ್ಣನನ್ನು ಕಂಡು ಪರಿಹಾಸ್ಯಮಾಡಿದ್ದವರೆಲ್ಲರೂ ಬೆಕ್ಕನ ಬೆರಗಾದರು. 'ದುಷ್ಯಂತನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ರಂಗಾಚಾರ್ಯರಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಇಂದು ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿರುವನು ನಮ್ಮ ಶಾಮನೇ' ಎಂದು ಮಂಡಳಿಯ ನಟರೇ ಅಚ್ಚರಿಸಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಂದವೃತ್ತಗಳ ಹಾಡಿಕೆಯೆಲ್ಲ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ, ತನ್ನ ಸತ್ಯಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಸೇರದಿದ್ದ ಅಭಿನಯ ರಂಗದಲ್ಲೆಯೂ ಅಂದು ಶಾಮಣ್ಣನಿಂದ ಅನ್ಯಾದೃಶ್ಯ ಕೌಶಲ್ಯವು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದಿತು. 'ಶಾಮನಿಗೆನೋ ಬಂದಿದೆ ಇವತ್ತು ಆನೇಶ' ಎಂದು ಗ್ಯಾಲರಿ ಪ್ರಭುಗಳು ಗುಸುಗುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರು. 'ನಡೆಯುತ್ತೊಡನೆ ಕುಶಾಗ್ರಮಂ'— 'ಕುಸುಮರರನೆಂದು ನಿನಗವಾರ್ ಪೆಸರಿಟ್ಟರೋ' ಮೊದಲಾದ ಕಂದಗಳನ್ನು ಶಾಮನಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದಾಗ ಎಲ್ಲರ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸುಖದುಃಖ ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಬಾಷ್ಪಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ಕೇವಲ ವಿಲಾಸಪರರು 'ರಂಗಾಚಾರಿ ಹೋದರೂ ಚಿಂತಿಲ್ಲ. ಅವನಂತಹ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಬಂದ' ಎಂದು ಸಂತಸವಾಂತರು. ತುಸು ತಿಳಿಮನಸ್ಸಿನವರು ಶಾಮಣ್ಣನಂತಹ ಶಿಷ್ಯರತ್ನವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ್ದ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಮನದಣಿಯೆ ನುತಿಸಿದರು. ಅಂತೂ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರ ಮನಸ್ಸು—ಭಾವನೆಗಳು ಒಂದೊಂದು ಬಗೆಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಶಾಮಣ್ಣನು ತನ್ನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಅವನನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಸರಿಸಮನಾದ ಕಲಾವಿದನೆಂದು ಬೆಲೆಗಟ್ಟಿದರು.

ನಾಟಕವು ಮುಕ್ತಾಯದ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಅಗ ಕಂಪನಿಯ ಪರವಾಗಿ ಮ್ಯಾನೇಜರು ಅಧ್ಯಕ್ಷಸ್ಥಾನವನ್ನು ವಹಿಸಲು ಸ್ವಂತಕೇಲಸ ಕಾರ್ಯ

ಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬದಿಗಿಟ್ಟು ಬಂದಿದ್ದ ಸ್ವಯಾಧೀಶರನ್ನು ಅಭಿವಂದಿಸಿ, ಮಂಡಲಿಯ ಯಜಮಾನರು ಪ್ರಪ್ರ ಗುಣಹೊಂದಿ ರಂಗಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನಲಂಕರಿಸುವ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ದಯೆಪಾಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಅನನ್ಯಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಂಪನಿಯವರೊಂದಿಗೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರೂ ಬೆರೆಯಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿ, ಅಧ್ಯಕ್ಷರಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಅವರ ಕೊರಳಿಗೆ ಹೂವಿನ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ನಿಂತರು. ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಕರತಾಡನದ ಮಧ್ಯೆ ಎದ್ದು ರಂಗವನ್ನೇರಿ ಅಂದಿನ ನಾಟಕವನ್ನೂ, ಆಚಾರ್ಯರನ್ನೂ ಅಂದಿನ ಪ್ರಧಾನ ನಟನಾದ ಶಾಮಣ್ಣನನ್ನೂ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿ 'ಶಾಮಣ್ಣನವರು ಕರ್ಣಾಟಕ ಕಲಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ನೂಡುವ ರವಿಯು--ಕಲಾಭಿಮಾನಿಗಳೇ, ಈ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿಯ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣಿಡಿರಿ-ಈತನನ್ನು ಸಿಮ್ಮ ಒಲವಿಗೊಳಗಾಗಿಸಿರಿ. ನಾಡಕಲೆಗಳ ಯೋಗ್ಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುವಂತೆ ಹುರುಪುಗೊಡಿರಿ' ಎಂದು ಆವೇಶ ಯುಕ್ತರಾಗಿ ಹೇಳಿ ತಮ್ಮ ಕೊರಳಹಾರವನ್ನೇ ತೆಗೆದು, ಒಡೆಯನ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಂಬಿಕೆ-ದುಷ್ಯಂತ ಪಾತ್ರವನ್ನಭಿನಯಿಸಿದ ಉದ್ವೇಗ-ಈಗ ಮಹಾಬನದ ಮನ್ನಣೆಗಳಿಂದ ತನ್ನಿರವನ್ನೇ ಮರೆತಿದ್ದ ಶಾಮಣ್ಣನ ಕೊರಳನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಬೇಕೆಂದರು. ಹಾರವು ಕೊರಳನ್ನು ಸೇರಬೇಕು-ಅ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕಡಿದುಬಿದ್ದಿತು. ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಅಪಾಕ್ಯಾಗಿ ನಿಂತರು. ಅಪರಕುನವೆಂದು ಶಾಮನೂ, ಇತರ ನಟರೂ ತಲ್ಲಣಿಸಿದರು -ನಾಟಕಶಾಲೆಯು ರೂಢ್ಯತೆಯ ಮಾಹಾಕಾರದ ಭೀಷಣಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ದುಃಖದಿಂದ ಕಂಬನಿತುಂಬಿ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಉಳಿದಿದ್ದು ಒಂದೇದೃಶ್ಯ-ನಾಟಕವು ಮುಗಿದೂ ಹೋಯಿತು-ಮಂಗಳವನ್ನು ಹಾಡಿದ್ದೂ ಆಯಿತು.

೫

ಶಾಮಣ್ಣನು ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ನೋಡಿದಾಗ ನಟಬಳಗದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಲು ಪಾಲು ಜನ ಎಲ್ಲರೂ ಹೊರಟುಹೋಗಿದ್ದರು. ರಂಗವೆಲ್ಲವೂ ಅಮಂಗಳತೆಯನ್ನು ಬಿರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ರಂಗುಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬ ನಟರು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣೀರಿನಿಂದೊರೆಸುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೊಮ್ಮೆ ಹರಿಣಿಯಂತೆ ಶಾಮನೇಕ್ಷಿಸಿ ನಟರಲ್ಲೊಬ್ಬನನ್ನು ಕುರಿತು, 'ಎನಾಯಿತೋ-ಗುಂಡೂ-ಅಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ-ಮಿಕ್ಕಾ ದೋರಲ್ಲಾ ಎಲ್ಲರೂ' ?

ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿದೊಡನೆಯೇ ಗುಂಡುವಿನ ದುಃಖವಿವೃದ್ಧಿಸಿತು. ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳುತ್ತಾ ನಿಂತಿದ್ದ ಅವನನ್ನು ಚೇತನಕ್ಕೆ ಉಗಿಸುತ್ತಾ

‘ಏನಾಯಿತೋ ಗುಂಡೂ-ಹೇಳೋ ಮಹಾರಾಯಾ. ನಿನ್ನ ದಮ್ಮಯ್ಯ ಅನ್ನುತ್ತೇನೆ’ ಅಂದನು.

ಗುಂಡೂ, ಮೆಲ್ಲನೆ ಗಂಟಲು ಸರಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೇಳಲಾಗದಿರುವ- ಹೇಳಲಸಡಸೀಯವಾಗಿರುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಲೇಬೇಕಾಗಿರುವ ದುಃಖದ ನೆನಪನ್ನು ಶರಿಸುತ್ತಾ

‘ಶಾಮೂ, ಧೈರ್ಯತಂದುಕೊ-ಅರ್ಧಘಂಟೆ ಮುಂಚೆ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಯಿಂದ.....’

‘ಹೂ, ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಿಂದ.....ಏನಾಯಿತು ?’

‘ಅಳು ಬಂದಿದ್ದ-ಯಜಮಾನರು.....’

‘ಹೂ, ಯಜಮಾನರು.....’

‘ತಿರಿಹೋದರಂತೆ !’

‘ತಿರಿಹೋದರೇ !!!.....’

ಆಕಾಶವೇ ಕಳಚಿ ತಲೆಯಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಂತಾಯಿತು. ದಣಿಯಾಣತಿಯನ್ನು ಪಾಲಿಸಿದ ಒಸಗೆಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಉತ್ಸುಕನಾಗಿದ್ದ ಅಣ್ಣನ ತೊದಲು ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಲು ಧಣಿಯೇ ಇಲ್ಲವಾದನು. ಇದೊಂದು ದಿವಸವಿದ್ದಿದ್ದರೆ-ಈ ದಿವಸ ಧಣಿಯಿರಲು ತನ್ನ ಜೀವವನ್ನೇ ಎರವು ಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧನಿದ್ದನು. ಆದರೇನು ? ಹುಟ್ಟುಸಾವುಗಳು ಯಾರಧೀನ.

ಈ ದುಃಖದ ಕಾಳರೂಪದ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದು ಮುತ್ತು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಆ ಅಳಲು ಕತ್ತಲೆಯಮೇಲೆ ನಗೆಯ ಬೆಳದಿಂಗಳು ಹರಿಯಿತು. ‘ಧಣಿ ಸತ್ತಿಲ್ಲ ಅವನಾತ್ಮ ಬಂದು ನನ್ನ ವೇಹ ಸೇರಿದೆ-ಅದಕ್ಕೇ ಇವತ್ತು ದುಷ್ಯಂತನ ಪಾರ್ಥಿ ನಾನು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದೆ-ನನಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆ ಯೋಗ್ಯತೆಯೆಲ್ಲಂದ ಬರಬೇಕು’ ಎಂದೆಂದುಕೊಂಡಿದ್ದನು..... ‘ಅಹುದಹುದು’ ಎಂಬಂತೆ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ ದೇವಾಲಯದ ಗಂಟೆಗಳ ನಿನಾದವು ಕಿವಿಮುಟ್ಟಿತು. ‘ದೇಹದಳವನ್ನೇ ಸಾವೆಂದರಿವುದುಂಟೇ ?’

ಗೆದ್ದವರು ಯಾರು ?

— : —

೧

ಎರಡು ಮೂರು ದಿವಸಗಳ ಹಿಂದೆ ಬಂದ ಮುಸಿಸಿನ್ನೂ ಮುಗಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾರಣವು ಕೇವಲ ಫುಲ್ಲ ; ಗಂಡ ಹೆಂಡಿರ ವ್ಯಾಜ್ಯದ ಕಾರಣಗಳಿಂದಮೇಲೆ ಗಹನವೆನ್ನಲಾದೀತೇ ? ಆದರೂವೊಮ್ಮೆ ಪರಿಣಾಮ ವಿಪರೀತವಾಗಿಯೂ ಆಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಸೂರಪ್ಪನವರ ಮನೆಯ ಮುಂಜಿಗೆ ಮಗುವನ್ನು ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಹೋಗಲೇ ಬೇಕೆಂದು ರತ್ನಮ್ಮನ ಹಟ. ಜೇಡ, ಛೇಗಾಲ, ಮಗುವಿಗೆ ಸೀತವಾದೀತು ಎಂದು ಮುಕುಂದನ ವಾದ. ಕೊನೆಗೆ ರತ್ನಮ್ಮ ಮಗುವನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡೇ ಹೋದಳು-ಮಗುವಿಗೆ ಸೀತಾ ಬಂದೇ ಬಂತು-ಮುಕುಂದನ ನೋರೆಗೆ ಮಸಿಯೂ ಬಳಿದಂತಾಯಿತು. ಮುಕುಂದನಿಗೆ ಈ ಮುಖಭಂಗವೇನು ಪೊದಲನೆಯ ಪ್ರಕರಣವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಂದಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಕುಂದನನ್ನೇ 'ಸರಿ' ಎನ್ನಿಸುವಂತಿತ್ತೆನ್ನಬಹುದು.

ಮುಕುಂದರಾಯನ ಪರಿಚಯ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲದವರೇ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಸೆಕ್ರಿಟೇರಿಯಟ್‌ನಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತೇ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಕ್ಲರ್ಕ್ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ರೂ ದಿವಾನರ ತನಕ ಅವನ 'ಖ್ಯಾತಿ ಕತ್ತರಿಯ ಪರಿಮಳವು' ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ವಯಸ್ಸು ೨೦-೨೫ರ ಒಳಗೆ. ವಿದ್ಯಾವಂತ, ರಸಿಕ, ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ಕೈಯಾಡಿಸಿದವ, ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹ, ಗುಣದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದು ಹಾಕುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ, ನಿಸ್ಪೃಹ ಎಂದಮೇಲೆ ಅವನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಿ, ಗೌರವಿಸದಿರಲಾದೀತೇ ?

ಅಂದು ಕಛೇರಿಯಲ್ಲಿ ಧಣಿಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಯಾವದೋ ಒಂದು 'ಪೇಪರ್' ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಒಡೆಯನ ಕೋಪ ಬಡವನಮೇಲೆ. ಎದುರಿಗಿದ್ದ ಮುಕುಂದನ ಮೇಲೆ ಧಣಿಯವರ ಹಣೆಗಣ್ಣು ತೆರೆಯಿತು....ಕೊಂಚ ಎಚ್ಚರ ತಪ್ಪಿದ್ದ ಮಾತುಗಳೂ ಆಗಿಹೋದವು. ಮನೆಗೆ ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮಗು

ವನ್ನೂ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಮಾತನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಿ ರತ್ನಮ್ಮ ಮುಂಜಿ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾಳೆ. ನೋಂದು, ಬೆಂದು, ಬೇಸತ್ತು ಮನೆಗೆ ಬಂದರೆ ಹೆಂಡತಿ, ಮಗುವಿನ ಮುಖಕಾಣದಿದ್ದ ದುಃಖವೊಂದುಕಡೆ; ತನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಹಾರಿಸಿ ಹೊರಟೇ ಹೋದಳಲ್ಲಾ ಎಂಬ ಕೋಪವೊಂದುಕಡೆ.

ಈ ದುಃಖ ಕೋಪಗಳ ನಡುವೆ ಬಂದ ಬಡ ಕಾಫಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಎದ್ದು ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತು, ಇತ್ತಿಂದಿತ್ತು ದುಷ್ಟನಂತೆ ಅಲೆದಾಡಿದನು. ಏನೇನೋ ಯೋಚಿಸಿದನು. 'ಜವಾನನ್ನಷ್ಟೆ ಈಗಲೇ ರತ್ನನನ್ನು ಬರೆಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಕೊಂಪವನ್ನು ಹೊರಗೆಹಾಕಿಬಿಡಲೇ ಛೇ! ಛೇ!! ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅವಳ ನಡತೆಗೆ ತಕ್ಕ ಶಾಸ್ತಿಯಾದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಆ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟನು. ಮರುಕ್ಷಣವೇ ಬೇರೊಂದು ಭಾವನೆ ಹೊರಟಿತು. 'ನನ್ನ ಕಂಡರೆ ಅವಳಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಿಲ್ಲ. ತಾನು ದೊಡ್ಡವರ ಮನೆಯ ಹೆಣ್ಣೆಂದು ಈ ತಿರಸ್ಕಾರ. ನನ್ನಮೇಲೆ ಅವಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರೀತಿಯಿಲ್ಲ' ಎಂಬ ಸಂರಯಗಳಿಗೀಡಾದನು. ಯಾವ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿದರೆ ಮರೆಯಲಾಗದ ತೆರನಲ್ಲಿ ರತ್ನನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಬರುವದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಯೋಚಿಸಿ ಸಾಕಾಗಿ, ಬಗೆಗಾಣದೆ, ತನ್ನ ಸಂಜೆಯಲ್ಲಾ ಇಂತು ಹಾಳಾಯಿತಲ್ಲಾ ಎಂದು ಬಯ್ಯುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಎಲ್ಲ ಯೋಚನೆಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವ 'ಸಿನೀಮಾ' ಮಂದಿರದ ಕಡೆ ಕಾಲೆಳೆಯಿತು. ಟಿಕಿಟು ಕೊಂಡು ಒಳಗೆ ಕುಳಿತದ್ದೂ ಆಯಿತು. ಎದುರಿಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಆಟವೇ ಒಂದು, ಮುಕುಂದ ನಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ನೋಟವೇ ಒಂದು. ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಬಿಳಿಯ ತೆರೆಯ ಮೇಲೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕ್ರೋಧ, ರೋಷ, ಶೋಕಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು ಒಂದಾಗುತ್ತಲೊಂದು ಎದುರಿಗೆ ಕುಣಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ತಕ್ಷಣ ಏನೋ ಯೋಚನೆ ಹೊಳೆಯಿತು. ಮುಖದಲ್ಲಿ ನಿರಸನಾದ ನಗುವು ಹರಿಯಿತು; ಮುಖದಲ್ಲಿ ಬೆನರ್ವನಿಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು; ದೇಹಾದಂತ್ಯವೂ ರೋಮಾಂಚನೆಯಿಂದ ಕಂಪಿಸತೊಡಗಿತು. ಇಡೀ ದೇಹವನ್ನು ಯಾವನೋ ತನಗಿಂತಲೂ ಬಲಿಷ್ಠನಾದವನು ಹಿಡಿದು ಅಲುಗಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಕೆಳಗಿಟ್ಟಿದ್ದ ಟೋಪಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿ, ನಿಗರೇಖೊಂದನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಸಿನೀಮಾ ಆಟ ಮುಗಿಯುವುದರೊಳಗೇ ಮಂದಿರದಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು ಎತ್ತಲೋ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟನು.

೨

ಬಿವಿಗೇಯ ಚಂದ್ರಮನ ಬೆಳಕು ಅಂದು ಬಿತ್ತರಿಸಿತ್ತು. ಲೋಕವೆಲ್ಲ ಶಾಂತಿಯ ಪಲ್ಲಂಕವೆಡೆಗೆ ತೆರಳುತ್ತಿತ್ತು. ಗಾಡಿಗಳ ಸಪ್ಪಳವು ನೀರವತೆಯಲ್ಲಿ ಬೆರೆತುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತೆರನ ಸೌಮ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯವು ಒಡಮೂಡಿತ್ತು. ಅರಳಲು ಹೊರಟಿದ್ದ ಮೊಗ್ಗುಗಳು ತಮ್ಮ ವಿಕಾಸವನ್ನು ನೆನೆಸೆಸೆದು ಕಿಲಕಿಲನೆ ನಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಕಿಲಕಿಲನೆ ನಗಬೇಕೆಂಬ ಮುಕುಂದನ ಆಸೆಯನ್ನು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಭಯದ ತೆರೆಯು ಮುಚ್ಚಿದ್ದಿತು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆಡಳಿತ. 'ಮನೆಗೆ' ಹಿಂದಿರುಗುವ ಎಂಪೊವೊಮ್ಮೆ ಅಂದುಕೊಂಡದೂ, ಕಾಲು ಎಲ್ಲಗೋ ಅವನನ್ನು ಎಳೆದೊಯ್ಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅರ್ಧಘಂಟೆ ನಡೆದಿರಬಹುದು. ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಒಂದು ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ನಿಂತು, ತಟ್ಟಿದನು....ಬಾಗಿಲು ತೆರೆಯಿತು. ನಗುಮೊಗದ ಸ್ವಾಗತವೂ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಒಳಗೆಹೋಗಿ ಹಾಸಿದ ರತ್ನಕಂಬಳಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತನು. ತಾನು ಮಾತನ್ನಾರಂಭಿಸಲಾಗದೆ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು.

‘ಇಂದು ಬಂತೇನು ರಾಯರಿಗೆ ದಯೆ ?’

ಮುಕುಂದನಿಗೆ ಮಾತಿನ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದಂತಾಯಿತು. ಎನಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯದಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಹೊಸವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ಅಭ್ಯಾಸ ತಪ್ಪಿಹೋಗಿತ್ತು. ಮೂರುವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಈ ಜೀವನದ ಕೊನೆ ಮೆಟ್ಟಿಲ ತನಕ ಹೋಗಿದ್ದ....ಅಲ್ಲಂದ ಮುಂದೆ ಪಪಾತ. ಆಗ ಒಂದು ಶುಭ್ರಬೆಳಕು ಅವನ ಕೈಹಿಡಿದು, ಜೋಪಾನವಾಗಿ ಮೆಟ್ಟಿಲಿಳಿಸಿ ಬೆರೆಯ ಹಂತವೊಂದನ್ನು ಹತ್ತಿಸಿತ್ತು. ಅಲ್ಲ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೌಖ್ಯದ ಅನುಭವವಾಗಿತ್ತು. ಎರಡು ಜೀವನಗಳ ಸೌಖ್ಯವನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸಿ, ಒಂದಕ್ಕೊಂದನ್ನು ಹೋಲಿಸಿದ್ದನು. ಒಂದು, ಒಳ್ಳೆಯ ದೀವಿಗೆಗೆ ತುಂಬ ತೈಲವೆರೆದು, ಒಳ್ಳೆಯ ಬತ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಟ್ಟು ಹತ್ತಿಸಿದ ಬೆಳಕು, ಇನ್ನೊಂದು ಕತ್ತಲೆಯೆಂದು ಉಟ್ಟ ಫೋತ್ರಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿದ್ದ ಬೆಳಕು. ಅರೆಕ್ಷಣವಿದ್ದು, ತಾನು ಬಂದಿದ್ದು ಹೋದ ಗುರುತನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವ ಬೆಳಕನ್ನೂ; ಬೆಳಗಿ, ಯಾರಿಗೂ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಅಹಿತವನ್ನೂ ಎಸಗದೆ ಬಂದಂತೆಯೇ ಒಂದು ಬಗೆಯ

ಅನುಪಮತೇಜದಿಂದ ಹೋಗುವ ಬೆಳಕನ್ನೂ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿಕೊಂಡನು. ಈ ಯೋಚನೆಗಳ ಸರಂಪರಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವೇ ಕೊಡ ದಿರಲು ಮತ್ತೆ—

‘ಏನು ಯೋಚನೆ ರಾಯರೇ, ಮಾತನಾಡಬಾರದೇನು?’

‘ಇಲ್ಲಾ ಗಂಗಾ, ಯೋಚನೆಯೇನು?...ಯೋಚನೆಯಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಸರಿಹರಿಸುತ್ತೀ ಅಂತಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲಗೆ ಬಂದದ್ದು.’

‘ಹೌದು ಹೌದು ಇಷ್ಟದಿವಸವೂ ಈ ದಾರಿಯಲ್ಲೇ ಹೋದರೂ ಕಣ್ಣು ಮಾತ್ರ ಈ ಕಡೆ ತಿರುಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರೇನೋ....ಕಾಲು ಮತ್ತೆಲ್ಲಗೋ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು.’

‘ಅಂತಹವದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಗೂ ಹೋಗುವ ಅಭ್ಯಾಸವಿಟ್ಟಿಲ್ಲ ಅಷ್ಟೇ.’

‘ಹಾ! ಹಾ!! ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೇಳೋದೊ. ನಿಮಗೆ ನಾನು ಹೊಸ ಬಳು ರಾಯರೇ. ಆದರೆ ತಮ್ಮ ವಿಚಾರ ಎಲ್ಲಾ ನಾನು ಬಲ್ಲೆ. ಸಿನೀವಾಗೆ ದಿನಾಗಲೂ ತಮ್ಮ ಜೊತೆ ಬರುವ ಆಕೆ ಯಾರು-ಕುಟುಂಬಾನೋ?’

‘ಹೌದು. ಆ ವಿಚಾರ ನಿನಗೆ ಯಾತಕ್ಕೇ?’

‘ಇಲ್ಲ. ಸುಮ್ಮನೆ ಕೇಳಿದೆ.’

ಕುಟುಂಬದ ಜ್ಞಾಪಕ ಬಂದಿತು. ಈಕೆಯ ಹಾಗೆ ರತ್ನಳೂ ಕೇಳಿ ದರೆ ಏನು ಉತ್ತರ ಕೊಡುವುದು ಎಂದು ಚಿಂತಿಸಿದನು. ಈಗಲೂ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿಬಿಡಲೇ ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಶಿಷ್ಟಸಂಪ್ರದಾಯವೆಂಬ ಹೇಡಿತನದ ಕಗ್ಗತ್ತಲು ಕವಿಯಿತು. ಈ ಕತ್ತಲಿನಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಕಾಣುವುದು ಗಂಗೆಯಂತಹ ಗೂಗೆಗಳಿಗೆ!!

ಮುಂದಿನ ಮಾತುಕತೆಗಳು ನಡೆದವು. ಕಿಸೆಯಿಂದ ನೋಟೊಂದನ್ನು ತೆಗೆದು ಅವಳ ಕಯ್ಯಲ್ಲಿಟ್ಟನು. ಮೊದಲನೆಯ ಬಿಂಕ ಬಿಗುಮಾನಗಳು ‘ಸರಸ್ವತೀ ರೂಪಿಣೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀಯ’ ಸ್ವರ್ಣದಿಂದ ಬಿನ್ನಾಣ, ಬೆಡಗು, ಸಲಿಗೆ ಗಳೆಗಡೆಕೊಟ್ಟಿತು. ಎಷ್ಟೋ ದಿವಸದ ಗೆಳೆಯರನ್ನು ಆದರಿಸುವಂತೆ ತನ್ನ ನವನಾಯಕನ ಘುಬದಮೇಲೆ ಕೈಹಾಕಿ ಒಳಕ್ಕೆ—ರಸಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಭೋಗ ಸದನಕ್ಕೆ—ಕರೆದೊಯ್ದಳು.

೩

ಮುಕುಂದನು ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ರಾತ್ರಿ ೧೧ ಘಂಟೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಭಾರವಾದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹಗುರಮಾಡಹೋಗಿ ಮತ್ತೂ ಭಾರವಾದ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೊತ್ತು ವಿಾರಿ ಮನೆಗೆ ಅವನು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಇದೇ ಸೊದಲಲ್ಲ, ಆದರಾಗ ಜೊತೆಗೆ ರತ್ನಳೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಚಿರ ಉತ್ಸಾಹದ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಮಾರುತ್ತರ ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತು ಹಾದಿಯೂ ಎರಡೂ ಕಳೆಯುವುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಂತೆ ನಟಿಸುತ್ತಾ ತನ್ನ ಉತ್ತರವನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ತುಂಟ ರೀವಿಯನ್ನೊಮ್ಮೆ ನೆನೆಯುವನು; ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ತಾನು ಸೋಲಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಅವಳ ಬಾಯಿಮುಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ನೆನೆಯುವನು. ಜೀವನವು.....ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ದಾಂಪತ್ಯಜೀವನವು ಮಕ್ಕಳಾಡುವ 'ಹಿಡಿಯುವ ಆಟ'ದಂತೆ! ಗಂಡೊಮ್ಮೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿಳುವುದು; ಹೆಣ್ಣೊಮ್ಮೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿಳುವುದು. ಆದರೆ ಈ ಆಟದಲ್ಲಿ ಮೇಲುಕೀಳುಗಳ ಭಾವನೆಯಿಲ್ಲ. ಗದ್ದವರಷ್ಟು ಗಣ್ಯರೂ ಸೂತವರೂ ಅಷ್ಟೇ ಸನ್ಮಾನಿತರು. ಮುಕುಂದನ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಪುಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿತು. ಮಾತುಗಾರಿಕೆಯ ಸರಿತಪ್ಪುಗಳಿಗೂ ಜೀವನದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೂ ಎಷ್ಟೋಬಾರಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಅಂತರವೇರ್ಪಡುತ್ತವೆಂಬುದರ ಅರಿವು ಮುಕುಂದನಿಗೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತ ಬಂದಿತ್ತು. ಈ ತೊಡಕುಗಳ ಗೊಡವೆಯೆಂಕೆಂದು ಅವುಗಳನ್ನು ಮರೆಯಲೆತ್ತಿಸಿದಷ್ಟೂ ಪದೇಪದೇ ಅನೇ ಎದ್ದು ಎದುರಿಗೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದವು.

ಯೋಚಿಸುತ್ತಲೇ ಮುಂದೆ ನಡೆದನು. ತಾನು ಮಾಡಿದ್ದು ಧರ್ಮವೇ? ರತ್ನಾ ತನ್ನ ಮಾತು ವಿಾರಿ ಮಗುವನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ದದಂತೂ ಶುದ್ಧ ತಪ್ಪು ಅವಳೂ ಒಪ್ಪಬಹುದು. ಒಪ್ಪುವಳೇ—ಹಟಮಾರಿ....ಅವಳು ಒಪ್ಪಲಿ ಒಪ್ಪದಿರಲಿ ಮಾಡಿದ್ದು ಶುದ್ಧ ತಪ್ಪು ಆದರೆ ತಾನೇನು ಪ್ರತಿಕಾರ ಮಾಡಹೋಗಿ ಮಾಡಿದ್ದು ಸರಿಯೋ? ಯಾಕಾಗಬಾರದು? ಅವಳು ಆ ತಪ್ಪನ್ನು ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ತಾನು ಈ ತಪ್ಪಿನ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದ್ದರಿಂದ ತಾನು ಮಾಡಿದ್ದು ಸರಿಯೆಂದು ಮನಸ್ಸನ್ನೊಡಂಬಡಿಸಲು ಯತ್ನ

ಸಿದನು....ಆದರೆ ಅದು ಒಡಂಬಡದು. 'ನಿಾನು ಮಾಡಿದ್ದು ತಪ್ಪು, ಶುದ್ಧ ತಪ್ಪು' ಎಂದು, ಬಿಡವಿ ಬಾಚಿಸುವ ಅಲಾರಂ ಗಂಟೆಯಂತೆ ಒತ್ತಿಯೊತ್ತಿ ಹೋಗುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರತೀಕಾರ ಯಾರಿಗೆ ಅವಹಾಳಾಯಿತು. ಮಗು ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಕೈ ಸುಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದು ತಾನೇ ಕಡ್ಡಿ ಗೀರಿ ಅದರ ಕೈಯನ್ನು ಸುಡಬಹುದೇ? ಈಗ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು ಎಂದುಕೊಂಡನು. ತಾನು ತುಸು ಸಮಾಧಾನಚಿತ್ತನಾಗಿ, ಕೋಪಬಂದಾಗ, ಪ್ರತೀಕಾರದ ಆಸೆಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಪೂರ್ವಾಪರಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಯೋಚಿಸಿದ್ದರೆ ಈ ವಿಷಾದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಾಗದಿರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ ಎಂದುಕೊಂಡನು.

ತಾನು ತಿಳಿತಿಳಿದು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧಕ್ಕೆ ಪರಿತಾಪವೇತಕ್ಕೊಂದು ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿತ್ತೆಂದನು. ಆ ಮರು ಕ್ಷಣವೇ ಬೇರೊಂದು ಯೋಚನೆಯು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕದಡಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಆ ನೆನಪಿನಿಂದಲೇ ಚಕಿತನಾಗಿ, ಜೀವಮಿಡಿಯುತ್ತ ಜೀವರಹಿತನಾದಂತೆ ಕಂಡು ಬಂದನು. 'ನಾನು ಪ್ರತೀಕಾರದ ನೆನಪು ಹೊಡಿ ಹೀನನಾದ ಮನಃಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿತ್ತಿ, ಹಾಗೇ-ರತ್ನಳೂ ನನ್ನ ಮೇಲಿನ ಯಾವದಾದ ರೊಂದು ಕೋಪದಿಂದ, ನನಗೆ ಪ್ರತೀಕಾರಮಾಡಲು ಅದೇರಿತಿ ನಡೆದರೋ?' ಆಗ ಅದರ್ಥಮುಳಿಯರ ಪಡಿಯಚ್ಚಾದ ರತ್ನಾ ಹಾಗೆಮಾಡಳೆಂದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

ಈ ವೇಳೆಗೆ ಮುಕ್ಕಾಲು ದಾರಿ ಸವೆದಿತ್ತು. ವಿಷಾದಮೂಡಿ ಮನಸ್ಸು ಮುಕ್ಕಾಲು ಹಣ್ಣಾಗಿತ್ತು. ಜೀವನದಲ್ಲ ವಿವಾಹವು ಎಂತಹ ಘಟಿಕಾಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದೆಂದು ಚಿಂತಿಸಿದನು. ವಿವಾಹಪೂರ್ವದ ಜೀವನದಲ್ಲ ಯಾವದು ನಿತ್ಯನಡತಿಯಾಗಿತ್ತೋ ಅದುವಿಂದು ಪಾಪಮಯವಾಗಿ ತನಗೆ ಕಂಡುಬಂದದ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಜ್ಯಗೊಂಡನು.

ಮನೆಯೂ ಸಿಕ್ಕುವುದು....ರತ್ನಳನ್ನೂ ಕಾಣುವೆ. ಮಾಡಿದ ಮೋಸವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಕ್ಷಮೆಬೇಡಲೇ? ಬೇಡಿದರೆ ಮನಸ್ಸು ಹಗುರವಾಗಿ ಬಿಡುವುದು-ಬೇಡುವಷ್ಟು ಧೈರ್ಯವೂ ಮುಕುಂದನಿಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ರತ್ನಳ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅದು ಸರಿಹೊಂದಲಾರದು. ಎಂದೋ ಆದ ಎಡವು ನೆಚ್ಚಿನ ನಿಂತು

ರಕ್ತ ಸ್ರಾವ ಮಾಡಿನಾಡಿ ಜೀವವನ್ನೇ ಅಪಹರಿಸಿಬಿಡಬಹುದು. ಪಾಪದ ಕುಡಿಯನ್ನು ಒಡಲಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಾಳುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ತನಗೆ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವು ಹುಟ್ಟಲು ಇದೇ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಾಯಕವಾಗಿರಬಹುದು. ಎಂದು ಕೊಂಡೇ ಹೊರಟ. ಮನೆಯು ಹತ್ತಿರ ದತ್ತಿರವಾಗುತ್ತ ಬಂತು.

೪

ರತ್ನಮ್ಮನಿಗೆ ಮನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡುವಾಗಿದ್ದ ಮನಃಸ್ಥೈರ್ಯವೂ, ಗಂಡನ ಸೊಕ್ಕಿಗೆ ತಕ್ಕ ಮಟ್ಟಿಗೋಲನ್ನು ಹಾಕಬೇಕೆಂಬ ಭಲವೂ ಸೂರಪ್ಪನವರ ಮನೆಯ ಹೊಸಲನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ತಕ್ಷಣವೇ ಎಲ್ಲಿಗೋ ಮಾಯವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆದಳೋ ಅವಳೇ ಬಲ್ಲಳು!! ಆದರೆ ರತ್ನನ ರತ್ನದಂತಹ ಮುಖದಮೇಲೆ ಮೂಡಿದ್ದ ಮೋಡದ ಕಪ್ಪನ್ನು ಯಾರೂ ಮೆಚ್ಚಲಿಲ್ಲ. ಅಂತೂ ಅತಿಥಿಪಾತ್ರವನ್ನು ತಕ್ಕಂತೆ ಅಭಿನಯಿಸಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದಳು. ಮುಕುಂದನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಎಚ್ಚರವನ್ನು ಟ್ಟಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಮಗುವಿನ ಮುಖನೋಡಿದಳು. ಸೀತಮುಚ್ಚಿ ಮೈ ತುಸು ಬಿಚ್ಚಿಗೂ ಆಗಿತ್ತು. ಗಂಡ ಮನೆಗೆ ಬಂದರೆ ತನ್ನಪಾಡು ಏನಾಗಬಹುದೆಂಬುದರ ಕಡೆಗೆ ರತ್ನಮ್ಮನ ಮನಸ್ಸು ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಹಟಮಾರಿತನ ದಿಂದ ಮಗುವಿಗೆ ಹಿಂಸೆಯಾಯಿತಲ್ಲಾ ಎಂದು ಸಂತಾಪಗೊಂಡಳು. ಅತ್ತೆಯವರೆಷ್ಟು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿದರೂ ಅಳುವು ನಿಲ್ಲದು. ಅತ್ತು ಅತ್ತು ರತ್ನಮ್ಮ ಸೋತುಹೋಗಿದ್ದಳು.

೯ ಘಂಟೆ ಹೊಡೆಯಿತು....ಹತ್ತೂ ಆಯಿತು....ಹನ್ನೊಂದೂ ಬಾರಿ ಸಿತ್ತು. ನೂರಾರುಬಾರಿ ಎದ್ದುಹೋಗಿ ಬಾಗಿಲು ತೆಗೆದು ಬಂದರೇನೋ ಎಂದು ನೋಡುವಳು. ಬರಲಿಲ್ಲ....ಬರುವುದೇ ಇಲ್ಲವೇನೋ ಎಂಬ ಯೋಚನೆ ಹುಟ್ಟಿತು. ಎಂತಹ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ ಎಂದು ದಡದಡನೆ ದೇವರ ಮನೆಗೆ ತೆರಳಿ ನಂಬುಂಡೇಶ್ವರನಿಗೆ ತುಪ್ಪದ ದೀಪವನ್ನು ಹಚ್ಚಿಟ್ಟು ಅಡ್ಡಬಿದ್ದು 'ಇಂದವರು ಸೌಖ್ಯವಾಗಿ ಮನೆಗೆ ಬಂದುಬಿಟ್ಟರೆ ತಾನೆಂದೆಂದಿಗೂ ಅವರ ಮಾತಿಗೆ ಪ್ರತಿಹೇಳಿಸು ಸ್ವಾಮಿ. ಬೇಗ ಅವರು ಎಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಮನೆಗೆ ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಬಾ' ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡಳು. ಬಾಗಿಲು ಶಬ್ದವಾಯಿತು....ಹಾರಿ

ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದು ನೋಡಿದಳು. ಗಾಳಿಯ ಬರಿಗಲಭೆಯೆಂದು ನಿವಿ-ಣ್ಣ ಕಾಗಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದಳು. ಈ ಮಳೆಗೆ ಮಗು ಅತ್ತಂತಾಯಿತು. ತೊಟ್ಟಲು ತೂಗುತ್ತ ಸಂತಳು. ಎಡಕ್ಕೈಯ ಮೇಲೆ ತಲೆಯೊರಗಿದೆ. ಕುಪ್ಪಸದ ತೋಳಿಲ್ಲಾ ನೆನೆನೆನೆದು ಒದ್ದೆ ಮುದ್ದೆ ಯಾಗಿದೆ. ಮತ್ತೆ ಬಾಗಿಲು ತಟ್ಟಿದ ಶಬ್ದ ಕೇಳ ಬಂತು. ಗಾಳಿಯ ಮೋಸವೆಂದು ಸುಮ್ಮನಾದಳು. ಮತ್ತೆ ಕೇಳಬಂತು. ಹೋಗಿ ತೆಗೆಯಲು ಮುಕುವನೇ?... ಒಳಕ್ಕೆ ಬಂದ.

ಆತುರವೆಂಬ ಕಾಡಿಗೆ ಸಂತೋಷವೆಂಬ ಕಿಚ್ಚು ಕ್ಕಿದಂತಾಯಿತು. ಮುಕುವ ಬಟ್ಟೆ ಬಿಚ್ಚಿಟ್ಟು ಹೆಂಡತಿಯ ಕಡೆ ನೋಡಿದ. ಮೊದಲೇ ದೊಡ್ಡ ವಾದ ಬಗಸೆಗಳಲ್ಲ ಸರಿತಾಪ ಪ್ರವಾಹ ನಿಂತು, ದೊಡ್ಡ ನೆರೆಬಂದಂತಾ ಗಿತ್ತು. ಮಾತನ್ನು ಎಂತು ಆರಂಭಿಸಲಿ ಎಂದು ಯೋಚಿಸತೊಡಗಿದನು. ರತ್ನಳೂ ಆಗ ಅದನ್ನೇ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಬ್ಬರೂ ಚಿಂತೆ ಸಂದಿಗ್ಧ ಗಳಿಗೆ ಸಿಲುಕಿ ಏನುಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತೋರದೆ ಕಲ್ಲುಬೊಂಬೆಗಳಂತೆ ನಿಂತಿ ದ್ದರು. ಮಗುವು ಅತ್ತ ಶಬ್ದ ಕೇಳಬಂತು. ಮುಕುವನೆದ್ದು ತೊಟ್ಟಿಲ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ತನ್ನ ಮಗುವನ್ನು ಪ್ರೇಮದಿಂದೆತ್ತಿ ಎದೆಗಸ್ತಿಕೊಂಡನು.... ಅದು ಮತ್ತೂ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅಳಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಅದರ ಮುಖವನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡಿದನು. ಸೀತದ ಬಾಘಿಯಿಂದ ನರಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬಂತು. ಮಗು ವನ್ನು ಸಮಾಧಾನಮಾಡಲು ಹತ್ತಿರಬಂದ ರತ್ನಳ ಕೈಗೆ ಮಗುವನ್ನಿತ್ತು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ನೆಟ್ಟನೋಟದಿಂದ ನೋಡಿದನು.

ಈ ವರೆಗೆ ರತ್ನಮ್ಮ ಹೇಗೋ ಅಳುವಿನ ಕಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಈಗದು ಅವಳ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹಾರಿಸಿ ಮುಂದೆ ಹುದುಬಿಟ್ಟಿತು. ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿರ ಸೆಳೆದು, ಅಪ್ಪಿ....

‘ರತ್ನಾ. ಅಳಬೇಡ ಚೆನ್ನಾ....ಹೋಗಲಿ ಬಿಡು.’

‘ನನ್ನ ಕ್ಷಮಿಸಿ. ನಿಮ್ಮ ಮಾತು ಮಾರಿದ್ದು ದೊಡ್ಡ ತಪ್ಪಾಯಿತು. ಇದೇ ಕೊನೆ ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನಿಮ್ಮ ಮಾತು....’

ಮುಂದೆ ಹೇಳಲಾರದಾಳು. ಹೇಳದಿದ್ದು ವೇ ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿ ತೆಂದು ಮುಕುವನಂದುಕೊಂಡನು. ‘ತನ್ನ ಪರಾಧವನ್ನೊಪ್ಪಿ ಕೊಂಡು ಕ್ಷಮೆ

ಬೀಡಲೇ' ಎಂದಂದುಕೊಂಡನು. ಆಗ ' ಬೀಡಬೀಡ, ಅನರ್ಥಕಾರಿಯಾದ ಘೋರ ಸತ್ಯಕ್ಷಿಂತಲೂ ಈಗ ಸುಖಕಾರಿ ಅಸತ್ಯವೇ ಲೇಸೆಂದು ' ಮನಸ್ಸಿ ಗಸಿಸಿತು.

ಮುಕುಂದನ ನೀರವತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಅವನ ಮುನಿಸಿನ್ನೂ ಇಳಿದಿಲ್ಲ ವೆಂದು ರತ್ನಮ್ಮ ಭಾವಿಸಿದಳು. ಮಗುವನ್ನು ಮಲಗಿಸಿ ಬಂದು,

‘ ಕೋಪ ಇನ್ನೂ ಇಳೆಯಲಿಲ್ಲವೇನು ? ಮಾಡಿದು ತಪ್ಪೆಂದು ಕೇಳಿ ಕೊಂಡರೂ ಕ್ಷಮಿಸಬಾರದೇ ? ’

ಸ್ವಲ್ಪಯೊತ್ತು ರತ್ನಮ್ಮನ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿ ‘ ರತ್ನಾ, ಕ್ಷಮಿಸ ಬೇಕಾದವನು ನಾನಲ್ಲ, ನೀನು. ನಿನ್ನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ನಾನು ಮಹಾಪರಾಧಿ.’

ರತ್ನಮ್ಮ ಆಗ ಪತಿಯು ಮನೆಗೆ ಯೊತ್ತುಮಾರಿ ಬಂದದ್ದಕ್ಕೆ ಹಾಗನ್ನು ತಿರುವಿನೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು ಗಂಡನ ಸರಳತೆಗೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ವಂದಿಸಿದಳು.

‘ ಅದುಸರಿ, ಕೋಪಬಂದರೆ ರಾತ್ರಿ ೧೨ ಘಂಟೆ ತನಕ ಪ್ರೋಲಿ ಅಲೆಯ ಬೇಕೇನು ? ಮನೆಗೆ ಬೇಗಬಂದು ಕೋಪಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕೂತ್ಕೊಂಬಾರ ದೇ ? ’ ಎಂದಳು.

ಮುಕುಂದನು ಉಕ್ಕಿಬರುತ್ತಿದ್ದ ಶೋಕವನ್ನು ತಡೆದು ನಗುನಗುತ್ತಾ ‘ ಇನ್ನೆಲೆ ಹಾಗೆ ಆಗಲಿ ಜಿನ್ನಾ ’ ಎಂದಂದು ಭರದಿಂದವ್ವಿದನು.

ರತ್ನಮ್ಮನ ಎದೆಯ ‘ಡಬಡಬ’ರವವು ‘ಇನಿಯಾ, ಇಂತಹ ವಂಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೇ ’ ಎಂದನ್ನುವಂತಿತ್ತು. ಮುಕುಂದನ ಎದೆಯು ‘ ಇಂದು ಬೀಡ, ಮುಂದೊಂದು ದಿವಸ ನನ್ನ ತಪ್ಪನ್ನೊಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವೆ ’ ಎಂದು ಉದ್ವೇಗಗೊಂಡು ಉತ್ತರವಿತ್ತಿತು.

* * * * *

ಸತ್ಯದೇವಿಯು ಪ್ರೇಮಮಾತೆಯ ಎದುರಿಗೆ ಪರಾಜಯಗೊಂಡಳು. ಆದರೇನು ? ಇವೆಲ್ಲ ಅವರಿಗೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ‘ ಹಿಡಿಯುವ ಆಟ ’ ಗಳೇ ಅಲ್ಲವೆ.

